T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı

KURULUŞ, GELİŞİM VE FAALİYETLERİ AÇISINDAN SİVAS'TA ZAPTİYE BİRLİKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Fadime KAYA

Sivas
Eylül 2022

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı

KURULUŞ, GELİŞİM VE FAALİYETLERİ AÇISINDAN SİVAS'TA ZAPTİYE BİRLİKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Fadime KAYA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL

Sivas
Eylül 2022

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

…../…./2022

Fadime KAYA

ÖNSÖZ

Zaptiye teşkilatı imparatorluğun müstakil bir kolluk gücüne duyduğu ihtiyaç sonucu doğmuştur. Zaptiye teşkilatının kurulmasıyla askerlik ve kolluk işleri birbirinden ayrılarak iç güvenlikte düzenli ve disiplinli bir şekilde hareket etmek kolaylaşmıştır. Özellikle taşrada devletin varlığını hissettirmek adına zaptiyeler önemli bir rol oynamışlardır.

Genel olarak zaptiye teşkilatıyla ilgili kaynaklar bile oldukça sınırlıyken bir vilayet zaptiyesi hakkında bilgiye ulaşmak çok daha güçtür. Literatürde bulunan boşluktan dolayı Sivas Zaptiye Birliklerinin kuruluşu ve faaliyetleri çalışmanın konusu olarak seçilmiştir. Tezin oluşturulmasında kullanılan kaynaklar perakende olarak bulunan arşiv vesikalarının yanı sıra Sivas Vilayet Salnameleri ve Askeri salnamelerdir. Bunların yanı sıra bu alandaki literatürün katkısı da oldukça önemlidir.

Bu alandaki boşluktan yola çıkarak Sivas Vilayeti zaptiyesinin kuruluşundan itibaren hangi süreçlerden geçtiği, ne gibi faaliyetlerde bulunduğu ve işleyişinin nasıl olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca uzun yıllar asayiş ve emniyeti sağlayan bu teşkilatın jandarma bünyesine katılmasına da değinilmiştir.

Bu çalışmada tez konusunun belirlenmesinden itibaren hiçbir zaman yardımını ve anlayışını esirgemeyen beni bu yolda her zaman cesaretlendiren danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Yüksel'e çok teşekkür ederim. Yardımlarından dolayı Arş. Gör. Okan Güven'e çok teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan annem Besime Kaya, babam Ekrem Kaya ve kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Fadime KAYA

Eylül 2022, Sivas

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**
KISALTMALAR ..... **iii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **v**
ÖZET ..... **vii**
ABSTRACT ..... **ix**
GİRİŞ **1**
A. Konunun Amacı ve Sınırları 1
B. Kullanılan Kaynaklar 4
C. MEKÂN 5
1. Sivas'ın Kısa Tarihçesi 5
2. Bölgenin Osmanlı Yönetiminde İdari Taksimatı 6
I. BÖLÜM **9**
1. SİVAS ZAPTİYE ALAYININ KURULUŞU VE YAPISI **9**
A. Zaptiye Alayının Kuruluşu 9
B. Zaptiye Alayının Yapısı ve Yönetimi 17
II. BÖLÜM **23**
2. ZAPTİYE BİRLİKLERİ **23**
A. İstihdam Edilme Gerekçeleri 23
B. Bütçe ve Maaş 34
C. Bina ve Kullanılan Teçhizat 39
D. Ödül ve Cezalar 45
E. Emeklilik İşlemleri 49
III. BÖLÜM **53**
3. GÖREV VE FAALİYETLER **53**
A. Zaptiyenin Görevleri 53
1. İdari Görevler 55
2. Adli ve Mülki Görevler 59
IV. BÖLÜM **63**
4. SİVAS ZAPTİYE ALAYININ JANDARMAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ **63**

SONUÇ **67**
KAYNAKÇA **71**
EKLER **79**
Ek 1. Sivas Vilayeti Karahisar-ı Şarki Sancağı Alucra Kazası'nda yapılacak hükümet konağı, tevkifhane ve süvari zaptiye ahırının resmi. (*BOA, PLK.p.., 3462-)* 79
Ek 2. Yaza mahsus olmak üzere jandarma tahrir ve istihdamı teklifinin makul bulunmadığı Sivas'taki mevcut zaptiye ve süvari alayıyla eşkıya hususunda gerekli takibin yürütülmesi. (*BOA, DH.MKT., 1636/99).*..... 80
Ek. 3. Sivas Vilayeti Zaptiye Alayı için cephane sevki. (*BOA, Y..PRK.ASK.,75/41).* 81
Ek 4. Amasya'da yeterli olmayan zaptiye neferinin Sivas'tan gönderilecek süvari zaptiyelerle takviyesi. (*BOA, A.}MKT.MHM., 40/27).* 82
Ek 5. Otuz seneden beri asakir-i zaptiye tabur kitabetinde hizmet eden Mehmed Tahir Efendi'nin bir kıta mecidi nişanı ile taltifi. (*BOA, BEO, 264/19758).* 83
ÖZGEÇMİŞ **85**

KISALTMALAR

ATASE : Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı

BOA : T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

C. : Cilt

Ed. : Editör

H. : Hicri

Haz. : Hazırlayan

M. : Miladi

OTAM : Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi

S. : Sayı

s. : sayfa

TDV.İA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

vd. : ve diğerleri

Yy. : Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sivas Vilayeti Zaptiye Alayı (1875) 16
Tablo 2. Sivas Zaptiye Birliği Zabitleri (1841)..... 17
Tablo 3. Sivas Zaptiye Birliği Zabitleri (1850)..... 18
Tablo 4. Sivas Zatiye Alayı Zabitleri (1871) 20
Tablo 5. Sivas Zaptiye Alayı Yapısı Ümera ve Zabitleri (1886) 21
Tablo 6. Sivas Zaptiye Alayı Alay Meclisi (1870) 22
Tablo 7. Sivas Zaptiye Alayı Alay Beyleri 22
Tablo 8. Zaptiye Alayının Eski Taksimatı 30
Tablo 9. Zaptiye Alayının Yeni Taksimatı 30
Tablo 10. Sivas Zaptiye Alayı Süvari ve Piyadelerinin Yıllara Göre Dağılımı..... 34
Tablo 11. Sivas Zaptiye Alayının Bir Yıllık Maaş Masrafı 37
Tablo 12. Ödül Verilen Bazı Ümera, Zabitan ve Neferler..... 46
Tablo 13. Zaptiye Vasıtasıyla Gönderilecek Posta Mahalleri..... 56

ÖZET

"Kuruluş, Gelişim ve Faaliyetleri Açısından Sivas'ta Zaptiye Birlikleri" başlıklı bu tez Sivas Vilayeti'nde kurulmuş olan zaptiye alayının çekirdeğini oluşturan ilk birliklerden itibaren tüm Sivas'taki zaptiye faaliyetlerini kapsamaktadır. Çalışma; arşiv vesikaları, vilayet ve askeri salnameler ve bu alandaki literatür ile ortaya çıkmıştır. Tez başlığından da anlaşılacağı üzere zaptiye birliklerinin Sivas'ta kurulmaya başlandığı yıl olan 1841'den itibaren jandarmaya dönüştürüldüğü tarihe kadar geçen zaman ele alınmıştır. Zaptiye birliklerinin oluşturulmaya başlandığı ilk andan teşkilatlı bir alay yapısına kavuşana kadar geçen zaman ve ondan sonraki süreçte de alayın yapısı ve yönetimi irdelenmiştir. Zaptiyelerin nasıl istihdam edildikleri hangi şartlarda zaptiye yazılabileceği, bu zaptiyelerin ödemelerinin ne şekilde ve hangi miktarlarda yapılacağı anlatılmıştır. Bunların yanı sıra teşvik edici olması için ödüller ve caydırıcılık açısından verilen cezalar değerlendirilmiştir. Ayrıca hangi teçhizatları ne şekilde kullandıkları ve barınmalarının nasıl olduğu üzerinde durulmuştur. Üzerinde durulan bir başka konu ise faaliyetlerinin kuruluştan kaldırıldığı tarihe kadar geçen zamanda nasıl bir değişim geçirdiği olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Zaptiye, Alay, Birlik, Güvenlik

ABSTRACT

This thesis titled “Corporate, Development and Activities, Forces of Confinement in Sivas”, covers all Sivas captivity activities from the first units to from the core of the Zaptiye regiment established in Sivas province. Work; archival documents, county and military shellings and literature in the field. As the thesis title suggests, it was discussed from 1841 the year when the prison units were formed in Sivas to the time they were converted into gendarmes. The structure and management of the regiment was also discussed, from the time it took to establish the Zaptiye troops, until they became an organized regiment. İt has been explained how the captives were employed in what circumstances could be contracted, how and in what amounts the payments would be made for these contractors. As well as incentives for incentives, the penalties for deterrence have been assessed. It also focuses on what equipment they are using and what their accommodation. Another issue was how his activities changed in the years leading up to the elimination of his organization.

Key Words: Sivas, Zaptiye, Regiment, Union, Safety

GİRİŞ

A. Konunun Amacı ve Sınırları

Bir devletin devamlılığını sağlaması için hem toplumuyla hem de kurumlarıyla yaşadığı döneme ayak uydurması gerekir. Devletlerin sonunu getiren yaşadıkları çağa uyum sağlayamamak ve çağın getirdiklerini kabul etmemek olmuştur. Var olanla gelmekte olan arasında dengeyi kuramayanlar ise kaybetmeye mahkûmdur. Osmanlı Devleti bünyesinde barındırmış olduğu pek çok farklı unsurla birlikte asırlar boyunca çok büyük bir alanda hüküm sürmüştür. Bu başarının ardında hiç şüphe yok ki büyük bir disiplin vardır. Kıtalara yayılmış kurduğu sistemi çok uzun bir zaman boyunca korumuş olan Osmanlı Devleti'ni sona götürense kurumlarının artık ihtiyaçları karşılayamaması olmuştur. Bunun sonucunda harekete geçen Osmanlı Devleti'nde değişme ve yenileşme hareketleri oldukça uzun bir zamana yayılmıştır ve tüm bu zaman boyunca da çalışmalar her zaman istenen düzeyde seyretmemiştir. Yapılan yenilik hareketleri Tanzimat Fermanı ile birlikte yeni bir ivme kazanmış her alanda kendini gösteren değişim devletin güvenlik mekanizmalarında da karşımıza çıkmıştır.

Tanzimat'la birlikte iç güvenlik meselesinin üzerinde fazlaca durulması bu dönemeden önce iç güvenliğe önem verilmediği anlamına elbette gelmemektedir. Tanzimat dönemi artık daha fazla ertelenemeyecek olanın ön plana çıktığı bir evre olmuştur. Bu dönemde iç güvenlik için atılan en büyük adım zaptiye teşkilatının kurulması olmuştur. Zaptiye teşkilatının kurulmasından önce ülkede iç güvenlik farklı birimler tarafından yürütülmekle beraber bu birimlerin hepsinin tek görevi inzibat işleri değildir. Çoğunlukla askerlik görevlerini yapmadıkları zamanlarda bir ek görev olarak kolluk görevlerini yürütmüşlerdir.

Tarih boyunca Türkler inzibat işlerine önem vermişlerdir. Çok önceden beri Türklerin başbuğ dedikleri kumandanların inzibat işleriyle de ilgilendikleri bilinmektedir.[1] Ülke içinde huzurun ve sükûtun sağlanmasında belli bir organizasyonun olmasının öneminin farkında olan Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren bu konuya önem vermiştir. Osman Bey bağımsızlığını ilan etmesinden sonra şehirlere hâkim ve kadıların yanı sıra zabıta işlerinden sorumlu olmak üzere subaşılar da tayin etmiştir.

[1] Halim Alyot, *Türkiye'de Zabıta,* İç İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1947, s. 9.

Bunun en büyük sebebi henüz fethedilmemiş bölgelerde güvenliğin temin ve devamlılığını sağlamaktır.[2] Subaşı sadece şehir merkezlerinde değil köylerde de asayişi sağlamak üzere bulunurdu. Subaşının bulunduğu bazı bölgelerde asesbaşı denilen memurlarda görev alırlardı. Bu yüzden subaşı ilk zabıta olarak kabul edilmektedir.[3] Asesbaşı Fatih döneminde kurulmuştur, başlangıçta sadece gece bekçiliği yapsalar da zamanla görevlerinde farklılıklar meydana gelmiş subaşılarla birlikte gündüzleri de görev yapmaya başlamışlardır.[4] İlk kolluk güçleri bu şekilde oluşturulmuş ve zamanla farklı birimler de bu gruba dâhil edilmiştir.

Bulunduğu bölgede hem asayişi sağlamak hem de ekonomik faaliyetleri dengede tutmak kadıların başlıca görevleri arasında yer almaktadır.[5] Bu yüzden kadılar merkez ve taşrada asayişin muhafazası için devamlı surette denetimlerde bulunmuşlardır. Bunun yanı sıra merkezle bulundukları bölgenin kolluk işlerine dair yazışmalar yapmak da görevleri arasında bulunmaktadır.[6]

Kimliğini belli etmeden, tebdil kıyafetle bir nevi sivil memur olarak görevlerini yerine getiren zabıtalar da mevcuttur. Bunlar böcekbaşı ve vezir baştebdili olarak karşımıza çıkmaktadır.[7]

Ordu mensubu olan askerler savaş zamanı dışında inzibat işleriyle meşgul olurlardı. Yeniçeri ağaları başta İstanbul olmak üzere şehir içinde zabıta olarak görev yaparlardı.[8] Yeniçerilerin yanı sıra tımarlı sipahiler de barış dönemlerinde kolluk işlerini yürütmüşlerdir.[9]

---

[2] Mücteba İlgürel, "Osmanlı Devleti'nde Şehirlerin Emniyet ve Asayişi: Subaşılık Müessesesi", *Türk Polis Tarihinin Kökenleri,* Ed. Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017, s. 226.
[3] Alyot, *Türkiye'de Zabıta,* s. 10.
[4] Derviş Okçabol, *Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi,* Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2016, s. 226.
[5] Yasemin Beyazıt, "Osmanlı Kadısının Emniyet ve Asayiş İşlerindeki Rolü", *Türk Polis Tarihinin Kökenleri,* Ed. Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017, s. 237.
[6] Hikmet Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2016, s. 23-25.
[7] Okçabol, *Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi,* s. 45.
[8] Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devleti'nin Askeri Teşkilatı", *Hunlardan Günümüze Türk Askeri Kültürü,* Ed. A. Sefa Özkaya, Kronik Kitap, İstanbul 2020, s. 351.
[9] Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *Osmanlı Askeri Tarihi,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s. 102.

Şehirlerin dışında kalan kırsal bölgelerde asayişi sağlamak için kır serdarları denilen memurlar kullanılmıştır.[10] Ayrıca yollarda ve geçitlerde asayişi sağlamak için derbent memurları da görevlendirilmiştir.[11]

Tanzimat Fermanı'nın vaatlerinden birisi de can ve mal emniyeti olmuştur. Uzun bir süredir sorun teşkil eden iç güvenlik meselesi artık gerçek manasıyla devlet gündemini meşgul etmeye başlamıştır. Bu dönemle birlikte iç güvenlikte bir merkezileşme söz konusu olmuş, iç güvenlik birimleri düzenli bir hale getirilmeye çalışılmıştır.

Ülkenin iç güvenliğini sağlayacak birimler mevcuttu, ancak sadece bu işle görevli düzenli bir teşkilat yoktu. Kurulan zaptiye teşkilatıyla bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Zaptiye teşkilatı kurulduktan sonra da bazı aksaklıklar yaşanmaya devam etmiştir. Bunların giderilmesi için 1846 yılında Zaptiye Müşiriyeti kurulmuş ve ilk Zaptiye Nizamnamesi yayınlanmıştır.[12] Bu tarihten sonra da belli aralıklarla ihtiyaca göre nizamnameler yayınlanmıştır. Ülkenin her yerinde aynı anda zaptiye alayları oluşturmak mümkün olmamıştır. Bu sorun teşkilatın jandarmaya dönüştürülmesinde de karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan tüm bu süreçler ve yeni güvenlik sisteminin bir vilayette nasıl işlediği çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Başlangıç olarak elbette ki Sivas Vilayeti'nde zaptiye birliklerinin oluşturulmaya başlandığı tarih olan 1840 senesi seçilmiştir. Ancak konunun bütünlünü sağlamak ve daha iyi anlaşılması adına zaman zaman bu tarih dışına çıkılmıştır. Çalışmada 1840 tarihinden Sivas Vilayeti'nde zaptiye alayının jandarmaya dönüştürüldüğü yıl olan 1896'ya kadar geçen süre süreçte zaptiye teşkilatının faaliyetleri incelenmiştir. Bununla birlikte teşkilatın idari ve ekonomik boyutu da ele alınmıştır.

[10] Okçabol, *Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi,* s. 58.
[11] Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı,* Eren Yayıncılık, İstanbul 1990, s. 65.
[12] Ali Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* C. 25, S. 39, s. 201.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Sivas Vilayeti'nde zaptiye alayının kuruluşu, idari yapısı, ikinci bölümde istihdamın nasıl sağlandığı, bütçe ve maaşlar, kullanılan bina ve teçhizat, ödül ve cezalar ile emeklilik işlemleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise alayın görev ve faaliyetleri işlenirken son bölümde alayın jandarmaya dönüştürülmesi anlatılmıştır.

B. Kullanılan Kaynaklar

Çalışmada kullanılan kaynaklar temelde iki gruba ayrılmıştır, bunlardan ilki ve çalışmanın bel kemiğini oluşturanlar Cumhurbaşkanlığı Osmanlı arşivinde buluna vesikalardır. Kullanılan arşiv vesikalarından en eski tarihli olanı H. 1258 ve en yakın tarihli olanı ise H. 1314 tarihli belgedir. Ayrıca ait olduğu yıla dair pek çok bilgiye ulaşmamızı sağlayan salnameler de çalışmanın ilerlemesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Sivas Vilayet salnamesi ve askeri salnamelerden faydalanılmıştır. İkinci grupta yer alan kaynaklar ise Osmanlı askeri tarihini, zaptiye teşkilatını, Osmanlı Devleti'nin güvenlik anlayışını ve içinde bulunduğu değişimi bizlere sunan kitap, makale, bildiri ve ansiklopedi maddeleridir. Arşiv vesikaları ön planda tutulmakla birlikte ikinci gruptaki kaynaklar da konuyu beslemek ve desteklemek adına önemli bir rol oynamıştır.

Çalışmada bilgileri kronolojik ve sistemli bir şekilde bir araya getirecek bir yol izlenmiştir. Öncelikle Sivas zaptiye teşkilatıyla alakalı belgeler tespit ve temin edildikten sonra transkribe edilmiştir. Daha sonra hazırlanan plan dahilinde tasnifleri yapılmış ve literatür taramasıyla elde edilen kaynakların yardımıyla çalışma son halini almıştır.

Zaptiye alanında yakın zamanlı çalışmalar yapılsa da bu konu da ilk akla gelen ve demirbaş sayılan isimler Halim Alyot, Derviş Okçabol ve Hikmet Tongur'dur. Zaptiye Teşkilatı'nın kuruluşu ve gelişimi ile ilgili çalışmalar bile oldukça sınırlıyken teşkilatın belli bir bölgede nasıl işlediği ise çok daha dar bir alanı kapsamaktadır. Zaptiye alayının kurulduğu yerlerden birisi de Sivas Vilayeti'dir. Sivas zaptiye teşkilatının kısıtlı da olsa geçtiği tek çalışma Uğur Ünal'ın "XIX. Yüzyıl Sonlarında Sivas (1870-1900) Vilayeti'nde Askeri Yapı" adlı makalesidir.[13]

[13] Uğur Ünal, "XIX. Yüzyıl Sonlarında (1700-1900) Sivas Vilayeti'nde Askeri Yapı", *Osmanlılar Dönemi'nde Sivas Sempozyum Bildirileri, 21-25 Mayıs 2007 Sivas,* Ed. Şeref Boyraz, 1000 Temel Eser, s. 559.

Bu çalışmanın amacı da literatürde mevcut olan bu boşluğu doldurarak, özelde Sivas Vilayeti'nde kurulan zaptiye teşkilatının faaliyetlerini ve işleyişini, genelde ise değişim ve dönüşüm içinde olan bir devletin yeni oluşturduğu bir kurumun taşrada nasıl varlık gösterdiğini ortaya koymaktır.

C. MEKÂN

1. Sivas'ın Kısa Tarihçesi

Bölge Hititlere kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Tarih boyunca pek çok farklı isimle anılsa da bu günkü Sivas isminin Roma dönemine dayandığı bilinmektedir.[14] Çağlar boyunca pek çok devlete ev sahipliği yapan bu bölgenin bu kadar çok rağbet görmesindeki en önemli sebeplerden birisi kuşkusuz ki ticari açıdan önemli olan birden fazla bölgeyi birbirine bağlamasıdır.[15] Bununla birlikte yadsınamayacak bir gerçekte askeri açıdan da oldukça önemli bir güzergâhta yer alıyor olmasıdır. Tüm bunlar bölgeyi ekonomik ve kültürel açıdan beslese de aynı zamanda yüzyıllar boyunca çatışmaların da merkezi haline getirmiştir.[16] Müslüman-Arap saldırıları,[17] Türklerin yaptığı akınlar,[18] Moğol saldırıları[19] ve Sivas tarihinin görmüş olduğu en büyük yıkım olan Timur saldırısını[20] bu nokta da örnek gösterebiliriz.

Stratejik açıdan oldukça önemli olan bu bölge de Roma, Bizans, Danişmend, Selçuklu, Eretna, Kadı Burhaneddin ve Osmanlı Devletleri varlık göstermişlerdir.[21] Bu bölgenin Türklerin eline geçtiği tarih net olmamakla birlikte 1072-1075 yılları arasında

---

[14] Ömer Demirel, "Sivas", *TDV. İA,* İstanbul 2009, s. 278.
[15] Gülpınar Akbulut, "Sivas Şehri'nin Tarihi Coğrafyası", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C. 35, S. 2, Sivas 2009, s. 215.
[16] Enver Konukçu, "Moğol Noyanları, Kayılar ve Sivas", *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyum Bildirileri 29 Eylül 1 Ekim 2006 Sivas,* Ed. İbrahim Yasak, s. 52.
[17] İlhan Erdem, "Türkiye Selçuklu –İlhanlı İlişkilerinde Sivas", *Selçuklular Dönemi Sivas Sempozyum Bildirileri 29 Eylül- 1 Ekim 2006,* Ed. İbrahim Yasak, s. 65.
[18] Mehmet Tezcan, "XI. YY. Başlarında Ermenilerin Doğu Roma Tarafından Bölgeye Göçürülmesi Ve Selçuklu Döneminde Sivas", *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyum Bildiriler 29 eylül-1 Ekim 2006 Sivas,* Ed. İbrahim Yasak, s. 132.
[19] Konukçu, "Moğol Noyanları, Kayılar ve Sivas", s. 54.
[20] Ömer Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri –Makaleler-,* Sivas Valiliği Yayınları, Sivas 2006, s. 14-15.
[21] Serpil Sönmez, *Tanzimat'a Giden Yolda Bir Osmanlı Şehri Sivas (1777-1838),* Kitabevi Yayınları, İstanbul 2017, s. 1.

gerçekleştiği düşünülmektedir.[22] Bu bölgenin Osmanlıya geçmesi ise 1398 yılında Yıldırım Beyazıt döneminde gerçekleşmiştir.[23]

2. Bölgenin Osmanlı Yönetiminde İdari Taksimatı

Osmanlı Devleti'nde kuruluşundan itibaren merkezi yönetim her zaman ön planda tutulmuştur. Devlet idaresinde başkent ilk sırada gelmiş padişah ülkeyi buradan yönetmiştir, başkent dışında kalan yerler ise kendi içlerinde bir taksimata tabi tutulmuş ve bazı birimlere ayrılmıştır.[24] 1361 yılına kadar taşra yönetiminin taşra yönetiminin temelini sancaklar oluşturmaktaydı. Ancak devletin genişleme politikaları sonucu bu tarihten sonra eyaletler karşımıza çıkmaktadır.[25] 1393 senesinde Amasya, 1398 senesinde Tokat ve Sivas Yıldırım Beyazıt döneminde ele geçirilmiştir.[26] Böylelikle Osmanlı Devleti'nin üçüncü eyaleti olan Rum Eyaleti'nin[27] temelleri atılmış oldu. 1413 yılında Rum Eyaleti kurulmuştur. Sivas'ın eyalet merkezi konumuna gelmesi ise 1520 sonlarında gerçekleşmiştir. Eyaletin başlangıçta on iki sancağı varken bu sayı 1573'te yediye düşürülmüş bazı ufak değişiklikler yaşansa da Tanzimat Dönemi'ne kadar bu şekilde devam etmiştir.[28]

Tanzimat hareketiyle ülke idaresinde de bir merkezileşme söz konusu olmuştur, değişmekte olan ekonomi kanalları ise eyalet sisteminde yenileşmeyi ve değişmeyi zorunlu hale getirmiştir.[29] Taşra teşkilatının daha düzenli ve kolay idare edilebilir bir hale getirmek için yapılan çalışmalar sonucu 1864 yılında bir Vilayet Nizamnamesi

---

[22] Abdurrahim Tufantoz, "Selçuklular Çağında Sivas'ın Stratejik ve Ekonomik Önemi", *Selçuklular Dönemi Sivas Sempozyum Bildirileri 29 Eylül-1 Ekim 2006 Sivas,* Ed. İbrahim Yasak, s. 141-145.
[23] Akbulut, "Sivas Şehri'nin Tarihi Coğrafyası", s. 216.
[24] Fehameddin Başar, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Mülki İdare", *1864 Vilayet Nizamnamesi,* Ed. Erkan Tural-Selim Çapar, Öncü Basımevi, Ankara 2015, s. 9-10.
[25] İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilatı ve İdare Tarihi,* Cedit Neşriyat, Ankara 2020, s. 251.
[26] Ali Açıkel, "Rum Eyaleti", *TDV. İA.,* İstanbul 2008, C. 35, s. 225-226.
[27] Başar, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Mülki İdare", s. 14.
[28] Sönmez, *Tanzimat'a Giden Yolda Bir Osmanlı Şehri Sivas (1877-1838),* s. 31.
[29] Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi,* s. 427.

yayınlandı.[30] Belli bir bölgede uygulama alanı bulan bu nizamname Sivas Eyaleti'ni etkilememiştir. Sivas Eyaleti'nin bir vilayet olarak düzenlenmesi aynı nizamnamenin 1867 yılında yeniden yayınlanmasıyla gerçekleşmiştir.[31] Sivas Vilayet olduktan sonra Sivas, Amasya, Karahisar-ı Şarki olmak üzere sancak sayısı üçtür.[32] Ancak Tokat'ın sancak olmasıyla bu sayı dörde yükselmiştir.[33]

[30] Cenk Reyhan, "1864-1871 Vilayet Nizamnamelerinde İdare Meclisleri: Osmanlı Taşrasında "Bir Örnek Yönetim Modeli'nin Kuruluş Sorunu" *1864 Vilayet Nizamnamesi,* Ed. Erkan Tural-Selim Çapar, Öncü Basımevi, Ankara 2015, s. 54.
[31] Mehmet Mercan, "Sivas Vilayeti'nin Teşkili ve İdari Yapısı (1867-1920)", *Osmanlılar Dönemi'nde Sivas Sempozyum Bildirileri 21-25 Mayıs 2007,* Ed. Şeref Boyraz, s. 549.
[32] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1288, s. 46-83.
[33] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1298, s. 56-141.

I. BÖLÜM

1. SİVAS ZAPTİYE ALAYININ KURULUŞU VE YAPISI

A. Zaptiye Alayının Kuruluşu

Osmanlı Devleti'nde askerlik meseleleri her zaman ön planda tutulmuştur. Bu konudaki en önemli etkense ülke topraklarına sürekli olarak yenilerini ekleme çabası içinde olmalarıdır.[34] Bu politika doğrultusunda yüzyıllar boyunca askeri meseleler büyük bir disiplin altında tutulmuştur. Öyle ki devlet kurumlarında bozulmalar baş gösterdiğinde bile kurtuluş yolu olarak askerlik kurumunun eski gücüne kavuşturulması görülmüş ve bu doğrultuda yenilikler yapılmaya çalışılmıştır. Tüm bunlara karşın iç güvenlik meselesinin tam anlamıyla ele alınması ve güvenliği sağlayacak birimlerin tek bir çatı altında toplanması ancak 19. yüzyıla gelindiğinde Tanzimat Fermanı'yla birlikte mümkün olabilmiştir.

Zaptiye teşkilatının kuruluşundan önce ülkede ki iç güvenlik durumunun nasıl olduğu ve hangi birimler tarafından yürütüldüğüne değinmek konunun bütünlüğü adına faydalı olacaktır. Tanzimat'ın ilanı sırasında iç güvenlik bozulmuş aşiretlerin kanun tanımazlığı büyük sorunları da beraberinde getirmiştir. Ülkede iç güvenlik uzun yıllar sorun olsa da yapılmaya başlanan yeniliklerle birlikte özellikle aşiret ve derebeyler devlet için büyük bir sorun teşkil etmeye başlamıştır. Bu dönemde güvenlik vali ve mütesellimlerin kapı halkı vasıtasıyla sağlanmaktadır. Ancak bunlar karıştıkları kanunsuzluklar ve içinde bulundukları disiplinsizlikle güvenliği sağlamaktan çok uzaktı.[35] Sürekli sorun çıkaran ve yeterli donanıma sahip olmayan bu askerlerle iç güvenliği sağlamak imkânsız bir hale gelmiştir. Bu duruma bir son vermek için 1834 yılında Redif-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla redif birlikleri oluşturulmaya başlandı. Böylece hem iç güvenliği sağlamada kullanılacak hem de yedek askeri kuvvet olacak bir teşkilat oluşturulmuş oldu.[36] Büyük ayaklanmaları bastırmada nizamiye askerleri kullanılsa da bu ayaklanmalara nispeten daha küçük sayılabilecek sorunlar çözümsüz kalmaktaydı. Redif teşkilatı bu nokta da devreye girmiş ve bir nebze de olsa

[34] Mevlüt Bozdemir, *Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler fakültesi Yayını, Ankara 1982, s. 50.
[35] Musa Çadırcı, "Tanzimat'ın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* C. 13, S. 24, 1980, s. 50-52.
[36] Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye- Askerlik,* İmge Kitabevi, Ankara 2008, s. 128-129.

devlete kolaylık sağlamıştır.[37] Orduda meydana gelen köklü değişimler iç güvenlik birimlerinde söz konusu olmamıştır. Yeni bir teşkilat kurmak yerine var olanlar düzenlenerek kullanılmaya devam edilmiştir.[38] Ancak kaotik bir halde olan ülkede, iç güvenliğin tek başına bir teşkilat tarafından yürütülmesine duyulan ihtiyaç atılan her yeni adımla daha da netleşmiştir.

Tanzimat Fermanı böyle bir ortamda ilan edilmiştir. Resmi gazete de yayınlandıktan sonra tüm eyalet ve sancaklarda tatbikine başlanmıştır. Bu fermanla devlet tüm vatandaşların can, mal ve namusunu güvenceye alıyor, vergiden yargıya kadar eşitlik vaat ediyordu. Bu vaatlerin yerine getirilmesi için bir ceza kanunnamesi yayınlanmıştır.

1840 tarihli Ceza Kanunnamesiyle yargı ve cezalarda keyfiyetin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bu nokta da taşrada kurulan meclislere büyük görevler düşmüştür, tüm davalar meclislerde görülmeye başlanmıştır. Şartlara göre meclislerin isimleri değişse de amaçları hep aynı kalmıştır. Meclis-i Vâlâ-yı Âhkâm-ı Adliyye İstanbul için birinci derecede mahkeme görevi yaparken diğer vilayetlerde görülen davalar için bir temyiz mahkemesi görmüştür.[39] Bu düzenlemeyle birlikte verilen cezaların daha adaletli bir şekilde yerine getirilmesi amaçlanmıştır.

Merkezileşenin bir adımı olarak valilerin yetkileri azaltılmış, mali işlerle ilgilenmek için muhasıllar tayin edilmiştir. Valiler yalnızca bulundukları bölgenin asayiş işleriyle ilgilenecekleri bir duruma getirilmişlerdir. Bundaki amaç eyaletlerde merkezi idarenin otoritesini göstererek valileri denetim altında tutmaktır. Teşkil edilen yerel meclislerle keyfi olan her durumun önüne geçilmeye çalışılmış ve valilere daha kısıtlı bir hareket alanı tanınmıştır. Ancak daha en başından itibaren uygulama tersine bir sonuç vermiştir. Valilerin yetkilerinin bu kadar çok kısıtlanması olaylara müdahalede sıkıntılara sebebiyet vermiştir. Bu durumun daha fazla böyle devam etmeyeceğinin anlaşılmasıyla ve çıkarılan bir fermanla valilerin yetkileri artırılmıştır.

[37] Çadırcı, "Tanzimat'ın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik", s. 52.
[38] Ahmet Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839)", *Türk Polis Tarihinin Kökenleri,* Ed. Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017, s. 343.
[39] Sedat Bingöl, "Osmanlı Mahkemelerinde Reform ve Ceride-yi Mehâkim'deki Üst Mahkemeler Kararları", *Tarih İncelemeleri Dergisi,* C. 20, S. 1, 2005, s. 20-21.

Bu düzenlemeyle beraber valiler emirleri altında bulunan bütün memurları azledip yerlerine yenilerini istihdam edebileceklerdi.[40]

Eyaletlerde Müşirler sancaklarda ise ferikler nizamiye askeriyle bulundukları bölgenin zaptiye işlerini yürüteceklerdi. Askerlerin bir kısmı vergi toplama işinde de kullanılırken nizamiye askeri olmayan yerlerde redif birlikleri bu görevleri yerine getirmekle sorumlu tutulmuştur. Ancak hem halkın gösterdiği tepki hem de getirilen yeniliklerle çıkarları çatışanlar yeni karışıklıklara sebep olmuşlardır. Bu yüzden muhassıllık sistemi fazla uzun ömürlü olmamıştır. 1841 yılında sadarette yaşanan değişimle bu uygulamaya son verilmiştir. Valilere eski yetkileri verilerek maliye ve zaptiye işleri birleştirilmiştir.[41] 1849'da yürürlüğe giren Eyalet Meclisleri Talimatnamesi yerel yöneticilerin yetkilerini yeniden düzenlemiştir. Vali güvenlikten birinci derecede sorumlu tutulmuştur, bulunduğu emniyeti, yol güvenliği, eşkıyalık olaylarının önüne geçme ve müdahalede bulunma yetkileri arasında yer almaktadır.[42] Yönetmeliğin son bölümünde yer alan 18. ve 24. maddelerde iç güvenliğin sağlanmasında meclise düşen görevler belirtilmiştir. Kolluk kuvvetlerinin kimsenin özel işinde çalıştırılmaması ve halktan karşılıksız bir şey talep edilmemesi, yol ve posta emniyetinin sağlanması konularında eyalet meclisinin de dikkat etmesi gerektiği belirilmiştir.[43] Zaptiye teşkilatının kurulmasından önce ve ilk yıllarında yerel yönetimlerin iç güvenlikteki rolü yukarıda bahsedildiği gibidir.

Tanzimat Fermanı'nın ilanında can ve mal güvenliğinin[44] vurgulanmasıyla birlikte iç güvenlik meselesi de önem kazanmış ve bu alanda oldukça önemli adımlar atılmıştır.[45] Ülkede iç güvenliğin sağlanması noktasında önemli teşekküllerden olan eyalet askerleri ve yeniçerilerin artık görevlerini yerine getirememelerinden dolayı kaldırılmasıyla yerleri nizamiye ve redif birlikleriyle doldurulmaya çalışılmıştır.[46] Ordu

---

[40] Selda Kılıç, "Tanzimat'ın İlanından 1864 Düzenlemesinin Uygulanmasına Kadar Geçen Dönemde Valilik Kurumu", *DTCF Tarih Araştırmalar Dergisi,* C. 28, S. 45, 2005, s. 50.
[41] Halil İnalcık, "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler", *Belleten,* C. XXVII, S. 112, 1997, s. 623-638.
[42] Musa Çadırcı, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s. 225-226.
[43] Musa Çadırcı, "Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Kurulması", *Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1983, s. 272.
[44] Can ve mal güvenliği konusu ilk defa bu dönem gündeme gelmemiştir. Bu durum geçmiş yüzyıllarda da devlet gündemini meşgul etmiştir. Musa Çadırcı, "Tanzimat'ın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik", s. 45.
[45] Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)", s.200.
[46] Çadırcı, "Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Kurulması", s. 52.

ile polislik işlerinin birbirinden ayrılması[47] ve gerçek anlamda bir kolluk kuvvetinin kurulması 1839 tarihiyle birlikte oluşturulmaya başlanan zaptiye birlikleriyle gerçekleşebilmiştir.[48]

Zaptiye teşkilatı hem polis hem de jandarma görevini yerine getiren bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır.[49] Ancak kolluk görevlerini yerine getirecek olan bu birlikleri ülkenin her yerinde aynı anda teşkilatlı bir biçimde kurmak ilk etapta mümkün olmamıştır. Bu alandaki karışıklık ve bazı intizamsızlıklar 1846 yılında Zaptiye Müşiriyeti'nin kurulmasıyla birlikte giderilmeye çalışılmıştır.[50] Her ne kadar teşkilatlı birliklerin oluşturulması Zaptiye Müşiriyeti'nin kurulmasıyla gerçekleşmişse de bu tarihten önce de zaptiye birlikleri ülkenin farklı bölgelerinde dağınık bir şekilde oluşturulmaya başlanmıştır.[51]

1840 itibariyle iç güvenliği sağlamak amacıyla Anadolu ve Rumeli'nin farklı bölgelerinde zaptiye birlikleri kurulmaya başlanmıştır.[52] İlk zaptiyeler başıbozuk (milis) süvari ve piyade zaptiyeleri, sekbanlardan kurulan zaptiyeler, tüfekçi ve kullukçular, hıfziye zaptiyeler ve derbentçilerden oluşmaktadır.[53]

1844 yılında derbent teşkilatının kaldırılmasıyla birlikte zaptiye teşkilatının kuruluşu resmen ilan edilmiştir.[54] Bu tarihle birlikte tımarlılar da zaptiye birliklerine eklenmişlerdir.[55] Bölgenin ihtiyacına göre bu birliklerden biri ya da birden fazlası aynı yerde görev yapmıştır.[56] Zaptiye Müşiriyeti'nden önceki dönemde dağınık bir şekilde teşkilatlanan bu birliklerin hangi bölgelerde oluşturulduğunu tespit etmek için maaş ve künye defterleri kullanılmıştır.[57]

---

[47] Ferdan Ergut, *Modern Devlet ve Polis Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Denetimin Diyalektiği,* İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 83.
[48] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1906),* C. 3 Kısım 5, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1978, s. 248.
[49] Çadırcı, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı,* s. 319.
[50] Alyot, *Türkiye'de Zabıta,* s. 69.
[51] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 248.
[52] Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı,* s. 151.
[53] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 248.
[54] Musa Çadırcı, "Osmanlı Ordusunda Yeni Düzenlemeler (1792-1869)", *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II 24-27 Mayıs 1983 Ankara,* Genelkurmay ATASE Bşk. Yayınları, s. 89.
[55] Veli Aydın, "Tımar Sisteminin Kaldırılması Süreci ve Bazı Değerlendirmeler", *OTAM,* S. 12, Ankara 2001, s. 90.
[56] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 248.
[57] Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* s. 137-138.

Bu şekilde yola çıktığımızda Anadolu'da zaptiye birliklerinin kurulması istenen yerlerden biri olan Sivas Eyaleti'nde zaptiye birliklerinin kuruluş tarihi olarak 1841 yılını gösterebiliriz. Bu tarihten itibaren Sivas'ta ve ona bağlı kazlarında geçici olarak istihdam olan hıfziye,[58] muvakkaten zaptiyeler, yolların ve geçitlerin güvenliğini sağlamak için derbentçi zaptiyeler[59] ve bölge halkından oluşturulan başıbozuk piyade ve süvari zaptiyeleri[60] gibi birden fazla birim kolluk görevini yürütmektedir.

1841 senesi martı maaş defterinde Sivas Vilayeti ve kazalarında iki bölükten ve 193 neferden oluşan bir zaptiye birliği mevcuttur. Bu birlikte 2 yüzbaşı, 2 mülazım, 4 çavuş, 18 onbaşı ve 167 nefer bulunmaktadır. Henüz teşkilatlanmakta olan bu kuruluşun üyeleri Sivas ve kazalarından seçilmiştir. Tam bir düzen ve disiplin altında bulunmayan bu birliklerin nefer sayıları aynı yıl içerisinde aylara göre farklılık göstermektedir, mart ayında 167 olan nefer sayısı mayıs ayında 174'tür. Düzen ve disiplinin olmaması haricinde bu durumun bir başka sebebi ise özellikle kuruluş döneminde çok fazla geçici zaptiye yazılıyor olması olarak açıklanabilir.[61]

Zaptiye birliklerinin sayılarına ve görev tanımlarına dair bir düzenleme yapılmamış olması pek çok aksaklık ve düzensizliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda da asıl görevi düzeni ve nizamı sağlamak olan teşkilat yetersiz kalıyordu.[62] Bu karışık duruma son vermek için 1846 yılında Zaptiye Müşiriyeti kurulmuştur. Zaptiye Müşiriyeti'nin kurulmasıyla zabıtayla ilgili işler Seraskerlikten alınıp bu kuruma verilmiştir. Müşiriyetin kurulmasındaki en önemli sebep zabıta işlerinde birlik sağlamakla birlikte bir diğer sebep ise seraskerlik makamının zabıta işlerine bakmasının askerlik meselelerinde aksaklıklara sebep olduğudur.[63] Zabıta işlerinin Müşiriyete bağlanmasıyla bu ikililik ortadan kaldırılmıştır. Zaptiye Müşiriyeti kurulduktan hemen sonra çalışmalarına başlamıştır. İlk olarak zaptiyelerin istihdam edilme şartlarını da ihtiva eden bir nizamname yayınlanmıştır. Artık zaptiyeler süvari ve piyade olacak şekilde vali ve mutasarrıfların kontrolünde eyaletlerin ihtiyacına göre istihdam edilecekler ve geçici zaptiye alımı yapılmayacaktı.[64] Ancak zaptiye

[58] *BOA, ML.MSF. d., 2706/,* 22 Şaban 1257 / 9 Ekim 1841.
[59] *BOA, C.ZB., 54/2693,* 19 Cemaziyelevvel 1260 / 6 Haziran 1844.
[60] *BOA, ML.MSF.d., 4864/,* 23 Cemaziyelevvel 1260 / 10 Haziran 1844.
[61] *BOA, ML.MSF., 2558*/, 15 Zilkade 1257 / 29 Aralık 1841.
[62] Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869), s. 203.
[63] Alyot, *Zabıta Tarihi,* s. 83.
[64] Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)", s. 203.

birliklerinin düzenlenmesi birden bire gerçekleşmemiştir. Çok geniş bir alanda varlık gösteren bu teşkilatın üyelerini bir anda düzene sokabilmek kolay olmamıştır. 1870 yılına kadar ülkenin her yerinde dağınık halde bulunan zabıta kuvvetleri Müşiriyetin bünyesine dâhil edilmeye çalışılmıştır.[65]

Zaptiye birliklerinin durumunu kontrol için Seraskerlik tarafından bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları doğrultusunda, alay sistemine geçilmesinin zaptiye teşkilatının işleyişini daha düzenli hale getirileceği bildiriliyordu.[66] Zaptiye birliklerini daha düzenli bir hale getirmek için alay sistemine ilk olarak 1861 yılında yayınlanan nizamnameyle geçilmeye başlanılmıştır.[67] Öncelikli olarak Rumeli ve Suriye dolaylarında 13 alay tertip edilmiştir, bu sırada Anadolu'da[68] bir alaya tabi olmadan on bin civarında zaptiye askeri mevcuttur.[69] Tüm vilayetlerde zaptiye alayı sistemine ise 1869 tarihli nizamname ile geçilmiştir. Bu nizamnameyle birlikte Anadolu'da bir alaya tabi olmadan bulunan zaptiye birliklerinin düzenlenmesi için harekete geçilmiş ve zaptiye alayları kurulmaya başlanmıştır.[70] Bütün zaptiye birlikleri alay, tabur, bölük, takım şeklinde birimlere ayrılmış, zaptiye erleri ise süvari ve piyade olacak şekilde taksim edilmiştir. Taburlar en az iki en fazla on bölükten, bölükler ise en az beş en fazla on takımdan oluşacaktır.[71] Daha sonradan bu düzenlemelerde değişiklikler yapılsa da oluşturulan ilk alayların yapısı bu şekildedir.

Anadolu vilayetlerinde zaptiye alaylarının kurulmasına 1869 yılında yayınlanan nizamnameyle birlikte başlanmıştır. 1841 yılından itibaren zaptiye birlikleri mevcut olan Sivas Vilayeti'nde de bu nizamnamenin hemen ardından bir zaptiye alayı kurulmuştur. 1870 senesi itibariyle Sivas'ta bir zaptiye alayı mevcuttur.[72] 1871 senesinde Sivas Zaptiye Alayı, merkez, Amasya, Karahisar-ı Şarki olmak üzere toplam üç taburdan ve 7 süvari bölüğü, 3 piyade bölüğü olmak üzere toplam 10 bölükten oluşmaktadır. Bu bölüklerden 3 süvari bölüğü Sivas'ta, 3 süvari bölüğü Amasya'da ve 1

---

[65] Alyot, *Zabıta Tarihi,* s. 82-92.
[66] Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)", s. 209-210.
[67] Uğur Ünal, *Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876),* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 50.
[68] Anadolu'da ilk olarak zaptiye alayının kurulmasının planlandığı bölge Bursa olmuştur. Ancak bu düşünceden vazgeçilerek Anadolu'da eski düzen devam etmiştir. Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869), s. 217.
[69] Alyot, *Zabıta Tarihi,* s. 92-93.
[70] Mahmut Şevket Paşa, *Osmanlı Askeri Teşkilat ve Kıyafeti,* Ankara Basımevi, Ankara 1983, s. 86.
[71] *Düstur,* Birinci Tertip, C. 2, s. 728.
[72] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1287, s. 44.

süvari bölüğü Karahisar-ı Şarki'de bulunmaktadır. Piyade bölükleri ise her sancakta birer bölük olacak şekilde tertip edilmiştir. Alayın toplam personel sayısı ise 614 olmakla birlikte bunların 362'si süvari sınıfında ve 252 tanesi piyade sınıfında bulunmaktadır.[73]

Vilayetin tabur sayısı 1890 yılına kadar üç olarak kalmışken bölük ve personel sayılarında değişiklikler yaşanmıştır. Sivas zaptiye alayının 1875 yılına ait tabur, bölük ve personel sayıları, bunların sancak ve kazalara taksimi aşağıdaki gibidir.

[73] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1288, s. 89.

Tablo 1. Sivas Vilayeti Zaptiye Alayı (1875)

1. Merkez Taburu Süvari Sınıfı										
	Alay Beyi	İdare Emini	Tabur Ağası	Hesap Emini	Bölük Ağası	Muavini	Jurnal Emini	Kol Vekili	Muavini	Nefer
Merkez	1	1	1	1	1	3	1	6	9	76
Hafik	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
Yıldızeli	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
Tokat	-	-	-	-	1	-	-	1	1	19
Aziziye	-	-	-	-	-	-	-	-	2	16
Darende	-	-	-	-	-	-	-	-	1	16
Divriği	-	-	-	-	-	-	-	-	1	9
Tonus	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
Koçgiri	-	-	-	-	-	-	-	1	1	16
Gürün	-		-	-	-	-	-	-	-	5
Toplam	1	1	1	1	2	3	1	8	18	172
1. Merkez Taburu Piyade Sınıfı										
Merkez	-	-	-	-	1	1	1	4	9	72
Hafik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yıldızeli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tokat	-	-	-	-	-	-	1	2	1	15
Aziziye	-	-	-	-	-	1	-	-	1	4
Darende	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Divriği	-	-	-	-	-	-	-	1	-	6
Tonus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Koçgiri	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4
Gürün	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3
Toplam	-	-	-	-	1	2	2	7	13	112
2. Amasya Taburu Süvari Sınıfı										
Merkez	-	-	1	1	1	1	-	4	4	29
Köprü	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
Mecidözü	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6
Gümüş	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6
Merzifon	-	-	-	-	-	-	-	1	-	12
Erbaa	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6
Zile	-	-	-	-	-	-	1	-	1	20
Osmancık	-	-	-	-	-	-	-	-	1	14
Ladik	-	-	-	-	-	-	-	-	2	14
Toplam	-	-	1	1	1	1	1	5	12	112
2. Amasya Taburu Piyade Sınıfı										
Merkez	-	-	-	-	1	-	1	4	4	33
Köprü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Mecidözü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Gümüş	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Merzifon	-	-	-	-	-	-	-	-	2	10
Erbaa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Zile	-	-	-	-	-	-	-	-	1	9
Osmancık	-	-	-	-	-	-	-	-	1	13
Ladik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	-	-	-	-	1	1	1	4	8	72
3. Karahisar-ı Şarki Taburu Süvari Sınıfı										
Merkez	-	-	1	1	1	-	-	1	4	23
Giresun	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6
Koyulhisar	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6
Alucra	-	-	-	-	-	-	-	1	-	7
Suşehri	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4
Toplam	-	-	1	1	1	-	1	2	6	46
3. Karahisar-ı Şarki Taburu Piyade Sınıfı										
Merkez	-	-	-	-	1	-	-	2	3	28
Giresun	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4
Koyulhisar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Alucra	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
Suşehri	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4
Toplam	-	-	-	-	1	-	-	2	6	45

1875 senesinde alayın tabur sayısı 3, bölük sayısı, 4 süvari ve 3 piyade bölüğü olmak üzere 7'dir. Nefer sayısı ise süvari sınıfı 400, piyade sınıfı 278 olmak üzere toplam 678'dir.[74] Vilayetin tabur sayısı Tokat Kazası'nın sancak olmasıyla dörde yükselmiştir.[75] Tokat Kazası 1880 yılında sancak olmuştur, ancak vilayetin dördüncü zaptiye taburunun kuruluşu 1890 yılında gerçekleşmiştir.[76]

B. Zaptiye Alayının Yapısı ve Yönetimi

Zaptiye birliklerinin birden bire ülkenin her yerinde teşkilatlı bir şekilde kurulması mümkün olmamıştır. Olabilecek en kısa sürede birliklerin oluşturulabilmesi için birliklerin kurulacağı bölgelerin ahalisinden süratle süvari ve piyade zaptiye eri yazılmaya başlanmıştır. Kurulan ilk zaptiye birliklerinin miktarı ve bu birliklerin başında bulunacak olan zabitler hakkında bir düzenleme mevcut değildir. Bunlar bulundukları bölgenin ihtiyacına göre şekillenmiştir.

Sivas'ta da zaptiye alayının çekirdeğini bölge halkından yazılan süvari ve piyadelerle geçici olarak istihdam edilen zaptiye erleri oluşturmaktadır. Kurulan ilk zaptiye birliği iki bölük şeklinde tertip edilmiştir. Her bir bölüğün başında bir yüzbaşı, bir mülazım, iki çavuş ve dokuz onbaşı bulunmaktadır.[77]

Tablo 2. Sivas Zaptiye Birliği Zabitleri (1841)

Zabitan	Nefer Sayısı
Yüzbaşı	2
Mülazım	2
Çavuş	4
Onbaşı	18

[74] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1292, s. 99.
[75] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1298, s. 40-75.
[76] Salname-i Askeri, 1304, s. 841, Salname-i Vilayet-i Sivas, 1297, s. 40.
[77] *BOA, MLF.d., 2706/,* 22 Şaban 1257/ 9 Ekim 1941.

Zabitlerin rütbeleri konusunda kesin bir hüküm mevcut değildir. Ancak henüz kuruluş aşamasında olan bu birliklerin yönetiminde yüzbaşı ve mülazım gibi küçük rütbeli subayların kullanılmasına özen gösterilmiştir.[78] Zaptiye Müşiriyeti'nin kuruluşuna kadar bu şekilde devam eden zaptiye birliklerinin yönetiminde il değişiklikler 1846 tarihli nizamname ile yapılmıştır. Yayınlanan nizamnameyle beraber zaptiye birliklerinin bulundukları eyalet ve sancaklara valilerin emrinde bir zaptiye sergerdesi, sergerdenin komutasında zaptiye bölükbaşı ve zaptiye katibi tayin olmuştur. Sergerdenin değiştirilmesi için Zaptiye Müşiriyeti ve Bab-ı Ali'nin izni gerekliyken, küçük rütbeli zabitleri valiler değiştirebilecekti. Bu durum uygulamada, karar alırken bazı aksaklıklara sebep olduğu için valilerin yetkileri artırılarak yüksek rütbeli zabitleri de kapsamıştır.[79] Yapılan bu değişimlerin Sivas zaptiye birliğine yansıması aşağıdaki şekilde olmuştur.

Tablo 3. Sivas Zaptiye Birliği Zabitleri (1850)[80]

Zabitan	**Nefer Sayısı**
Sergerde	1
Bölükbaşı	1
Süvari Çavuşu	33
Piyade Çavuşu	10

Zaptiye birliklerinde görev yapan zabitlerle ilgili bir başka yenilik ise 1859 senesinde yapılmıştır. Sergerde ve bölükbaşı rütbesinde bulunan zabitler ahali tarafından kıdemsiz görüldükleri için bu tarihten itibaren sergerdelere binbaşı, bölükbaşı olarak görev yapanlara da yüzbaşı rütbesi verilmiştir.[81]

Zaptiye birliklerinin düzenlenmesi için atılan en büyük adım alay sistemine geçilen 1861 yılında yayınlanan nizamname ile gerçekleşmiştir. Sivas zaptiye birliği içinse bu tarih 1869 (1286) senesinde yayınlanan Asakir-i Zaptiye Teşkilat Nizamnamesi ile gerçekleşmiştir. [82] Bu nizamnameyle birlikte her vilayette bir zaptiye alayı oluşturulması kararlaştırılmıştır. Alaylar tabur ve bölükler şeklinde taksim

[78] Bunun en önemli sebebi ise ülkede sadece iç güvenlik konusunda değil asker ve ordu alanlarında da yeni düzenlemelerin yapılmasıyla yüksek rütbeli subay sağlama konusunda sıkıntı çekilmesidir. Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* s. 137-140.
[79] Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)", s. 204-207.
[80] *BOA, ML.MSF.d., 5408*, H. 14 Muharrem 1267 / M. 19 Kasım 1850.
[81] *BOA, A.}MKT.MHM., 155/47,* 29 Şaban 1275 / 3 Nisan 1859.
[82] Alyot, *Zabıta Tarihi,* s. 92.

edilecek, her tabur en az iki en fazla on bölükten, bölükler ise en az beş en fazla on takımdan oluşacaktır. Her süvari takımı dört, piyade takımı sekiz neferden ve kol vekili ile muavini olmak üzere iki zabitten oluşacaktır. Süvari bölüğü altmış, piyade bölüğünün yüz neferi geçmememsine dikkat edilecek, bölük ağası muavini ve jurnal emini unvanıyla üçer zabitanın idaresine verilecektir. Her sancağın birer tabur askeri olacak ve bunlar kazalara bölükler şeklinde taksim edilecektir. Taburların kumandası tabur ağasında, hesap işleri hesap emininin kontrolünde olup, tüm alayın komutası alay beyinde, muhasebe işleri de idare emininde olacaktır. Alay beyi ve idare emini merkez vilayette bulunacak sancaklarda tabur ağası ve kazalarda bölük ağası bulunacaktır. Tabur ağasının olmadığı sancaklarda kol vekili bulunabilecektir. Alay beylerinin bulunduğu vilayet merkezlerinde büyük zabitlerden oluşan bir alay meclisi, liva merkezlerinde ise bir tabur meclisi bulunacaktır.[83]

Bu kararlar Anadolu vilayetlerinde hızla uygulanmaya başlanmıştır. 1870 yılı itibariyle Sivas Vilayeti'nde Merkez Vilayet, Amasya Sancağı ve Karhisar-ı Şarki olmak üzere üç taburdan mürettep, süvari ve piyade sınıfı olarak ayrılmış bir zaptiye alayı bulunmaktadır.[84]

Zaptiye alayı, alay beyinin, taburlar tabur ağasının ve bölüklerde bölük ağasının kumandasında bulunmaktadır.[85] Alay beyi, idare emini ve hesap emini gibi büyük zabitler vilayet merkezlerinde bulunmaktadırlar. Alay beyleri valinin emrindedirler, vilayet merkezinde bulunmadıkları zaman yerlerine vekaleten tabur ağaları bakardı. Tabur ağaları bulundukları sancakların mutasarrıflığının, bölük ağaları ise bulundukları kazların kaymakamlığının emrindeydiler.[86] Alayın içindeki hiyerarşi alay beyi, idare emini, tabur ağası, hesap emini, bölük ağası, muavini, jurnal emini, kol vekili, muavini ve neferat şeklindedir. Zabit ve nefer sayıları bölgenin ihtiyacına göre değişiklik göstermekle beraber Sivas Zaptiye Alayı kurulduğunda mevcut olan zabit ve neferler aşağıdaki gibidir.[87]

[83] *Düstur,* Birinci Tertip, C. 2, s. 728.
[84] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1287, s. 44.
[85] Mahmut Şevket Paşa, *Osmanlı Askeri Teşkilatı ve Kıyafeti,* s. 86.
[86] Alyot, *Zabıta Tarihi,* s. 125-126.
[87] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1288, s. 89.

Tablo 4. Sivas Zatiye Alayı Zabitleri (1871)

Süvari Sınıfı									
Mevki	Alay Beyi	İdare Emini	Tabur Ağası	Hesap Emini	Bölük Ağası	Muavini	Jurnal Emini	Kol Vekili	Muavini
Vilayet Merkezi	1	1	1	1	3	3	3	14	14
Sivas Sancağı	-	-	-	-	3	3	3	14	14
Amasya Sancağı	-	-	1	1	3	3	3	14	14
Karahisar Sancağı	-	-	-	-	1	1	1	8	8
Piyade Sınıfı									
Mevki	Tabur Ağası	Hesap Emini	Bölük Ağası	Muavini	Jurnal Emini	Kol Vekili	Muavini		
Vilayet Merkezi	-	-	1	2	1	8	8		
Sivas Sancağı	-	-	1	-	1	8	8		
Amasya Sancağı	-	-	1	1	1	8	8		
Karahisar Sancağı	1	1	1	1	1	8	8		

Tablo 5. Sivas Zaptiye Alayı Yapısı Ümera ve Zabitleri (1886)

Alay Beyi: Ahmed Hurşid Bey / Abdurrahman Bey **İdare Emini: Mehmed Bey**				
Birinci Merkez Taburu				
Tabur Ağası: Mehmed Tosun Bey **Hesap Emini: Mustafa Efendi**				
Tabur	**Bölük**	**Sınıf**	**Rütbe**	**İsim**
1	1	Süvari	Bölük Ağası	Osman Ağa
1	1	Süvari	Muavini	İbrahim Bey
1	1	Süvari	Jurnal Emini	Ahmed Ağa
1	1	Piyade	Bölük Ağası	Mustafa Ağa
1	1	Piyade	Muavini	Numan Bey
1	1	Piyade	Jurnal Emini	Bekir Ağa
1	2	Piyade	Bölük Ağası	Ahmed Efendi
1	2	Piyade	Muavini	Salih Ağa
1	2	Piyade	Jurnal Emini	Hasan Ağa
İkinci Amasya Sancağı Taburu				
Tabur Ağası: Mehmed Efendi **Hesap Emini: Vehbi Efendi**				
2	1	Süvari	Bölük Ağası	Ahmed Efendi
2	1	Süvari	Muavini	Mehmed Efendi
2	1	Süvari	Jurnal Emini	Mehmed Efendi
2	1	Piyade	Bölük Ağası	Ali Ağa
2	1	Piyade	Muavini	Hüsnü Efendi
2	1	Piyade	Jurnal Emini	Mustafa Efendi
Üçüncü Karahisar-ı Şarki Sancağı Taburu				
Tabur Ağası: Ahmed Kamil Efendi **Hesap Emini: İbrahim Efendi**				
3	1	Süvari	Bölük Ağası	Ahmed Efendi
3	1	Süvari	Muavini	Ali Ağa
3	1	Süvari	Jurnal Emini	Halid Efendi
3	1	Piyade	Bölük Ağası	Ahmed Ağa
3	1	Piyade	Muavini	Ali Ağa
3	1	Piyade	Jurnal Emini	Ahmed Efendi
Dördüncü Tokat Sancağı Taburu				
Tabur Ağası: Mehmed Bey **Hesap Emini: Emin Efendi**				
4	1	Süvari	Bölük Ağası	Hüseyin Ağa
4	1	Süvari	Muavini	Ali Ağa
4	1	Süvari	Jurnal Emini	Hasan Ağa
4	1	Piyade	Bölük Ağası	Mehmed Efendi
4	1	Piyade	Muavini	Adem Ağa
4	1	Piyade	Jurnal Emini	Mehemed Efendi

Nizamnamede yer aldığı gibi Zaptiye alayıyla beraber Alay Beyinin başkanlığında büyük zabitlerin bulunduğu bir Alay Meclisi de kurulmuştur. Alay Meclisinde bulunan zabitan ve isimleri aşağıdaki gibidir.[88]

Tablo 6. Sivas Zaptiye Alayı Alay Meclisi (1870)

Alay Beyi	**Ahmed Bey**
Tabur Ağası	Ali Baz Bey
Bölük Ağası	Hakverdi Ağa
Muavini	Hüseyin Efendi
İdare Emini	Osman Efendi
Bölük Ağası	Hüseyin Ağa
Jurnal Emini	Hacı Mehmed Efendi
Birinci Tabur Ağası	Ali Baz Bey
İkinci Tabur Ağası	Hüseyin Ağa
Üçüncü Tabur Ağası	Mehmed Ağa
Birinci Tabur Hesap Emini	Mustafa Efendi
İkinci Tabur Hesap Emini	Abdülfettah Efendi
İdare Emini	Osman Efendi

Tablo 7. Sivas Zaptiye Alayı Alay Beyleri[89]

1287 / 1870-71	**Ahmed Bey**
1288 / 1871-72	Ahmed Bey
1291 / 1874-75	Süleyman Şevki Bey
1292 / 1875-76	Süleyman Şevki Bey / Mehmed Cemil Bey
1293 / 1876-77	Mehmed Cemil Bey
1301 / 1883-84	Ahmed Hurşid Bey
1302 / 1884-85	Ahmed Hurşid Bey
1304 / 1886-87	Ahmed Hurşid Bey / Abdurrahman Bey
1306 / 1888-89	Hüsrev Bey
1307 / 1889-90	Hüsrev Bey
1308 / 1890-91	Hüsrev Bey
1309 7 1891-92	Hüsrev Bey
1311 / 1893-94	Ahmed Bey

[88] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1287, s. 44.
[89] Salname-i Askeri, 1291, s. 500-501, 1292, s.600, 1293, s. 643, 1304, s. 750-751, 1306, s. 830-831, 1307, s. 830-831, 1309, s. 807-808, 1311, s. 969-970, Salname-i Vilayet-i Sivas, 1297, s.44, 1288, s. 86, 1289, s. 82, 1292, s. 98, 1301, s. 64, 1302, s. 349, 1304, s. 69, 1306, s. 119, 1307, s. 105.

II. BÖLÜM

2. ZAPTİYE BİRLİKLERİ

A. İstihdam Edilme Gerekçeleri

Kurulan ilk zaptiye birliklerinin sayıları ya da yönetimi ile ilgili kesin kararlar bulunmamaktadır.[90] Zaptiye Müşiriyeti'nin kuruluş tarihi olan 1846 senesinden evvel kolluk görevleri birden fazla birden fazla birim tarafından yürütülmektedir.[91] Kolluk işlerini yerine getiren birimler, zaptiye birliklerinin sayısı, nefer ve zabitleri her bölgenin ihtiyacına göre farklılık göstermektedir.[92]

Sivas'ta kurulan ilk zaptiye birlikleri iki bölükten oluşmaktadır.[93] Bununla beraber ihtiyaca göre bölge halkından geçici olarak başıbozuk zaptiyeler de yazılmaktaydı. Kolluk görevleriyle beraber geçitlerin korunması ve tahsilât işlerinde de kullanılan başıbozuk zaptiyelerin, zaptiye olarak yazılmaları için kefil göstermeleri gerekmekteydi.[94] Sivas'ta 1843 yılının haziran ayında 50[95], eylül ayında 85[96] ve şubat ayında 21[97] nefer geçici başıbozuk süvari yazılmıştır. Özellikle ilkbahar ve sonbaharda geçici zaptiye yazılmasının artmasının sebeplerinden en önemlisi aşiretlerin bu dönemlerde hareket halinde olmasıdır. Bu duruma karşı alınan önlemlerin bir diğeri de yine geçici olarak yazılan hıfziye zaptiyelerdir. Bu zaptiyeler büyük köy, kasaba ve geçitleri korumak için bahar aylarından itibaren ekim ayına kadar kolluk hizmetlerini yürütmek için yazılırlardı.[98] Zaptiye erlerinin yanı sıra geçitlerin korunması için derbent memurları da kullanılmıştır.[99]

---

[90] Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkili ve Görevlerinin Gelişimi,* s. 139.
[91] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 248.
[92] Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* s. 139.
[93] *BOA, ML.MSF.d., 2706/,* 22 Şaban 1257 / 9 Ekim 1841.
[94] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 249.
[95] *BOA, ML.MSF. d., 4864/,* 23 Cemaziyelevvel 1260 / 10 Haziran 1844.
[96] *BOA, ML.MMSF.d., 5061/,* 27 Muharrem 1260 / 17 Şubat 1844.
[97] *BOA, ML.MSF.d., 7114/,* 29 Zilkade 1260 / 14 Eylül 1852.
[98] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* s. 250.
[99] Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı,* s. 154.

Başıbozuk süvari ve piyadeler ekonomik açıdan devleti zorlayacağı için 1844 yılında bazı merkez bölgelerde bu zaptiyelerin üçte ikisi ve diğer bölgelerde üçte biri görevden alınmıştır. Bu zaptiyelerin yerine tımar sahipleri zaptiye olarak vazifelendirilmeye başlanmıştır.[100] Böylece uzun yıllar hizmet veren ancak artık miadını dolduran Tımarlı Sipahi Teşkilatı kaldırılmış bulunuyordu.[101] Eyalet ve sancaklara gönderilen genelgeyle tımarlıların zaptiyeye nasıl katılacakları anlatılmıştır. Geliri 500 kuruşla 1000 kuruş arasında olanlar piyade, 1000 kuruştan fazla olanlar süvari olarak yazılacaktır. Zaptiye olmayı kabul etmeyenlerin, tımarlarının yanı sıra silahlarına ve devlete ait diğer eşyalarına el konulacaktı. Hizmet edemeyecek durumda olanlar ise belli bir bütçeyle emekliye ayrılacaklardı.[102]

Bazı tımar sahipleri yerlerine 800 kuruşluk bir bedel karşılığında zaptiye hizmeti görecek başka kişiler bulmuşlardır. Daha sonradan Sivas'ın da içinde bulunduğu Anadolu ve Rumeli'deki birçok vali, kaymakam ve mutasarrıfa bedel karşılığı hizmet edenlerle ilgili bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda bedelli zaptiyelerin emekliye ayrılacakları eğer zaptiye olarak devam etmek isteyen olursa kefil göstermek şartıyla ve mahallerince bir mahzuru yoksa görevlerine devam edebilecekleri bildirilmiştir.[103]

İlk zaptiye nizamnamesi çıkartılana kadar zaptiyeler belli bir kurala bağlı değillerdi. 1846 yılında çıkarılan nizamname istihdam alanında da düzenlemeler getirmiştir. Bu tarihten sonra zaptiyeler belli kurallar çerçevesinde istihdam edilmiştir. Zaptiye erleri 25 yaşından küçük olmayacaklardı, ahlaklı ve dayanıklı kişilerden seçileceklerdi. Ayrıca zaptiye yazılırken kefil göstermeleri gerekecekti. Ne kadar süre hizmet edecekleriyle ilgili bir tarih belirtilmemiş olup ne zaman isterlerse zaptiyelikten ayrılabileceklerdi.[104]

İstihdam alanında yaşanan en büyük sıkıntılardan bir tanesi yeterli sayıda zaptiye yazılmamasından kaynaklanmaktadır. Fazladan zaptiye istihdamı fazladan maliyet demek olduğu için konunun ekonomik boyutu istihdamın önündeki en büyük engellerden birini teşkil etmekteydi. Vilayet ve sancaklardan gönderilen yazıların büyük

[100] Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* s. 141.
[101] Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı,* s. 318.
[102] Aydın, "Tımar Sisteminin Kaldırılma Süreci ve Bazı Değerlendirmeler", s. 90-91.
[103] *BOA, A.}MKT., 109/69,* 1 Rebiülevvel 1264 / 6 Şubat 1848.
[104] Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)", s. 203.

çoğunluğunu zaptiye yetersizliğinden doğan sorunlar ve fazladan zaptiyeye duyulan ihtiyaç oluşturmaktadır.

Amasya Sancağı'ndan gönderilen 3 Şubat 1848 (27 Safer 1264) tarihli yazıda Amasya ve civar sancaklarda zaptiye işlerinde kullanılan yalnızca 45 nefer süvari ve 33 nefer piyade bulunduğu bildirilmiştir. 45 süvarinin 29 neferi Amasya Sancağı'nda ve 16'sı Çorum Sancağı'nda bulunmaktadır. 33 nefer piyadenin 10'u 56 mahalleden meydana gelen Amasya Sancağı'nın merkezinde bulunurken 13 tanesi yine Amasya'da bulunan Ladik, Havza ve Zeytun kazalarının derbentlerinde ve zaptiye işlerinde görevlendirilmiştir. Çorum Sancağı'nda bulunan 12 derbendin muhafazası için sadece 10 nefer kullanılmaktadır. Ancak bu sayılar ne derbentlerin muhafazası ne de bu güzergâhtan geçen postanın güvenliğini sağlamakta yeterli olmadığı için mevcut zaptiyenin üzerine 150 nefer daha ilave edilmesi istenmiştir. Bu sayının Sivas'ta bulunan 400 nefer zaptiye neferinden tamamlanması talep edilmiştir. Ancak Sivas Vilayeti'nden gönderilen yazıda bu zaptiyelere Sivas'ta ihtiyaç duyulduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine bu sayının Sivas'tan tamamlanması tamamlanamıyorsa da Amasya ve Çorum Sancaklarından yeniden zaptiye yazılması istenmiştir. Amasya ve Çorum Sancaklarının zaptiye sayısının tahsilât, ihzariye, yolların emniyeti, posta güvenliği ve eşkıya takibi konularında yetersiz kalmasından doğan şikâyetler sonucu 700 nefer zaptiye tahsis edilmiştir. Bu zaptiyelerin Sivas, Amasya, Çorum, Kayseri, Bozok ve Divriği arasında taksim edilmesi istenmiştir.[105] Yine aynı yılın temmuzundan eylülüne kadar kullanılmak üzere Amasya ve Çorum Sancakları'nda 45 nefer muvakkat zaptiye ve 12 nefer muvazzaf zaptiye istihdamı için Zaptiye Müşiriyeti'ne yazı gönderilmiştir.[106]

Özellikle aşiretlerin hareket halinde oldukları dönemlerde duyulan ihtiyaçtan dolayı geçici zaptiye istihdamında bir artış görülmüştür. 1848 yılında gönderilen yazıda mayıs ayı itibariyle 100 nefer geçici başıbozuk süvari yazılması istenmiştir.

[105] *BOA, MVL, 21/41,* 29 Rebiülevvel 1264 / 5 Mart 1848.
[106] *BOA, A.}MKT., 145/53,* 4 Şevval 1264 / 3 Eylül 1848.

Sebep olarak ise Rişvan Aşireti'nin Sivas'a on iki saat mesafedeki Uzunyayla'ya gelmeleriyle birlikte gasp ve yağma olaylarının artması gösterilmiştir.[107] Bunun ertesi senesi bu sefer Afşar ve Kuzugüdenli aşiretlerinin sebep oldukları huzursuzluklardan dolayı 1 nefer sergerde ve 100 nefer başıbozuk zaptiye yazılması istenmiştir.[108] Maliye Nezareti tarafından 26 Temmuz 186 (9 Safer 1280) tarihinde Meclis-i Vâlâ'ya havale olunan önergede; Sivas Eyaleti'nde istihdam edilmiş olan zaptiye neferinin yaz mevsiminde geçit ve derbentleri muhafazada yeterli olmadığından her sene olduğu gibi bu sene de muvakkaten 100 nefer süvarinin yazılıp istihdam edilmesi için izin istenmiştir. Sivas Eyaleti'nde dolaşan aşiretler ve iskân edilmiş olan muhacirler ahali için istenmiştir. Sivas Eyaleti'nde dolaşan aşiretler ve iskân edilmiş olan muhacirler ahali için sorun teşkil etmekteydi. Ahalinin muhafazası ve refahı için seyyare olarak muvakkaten zaptiye istihdam edilmesinin önemi vurgulanmış ve zaptiyenin gerekli sayıya ulaştırılması talep edilmiştir.[109]

Genellikle bahar ve yaz aylarının başlangıcından itibaren talep edilen geçici zaptiyelerin sayıları ve ne kadar süre hizmet edecekleri duyulan ihtiyaca göre değişiklik göstermiştir. 1865 Haziran ayı itibariyle 20 nefer askerin muvakkaten istihdam edilmesi istenmiştir.[110] 1866'da ise o yılın şartları nedeniyle daha fazla zaptiye neferine ihtiyaç duyulmuştur. Sivas bulunduğu konumdan dolayı önem arz etmekle birlikte orta kol postasının güzergâhında yer almaktadır. Sivas ve çevresinde aşiretlerin yoğun olarak bulunmaları ve bu aşiretlerin sebep oldukları çeşitli sorunların önüne ancak geçici zaptiye istihdamıyla geçilebilmektedir. 1866 senesinde Sivas'ta nizamiye askerinin bulunmaması ve redif taburlarının da Dersaadet'e gitmelerinden ötürü bölge savunmaya her zamankinden daha çık ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeplerden dolayı 1866 yılının haziran ve kasım ayları arasında altı ay boyunca istihdam edilmek üzere muvakkaten 30 nefer zaptiye yazılması istenmiştir. Ancak bu süre zarfında ihtiyaç duyulmazsa, bu neferlerin hepsi veyahut bir kısmından vazgeçilecektir. Maliye Nezareti ve Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye arasında gerçekleşen yazışmalar sonucu yazışmalar sonucu muvakkaten istihdam edilecek zaptiyelere izin verilmiştir. Ancak Sivas'ta daimi olarak

[107] *BOA, A.}MKT., 136/44,* 25 Recep 1264 / 27 Haziran 1848.
[108] *BOA, MVL, 28/39,* 3 Zilhicce 1285 / 20 Ekim 1849.
[109] *BOA, MVL, 652/ 32,* 19 Safer 1280 / 5 Ağustos 1863.
[110] *BOA, MVL, 708/42,* 26 Muharrem 1282 / 21 Haziran 1865.

bulunan 488 nefer zaptiye bulunduğundan dolayı muvakkaten zaptiye istihdamının altı ay değil üç ay olması kararlaştırılmıştır.[111]

Gerekli görüldüğünde muhacirlerden de zaptiye neferi yazılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak 1861 yılında Ankara Meclisi'nden Muhacir Komisyonu Reisi Hafız Paşa'ya bir yazı gönderilmiştir. Ankara ve Sivas Eyaleti'nde iskân edilmek üzere 600 haneden fazla Çerkez muhaciri gönderilmiştir. Uzunyayla'ya yerleştirilen bu muhacirlerin dillerini bilen birinin müdür olarak tayin edilmesi ve içlerinden zaptiye neferi yazılmasının faydalı olacağı ifade edilmiştir.[112] Sivas'a ve Yozgat'a mesafesi olan etrafında kaza ya da kasaba bulunmayan bu bölge yeni bir kaza gibi meydana getirilecekti. Burada düzeni sağlamak için 1 müdür, 10 nefer süvari ve 10 nefer piyade istihdamı gerekliydi. Uzunyayla'nın Sivas, Bozok ve Maraş'ın ortasında olması dolayısıyla oluşturulacak sınırların belirlenmesi ve gelmeye devam etmekte olan muhacirlerin hanelerinin tamamlanması için iskân işlerinden anlayan birisinin tayin edilmesi uygun görülmüştür.[113]

Bazı aşiretler hemen her dönemde güvenlik hususunda sorun teşkil etmekle birlikte özellikle zaptiye teşkilatının ilk yıllarında mesainin büyük bir bölümünü oluşturmaktaydılar. Sadece yerleşiklerle yaşadıkları huzursuzluklar değil iskân edilmeleri ve birbirleriyle yaşadıkları anlaşmazlıklar da emniyet açısından sorun teşkil etmekteydi. Bu konuda Sivas Mutasarrıfı Zeki Paşa tarafından gönderilen ve 15 Mart 1863 (24 Ramazan 1279) tarihinde Meclis-i Vâlâ'ya havale edilen yazı önemli bir örnektir. Sivas Eyaleti'nde iskân olan Çerkez muhacirlerle Afşar aşireti arasında yaşanan karşılıklı muarazanın önlenmesi ve emniyetin sağlanması maksadıyla zaptiye istihdamı yapılması gerekli görülmüştür. Bu sebeple 3 nefer sergerde, 3 nefer mülazım, 6 nefer çavuş ve 60 nefer süvari tertip olunarak Sivas ve Aziziye havalisine daimi surette istihdam edilecektir.[114]

---

[111] *BOA, MVL, 722/6,* 26 Muharrem 1282 / 21 Haziran 1865.
[112] *BOA, A.}MKT.MHM., 221/64,* , 23 Rebiülahir 1283 / 4 Eylül 1866.
[113] *BOA, MVL, 612/24,* 7 Zilhicce 1277 / 16 Haziran 1861.
[114] *BOA, MVL, 646/13,* 23 Şevval 1279 / 13 Nisan 1863.

Bazı durumlarda yeniden zaptiye yazmak yerine çevre sancaklardan geçici olarak zaptiye desteği sağlanmıştır. Amasya mutasarrıflığında yeterli sayıda zaptiye olmadığından, 1851 yılının ağustos ve eylül ayları itibariyle Sivas'ta bulunan 178 nefer zaptiyenin 40 neferinin Amasya'ya gönderilmesi istenmiştir.[115] Bundan başka olarak 19 Nisan 1865 (23 Zilkade 1281) tarihinde Amasya Meclisinden gönderilen mazbatada sebepleriyle birlikte zaptiye istihdamı yapılması istenmiştir. Amasya Sancağı'nda 9 adet derbent ile 9 adet posta durağı olan kazasının bulunduğu ve zaptiye neferinin kolluk işlerinde yetersiz kaldığı bildirilmiştir. Sivas'ta bulunan zaptiyeden 40 neferinin Amasya'ya ilave edilmesi ve bir önceki sene verilen dilekçe üzerine postalar için 15 nefer[116] daha istihdam olmasıyla Amasya Sancağı'nda süvari zaptiyesi 122 ve piyade zaptiyesi 61 nefere ulaşmıştır. Bu neferlerden 46 tanesi derbentlerin muhafazasında kullanılırken 128 tanesi merkez ve kazaların zaptiye işlerinde kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak 80-100 kadar mahkûmun bulunduğu hapishane için 20-25 nefer ve bağların korunması için ayrıca 20-25 nefer lazım gelmekteydi. Haftadan haftaya kazalara uğrayan posta ve önceki yıl oluşturulan sancak postası için 8 nefer kullanılmaktaydı. Zile, Erbaa ve Turhal kazalarının Amasya Sancağı'na katılmalarıyla, Sivas ve Amasya büyüklük bakımından birbirlerine denk olsa da Sivas'ta bulunan zaptiye Amasya'nın iki katıdır. Bu yüzden hem posta da hem de diğer zabıta işlerinde kullanılmak üzere Amasya zaptiyesine 60 nefer hiç olmazsa 50 nefer yazılması veyahut da bu sayının Sivas zaptiyesinden karşılanması istenmiştir. Bu mazbata Meclis-i Vâlâ-yıAhkâ-ı Adliye'ye havale olunduktan sonra Zaptiye Müşiriyeti ile yapılan yazışmalar neticesinde; zaptiye yoklamasında Sivas Sancağı'nın zaptiye sayısı 457 ve Amasya Sancağı'nın zaptiye sayısının 173 nefer olduğu anlaşılmıştır. Sivas Sancağı'nda 50 ya da 40 neferin Amasya zaptiyesine ilave edilmesi kararlaştırılmıştır.[117]

[115] *BOA, A.}MKT.UM., 75/65,* 27 Zilkade 1267 / 23 Eylül 1851, *A.}MKT.MHM., 40/27,* 29 Muharrem 1268 / 24 Kasım 1851.
[116] *BOA, MVL, 667/80,* 13 Ramazan 1280 / 21 Şubat 1864.
[117] *BOA, MVL, 706/14,*14 Safer 1282 / 9 Temmuz 1865.

Zaptiye birliklerini düzenlemek için 1869 yılında çıkarılan Askeri Zaptiye Nizamnamesi ile istihdam alanında da yenilikler yaşanmıştır. İlk olarak Sivas'ta üç taburdan oluşan bir zaptiye alayı kurulmuştur. Süvari bölüklerinde zaptiye sayısı 60 neferi, piyade bölüklerinde ise 100 neferi geçmeyecekti. Zaptiyelerin hizmet süresi iki sene olarak belirlenmiştir, bu süre dolmadan görevlerini bırakmaları yasaktır. Hizmet süresini dolduranlar eğer isterlerse yeniden istihdam edileceklerdi. Bu koşullar kol vekilleri, kol vekili muavinleri ve neferler için geçerli sayılmıştır. Zaptiye yazılacak olanların en az 21 en fazla 50 yaşında olması ve bedenen hizmet etmeye engeli olmayan ahlaklı kişilerden olması gerekmekteydi. Bu sebeplerden dolayı tabibe muayene edilmeden ve kefil göstermeden kimse zaptiye olarak kaydedilmeyecektir. Hiçbir bölükte 25 yaşından küçük olan neferin sayısı bölüğün 1/3'ünü geçmeyecektir.[118]

Sivas Zaptiye Alayı'nda 1871 yılında 320 nefer süvari ve 256 nefer piyade olmak üzere toplam 576 zaptiye neferi vardır. , ümera ve zabitleriyle[119] zaptiye personelinin toplam sayısı 850'ye ulaşmaktadır.[120] 1873 yılında zabitan ve neferatın düzenlenmesi adına adımlar atılmış, önceki zaptiyeler çıkarılırken yerlerine yenileri yazılmaya başlanmıştır. Ancak her taraftan gönderilen defter ve mazbataların tetkik edilmesi uzun süreceğinden ve zaptiye ihtiyacı acil yerlerde çıkarılan zaptiye neferinin 1/3 tekrar istihdam edilmesi kararlaştırılmıştır. Zaptiye alayının eski tertibatı; süvari sınıfı, 3 tabur ağası, 3 hesap emini, 10 süvari ağası, 10 muavini, 10 jurnal emini, 80 kol vekili,80 muavini, ve 320 neferden oluşmaktaydı. Piyade sınıfı ise 4 bölük ağası, 4 muavini, 4 jurnal emini, 32 kol vekili, 32 muavini ve 256 neferden mürettepti. Bunların sancaklara taksimi ise aşağıdaki şekildedir.

[118] *Düstur,* Birinci Tertip, C. 2, s. 728-729.
[119] Mirlivadan müşire kadar olan rütbelerde bulunanlara erkân, miralay, kaymakam ve binbaşı rütbelerinde bulunanlara ümera ve binbaşıdan teğmene kadar olan subay grubuna zabitan denilmektedir. Kadir Kasalak, "Kara Ordusunda Subay Rütbeleri (1826-1961)", *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I 25-27 Ekim 1999 İstanbul,* Genelkurmay Basımevi, s. 396.
[120] Salname-i Vilayet-i Sivas, 1288, s. 89.

Tablo 8. Zaptiye Alayının Eski Taksimatı

	Sivas Sancağı		**Amasya Sancağı**		**Karahisar Sancağı**	
	Süvari	Piyade	Süvari	Piyade	Süvari	Piyade
Alay Beyi	1	-	-	-	-	-
İdare Emini	1	-	-	-	-	-
Tabur Ağası	1	-	1	-	1	-
Hesap Emini	1	-	1	-	1	-
Bölük Ağası	6	2	3	1	1	1
Bölük Ağası Muavini	6	2	3	1	1	1
Jurnal Emini	6	2	3	1	1	1
Kol Vekili	48	16	24	8	8	8
Muavini	48	16	24	8	8	8
Neferat	192	128	96	64	32	64

Tablo 9. Zaptiye Alayının Yeni Taksimatı

	Birinci Sivas Taburu		**İkinci Amasya Taburu**		**Üçüncü Karahisar Taburu**	
	Süvari	Piyade	Süvari	Piyade	Süvari	Piyade
Alay Beyi	1	-	-	-	-	-
İdare Emini	1	-	-	-	-	-
Tabur Ağası	1	-	1	-	1	-
Hesap Emini	1	-	1	-	1	-
Bölük Ağası	2	2	1	1	1	1
Bölük Ağası Muavini	2	2	1	1	1	1
Jurnal Emini	2	2	1	1	1	1
Kol Vekili	10	8	5	4	5	4
Kol Vekil Muavini	20	16	10	8	10	8
Neferat	180	144	90	72	90	72
Toplam	220	174	110	87	110	87

Yeni taksimat bu şekilde olmakla birlikte Karahisar Taburu'ndan 10 nefer piyade, 12 nefer süvari Sivas Taburu'na ve 30 nefer süvari de Amasya Taburu'na ilave olmuştur. Eski tertipte toplam zaptiye personeli sayısı 850 iken yeni tertipte 788'dir.[121] Çıkarılan zaptiyenin 1/3'ünün yeniden yazılmasına müsaade edilse de muhacirlerin ve aşiretlerin fazla olduğu bu vilayette zaptiye miktarının yeterli gelmeyeceği aşikârdır. Özellikle bahar ve yaz aylarında zaptiyeye duyulan ihtiyacın daha da artmasından dolayı arz olunan cetveldeki zaptiye sayısına müsaade verilmiştir.[122]

Yapılan tüm yeniliklere rağmen hala en fazla sıkıntı çekilen konu zaptiye yetersizliği olmuştur. Sivas'tan 1878 yılında gönderilen mazbata da Tokat'ın zaptiyesinin 14 nefer süvari ve 13 nefer piyadeden oluştuğu bu sayının Tokat'ın büyüklüğüne nazaran az görüldüğü bildirilmiştir. Ayrıca vilayetin diğer kazalarının da sayıca çok olması, büyüklük bakımından Tokat'a yakın olan Zile'nin 2 nefer derbent memuruyla birlikte zaptiye sayısı 5'tir. Karye sayısı 153 olan başka bir kazanın 3 nefer süvarisi olup diğer kazalarda bulunan zaptiye sayısı da hemen hemen bu civardadır. Bunların yanı sıra Amasya Sancağı'nın da zaptiye sayısı yeterli gelmemektedir ve Sivas Vilayeti'nde de 138 nefer süvari ve 106 nefer piyade azalmıştır. Bu şekilde inzibat işleri yürütülemeyeceğinden, zaptiyeyi polis ve jandarma olarak düzenleyecek kanun icra oluncaya kadar zaptiye ilavesi istenmiştir. [123] Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere masrafları azaltmak için zaman zaman zaptiye sayısında eksiltmeler yapılmıştır. Ancak duyulan ihtiyaçtan dolayı zaptiye sayısının yeterli gelmemesiyle çıkarılmış olan bu 138 nefer piyade yeniden istihdam edilmiştir.[124]

Eşkıyanın ve muhacirlerin sebep oldukları sorunların önüne geçmek için farklı zamanlarda aynı sebeplerden dolayı daimi ve muvakkaten zaptiye ihtiyacı devam etmiştir. Amasya ve Canik Sancakları idaresinde üç Hristiyanın öldürülmesinden dolayı Merzifon'da bulunan Hristiyan vekilleri yeterli emniyetin sağlanmaması sebebiyle şikâyette bulunmuşlardır. Sivas Vilayeti'nde yeterli sayıda zaptiyenin bulunmamasından dolayı buradaki sayının emsalleri seviyesine çıkarılması veyahut da muvakkaten 100 nefer istihdam edilmesi istenmiştir.[125] 1887'de Tokat Sancağı ahalisini eşkıyadan korumak için evvelki sene olduğu gibi bu sene de 20 nefer zaptiye

[121] *BOA, ZB., 5/54,*1 Zilhicce 1289 / 30 Ocak 1873.
[122] *BOA, ŞD., 1782/43,* 16 Muharrem 1290 / 16 Mart 1873.
[123] *BOA, İ.ŞD., 43/2267,* 6 Muharrem 1296 / 31 Aralık 1878.
[124] *BOA, ŞD.,1284/8,* 14 Zilhicce 1296 / 29 Kasım 1879.
[125] *BOA, İ.DH., 916 /72736,* 22 Recep 1301 / 18 Mayıs 1884.

istenmiştir.[126] 1891'de Sivas'ta eşkıyanın takibi ve ortadan kaldırılması için 60 nefer süvari zaptiyesi talep edilmiştir.[127] 1895'te Şarkışla Kazası'na bağlı Ermeni köylerine, kaza merkezine ve Yıldızeli Kazası'na saldıran Çerkez ve Karapapak eşkıyasından korunmak için yeterli olacak sayıda zaptiye istenmiştir.[128] Sivas'tan gelen 1895 tarihli telgrafta gasp için gelen muhacirleri engellemek maksadıyla 1 kır serdarı ve maiyetine de 4 memur tayin edilmiş ve bunların da yanlarına ahaliden 20 nefer verildiği bildirilmiştir. Bu neferlere mezuniyet verilmişse de kır serdarı olarak kullanılmaları uygun bulunmamıştır. Bunların muvakkaten zaptiye olarak kaydedilmeleri ve ona göre muamele edilmeleri istenmiştir.[129]

Sürekli olarak yeni zaptiyelere ihtiyaç duyulmasının en önemli sebeplerinden bir tanesi muhacirin ve aşiretlerin bölgede yoğun bir şekilde bulunmasıdır. Ancak asayiş ve emniyeti sağlamak için gerekli görülen zaptiye istihdamı talepleri her zaman olumlu bir dönüş almamıştır. Bazı durumlarda vilayet ve sancaklardaki nefer sayısı yeterli bulunmuş ve yeni zaptiye istihdamına izin verilmemiştir.

1889 senesinde gönderilen yazıda eşkıyanın çıkardığı huzursuzluk ve bölgede jandarmanın azlığından dolayı yaza mahsus olmak üzere muvakkaten 100 nefer asker yazılması istenmiştir. Ancak vilayette bulunan zaptiye sayısı yeterli bulunmuştur.[130] Ayrıca 1892'de mevcut zaptiyenin üzerine 200 nefer ilave istenmiş, ancak zaptiyenin miktarı inzibat ve asayiş için yeterli bulunarak izin verilmemiştir.[131] Sivas Vilayeti'nden 1894 senesinde gönderilen yazıda vilayet zaptiye alayının nefer sayısının yarısı süvari yarısı piyade olacak şekilde 240 nefer artırılması talep edilmiştir. Nefer sayısının artırılmasına duyulan ihtiyaç devam ettiği için zaptiyenin bir an önce istihdam edilmesine izin verilmesi istenmiştir. Ancak karşılığında gelen cevap olumlu olmayıp evrak iade edilmiştir.[132]

Bireysel olarak baktığımızda ise zaptiye alayında istihdam edilmek isteyenler kendi durumlarına uygun konumda görev almak için dilekçeyle başvuruda

---

[126] *BOA, DH.MKT., 1452/109,* 16 Muharrem 1305 / 4 Ekim 1887.
[127] *BOA, DH.MKT., 1859/88,* 11 Muharrem 1309 / 17 Ağustos 1891.
[128] *BOA, A.}MKT.MHM., 660/ 38,* 27 Cemaziyelevvel 1313 / 15 Kasım 1895, *A.}MKT.MHM. 660/41,* 1 Cemaziyelahir 1313 / 19 Kasım 1895.
[129] *BOA, İ.AS., 13/55,* 24 Cemaziyelahir 1313 / 12 Aralık 1895.
[130] *BOA, DH.MKT., 1636/99,* 13 Zilkade 1306 / 26 Nisan 1896.
[131] *BOA, DH.MKT., 2037/42,* 11 Cemaziyelahir 1310 / 31 Aralık 1892.
[132] *BOA, İ.HUS., 30/1118,* 24 Rebiülahir 1312 / 26 Ekim 1894.

bulunmaktadırlar. Bazı durumlarda ise Zaptiye Müşiriyeti'nden gelen yazılarla farklı askeri görevlerde bulunmuş kişilerin istihdamları sağlanıyordu.

Sivas valisine gönderilen 17 Temmuz 1855 tarihli yazıda Süvari Asakir-i Şahane Binbaşılığından emekli olan Cabbarzade Ali Bey'in Sivas zaptiye sergerdeliği hizmetinde istihdamı istenmiştir.[133] Bunun ertesi senesinde de Asakir-i Nizamiye-i Şahane'den ihraç olan Süleyman Efendi'nin Sivas Eyaleti zaptiyesi sergerde kitabetinde istihdamı hususunda gerekenin yapılması istenmiştir.[134] Sivaslı Osman Ağa verdiği dilekçesinde 1861 senesinden beri Asakir-i Şahane'de olduğu ve Trablusgarp'tan Dersaadet'e geldiği buradan da memleketi olan Sivas'a gitmek arzusunda olduğunu belirtmiştir. Sivas zaptiye çavuşluğunda ya da kendi liyakati nispetinde bir işte istihdamı hususunu dile getirmiştir.[135]

İstihdam konusunda sıklıkla başvurulan bir başka yöntem ise becayiş olmuştur. Sivas Vilayeti Zaptiye Alayı Üçüncü Karahisar Taburu tabur ağası Ali Efendi ile Erzurum Vilayeti Zaptiye Alayı Beşinci Erzincan Taburu tabur ağası Mehmet Latif Bey becayişlerini talep etmişlerdir. Görülen lüzumdan dolayı becayişleri meclis tarafından uygun bulunmuştur.[136] 1894 yılında Sivas Vilayeti Zaptiye Alayı İkinci Amasya Taburu tabur ağası İzzet Efendi ile Üçüncü Tokat Taburu Mehmed Bey becayişlerini talep etmişlerdir.[137] Jandarma dairesinden 2896 senesinde gönderilen mazbata da Erzurum Vilayeti Jandarma Merkez Taburu binbaşısı Mehmed Bey ile Sivas Zaptiye Alayı Merkez Taburu tabur ağası Mehmed Ali Efendi'nin becayişlerine mezuniyet verilmesi istenmiştir.[138] Daha sonraki yıllarda da bu uygulamalar devam ettiğinden dolayı örnekler çoğaltılabilir.

Zaptiye alayında Gayrimüslimler de istihdam edilmiştir. 1894 yılında vilayet dahilinde ümera, zabitan, çavuş ve onbaşılarla toplam 849 nefer zaptiye ve 107 nefer tahsildar mevcuttur. Bunlardan 3 nefer süvari zaptiyesi Ermeni ve 1 nefer piyade tahsildarı Rum milletindendir. Ermenilerden birisi 1880 senesinden beri Tokat

[133] *BOA, HR.MKT., 1113/8,* 2 Zilkade 1271 / 17 Temmuz 1855.
[134] *BOA, A.}MKT.UM., 260/90,* 18 Rebiülevvel 1273 / 16 Kasım 1856.
[135] *BOA, A.}MKT.UM., 521/55,* 27 Cemaziyelevvel 1278 / 16 Ekim 1875.
[136] *BOA, ZB., 10/34,* 16 Ramazan 1292 / 16 Ekim 1875.
[137] *BOA, BEO, 350/26235,* 21 Recep 1311 / 28 Ocak 1894.
[138] *BOA, BEO, 800/59938,* 13 Muharrem 1314 / 24 Haziran 1896.

Taburu'nda, diğer ikisi ise 1891 'den beri Amasya Taburu'nda ve tahsildar Rum neferi 1884 senesinden beri Merkez Taburu'nda istihdam edilmektedirler.[139]

Tablo 10. Sivas Zaptiye Alayı Süvari ve Piyadelerinin Yıllara Göre Dağılımı[140]

Yıl	Süvari	Piyade	Toplam
1871	516	334	850
1872	518	332	850
1875	408	287	695
1882	382	287	695
1883	382	249	661
1884	473	286	759
1886	543	330	876
1888	455	288	743
1894	368	239	607

B. Bütçe ve Maaş

Kurulan ilk zaptiye birliklerindeki zabitan ve neferlerin görevlerini belirleyen Ocak 1840 tarihli layihada maaş konusuna da değinilmiştir. Bu layihaya göre zabitan ve neferlerin aylıkları askeriye usulüne göre verilecektir. Ancak zaptiye erlerinin ordu düzeninde ücret almaları fazla uzun sürmemiştir. Zaptiyelerin görev yeri olarak eşyanın daha ucuz olduğu yerleri tercih etmeleri ve buralarda uzun süre kalmaları kolluk ve tahsil işlerinin aksamasına sebep olmuştur. Bu yüzden 1841 yılı itibariyle rumi aylarda tayinatlarıyla beraber maaş verilmesi kararlaştırıldı.[141]

Sivas'ta 1841 yılı itibariyle zaptiye ve hıfziye işlerinde kullanılan iki bölükten oluşan bir zaptiye birliği mevcuttur. İlk zaptiye birlikleri yüzbaşı, mülazım, çavuş, onbaşı ve neferlerden oluşmaktadır. 1841 yılı mart ayı itibariyle Sivas zaptiyesi mevcut personel sayısı, 2 yüzbaşı, 2 mülazım, 4 çavuş,18 onbaşı ve 167 nefer olmak üzere 193'tür. Maaşlarını dağılımı ise yüzbaşı için 130, mülazım için 120, çavuş için 100, onbaşı için 90 ve nefer için 80 kuruştur. Bir aylık maaş toplamı ise 15.880 kuruştur.[142] Maaş ve zabitler aynı kalsalar da nefer sayılarında yaşanan değişiklik dolayısıyla maaşlarda aydan aya farklılıklar görülmektedir. Aynı yılın mayıs ayında toplam maa1841 yılında yapılan yeni düzenleme ile birlikte Sivas zaptiye maaşlarında da

[139] *BOA, Y.PRK.UM., 30/78,* 25 Rebiülevvel 1312 / 26 Eylül 1894.
[140] *BOA, Y.PRK.UM., 30/78,* 25 Rebiülevvel 1312/ 26 Eylül 1894, Salname-i Vilayet-i Sivas, 1288, s. 89, 1289, s. 83, 1292, s. 99, 1301, s. 69-103-125-140, 1302, s. 356-387-413-428, 1304, s. 73-96-116-130, 1306, s. 120-161-183.
[141] Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* s. 140-141.
[142] *BOA, ML.MSF.d., 2585/,* 15 Zilkade 1257 / 29 Aralık 1841.

değişim yaşanmıştır. Yüzbaşı maaşı 130'dan 500'e, mülazım maaşı 120'den 300'e, çavuş maaşı 100 kuruştan 200 kuruşa yükselmiştir. Neferlerde ise süvari maaşı 160 ve piyade maaşı 70 kuruş olarak verilmeye başlanmıştır.

Sivas'ta 1841 yılı itibariyle zaptiye ve hıfziye işlerinde kullanılan iki bölükten oluşan bir zaptiye birliği mevcuttur. İlk zaptiye birlikleri yüzbaşı, mülazım, çavuş, onbaşı ve neferlerden oluşmaktadır. 1841 yılı mart ayı itibariyle Sivas zaptiyesi mevcut personel sayısı, 2 yüzbaşı, 2 mülazım, 4 çavuş,18 onbaşı ve 167 nefer olmak üzere 193'tür. Maaşlarını dağılımı ise yüzbaşı için 130, mülazım için 120, çavuş için 100, onbaşı için 90 ve nefer için 80 kuruştur. Bir aylık maaş toplamı ise 15.880 kuruştur.[143] Maaş ve zabitler aynı kalsalar da nefer sayılarında yaşanan değişiklik dolayısıyla maaşlarda aydan aya farklılıklar görülmektedir. Aynı yılın mayıs ayında toplam maa1841 yılında yapılan yeni düzenleme ile birlikte Sivas zaptiye maaşlarında da değişim yaşanmıştır. Yüzbaşı maaşı 130'dan 500'e, mülazım maaşı 120'den 300'e, çavuş maaşı 100 kuruştan 200 kuruşa yükselmiştir. Neferlerde ise süvari maaşı 160 ve piyade maaşı 70 kuruş olarak verilmeye başlanmıştır.

Merkezden kazaya ve kazadan kazaya göre zaptiyelerin maaşları farklılık göstermektedir. 1842 yılının mart ayında Sivas'ta bulunan süvarinin maaşı 70 kuruşken, Tokat'ta bulunan süvarinin maaşı 130 ve piyadenin maaşı ise 50 kuruştur,[144] Divriği'de ise süvari maaşı 160 ve piyade maaşı 60 kuruştur.[145] Yine aynı yılın haziran ayında Sivas'ta bulunan 247 nefer süvari ve 30 nefer piyadeye ek olarak 120 kuruş maaşla 50 nefer ve Erbaa'ya ş 16.440,[146] eylül ayında 14.707 ve şubat ayında 16.280 kuruştur.[147]

100 kuruş maaşla 25 nefer muvakkaten süvari yazılmıştır. Muvakkaten yazılacak zaptiyelerin de maaşları bulundukları bölgeye göre farklılık göstermektedir. Sadece Sivas'ta görevli zaptiyenin bir aylık maaşının toplamı 6.620 kuruştur, ancak ihtiyaca göre yazılan zaptiyelerle birlikte bu miktar daha da artmaktadır. Haziran ayı için geçici olarak yazılan 50 nefer zaptiye bir ay için fazladan 6000 kuruş demektir. Derbentlerde görevli olan zaptiyelerin de maaşları bulundukları yerlere göre farklılık göstermektedir, 1843 yılının haziran ayında Çamlıbel'de görevli 10 nefer zaptiye 50

[143] *BOA, ML.MSF.d., 2585/,* 15 Zilkade 1257 / 29 Aralık 1841.
[144] *BOA, ML.MSF.d., 3775/,* 22 Muharrem 1260 / 12 Şubat 1844.
[145] *BOA, ML.MSF.d.,3704/,* 29 Ramazan 1259 / 23 Ekim 1843.
[146] *BOA, ML.MSF.d., 2706/,* 22 Şaban 1257 / 9 Ekim 1941.
[147] *BOA, ML.MSF.d., 2585/* 15 Zilkade 1257 / 29 Aralık 1841.

kuruş maaş almaktaydı.[148] Aynı yıl ve aynı ayda Divriği derbentlerinde görevli 12 nefer süvari 120 kuruş maaş alırken 5 nefer piyade 60 kuruş maaş almaktadır.[149] Merkez ve kazalar farklılık gösterdiği gibi sancaklarda da maaş miktarları farklılık göstermektedir. Şubat 1843'de Sivas'ta bulunan süvari maaşı 160 ve piyade maaşı 70 kuruşken, Amasya'da süvari maaşı 115 ve piyade maaşı 60 kuruştur.[150]

Bu maaş farkının sebebi zaptiyenin bulunduğu bölgelerdeki kolluk işlerinin yoğunluğu olarak açıklanabilir. Ancak özellikle Sivas'ta daha fazla zaptiye bulunması ve daha fazla maaş almasının buranın merkez vilayet olmasının etkilidir.

[148] *BOA, ML.MSF.d., 4864/,* 23 Cemaziyelevvel 1260 / 10 Haziran 1844.
[149] *BOA, C.ZB., 54/2693,*19 Cemaziyelevvel 1260 / 6 Haziran 1844.
[150] *BOA, ML.MSF.d., 5408/,* 14 Muharrem 1267 / 19 Kasım 1850.

Tablo 11. Sivas Zaptiye Alayının Bir Yıllık Maaş Masrafı

Birinci Sivas Sancağı Taburu			
Piyade Sınıfı			
	Nefer	Maaş	Toplam
Alay Beyi	1	2000	2000
Tabur Ağası	1	835	835
İdare Emini	1	695	695
Hesap Emini	1	370	370
Bölük Ağası	1	370	370
Bölük Ağası Muavini	1	230	230
Jurnal Emini	1	135	135
Kol Vekili	4	90	360
KolVekili Muavini	9	80	720
Neferat	81	70	5670
Toplam	101	-	11.385
Süvari Sınıfı			
	Nefer	Maaş	Toplam
Bölük Ağası	1	370	370
Bölük Ağası Muavini	1	230	230
Jurnal Emini	1	135	135
Kol Vekili	6	110	660
Kol Vekili Muavin	12	100	1200
Nefer	107	90	9630
Toplam	128	-	12.225
İkinci Amasya Taburu			
Piyade Sınıfı			
	Nefer	Maaş	Toplam
Tabur Ağası	1	835	835
Hesap Emini	1	370	370
Bölük Ağası	1	370	370
Bölük Ağası Muavini	1	370	370
Jurnal Emini	1	135	135
Kol Vekili	3	90	270
Kol Vekil Muavini	5	80	400
Nefer	45	70	3150
Toplam	58	-	5760
Süvari Sınıfı			
	Nefer	**Maaş**	**Toplam**
Bölük Ağası	1	370	370
Bölük Ağası Muavini	1	230	230
Jurnal Emini	1	135	135
Kol Vekili	4	110	440
Kol Vekil Muavini	8	100	800
Nefer	72	90	6480
Toplam	87	-	8455
Üçüncü Karahisar Taburu			
Piyade Sınıfı			
	Nefer	Maaş	Toplam
Tabur Ağası	1	835	835
Hesap Emini	1	370	370
Bölük Ağası	1	370	370
Bölük Ağası Muavini	1	230	230
Jurnal Emini	1	135	135
Kol Vekili	2	90	180
Kol Vekil Muavini	4	80	320
Nefer	34	70	2380
Toplam	45	-	4820
Süvari Sınıfı			
	Nefer	Maaş	Toplam
Bölük Ağası	1	370	370
Bölük Ağası Muavini	1	230	230
Jurnal Emini	1	135	135
Kol Vekili	2	110	220
Kol Vekil Muavini	3	100	300
Nefer	27	90	2430
Toplam	35	-	3685

Yazılı olan cetvelden anlaşılacağı üzere Sivas Zaptiye Alayında 1879 yılında toplam zaptiye sayısı 454'tür. Buna ek olarak 90 kuruş maaşla istihdam edilmiş olan 100 nefer seyyare zaptiye mevcuttur. Sivas Taburu'nun aylık maaş masrafı 23.610, Amasya Taburu'nun 14.215 ve Karahisar Taburu'nun 8.505 kuruştur. Alayın aylık maaş masrafı seyyare bölüğüyle birlikte 55.330 kuruş ve yıllık 663.960 kuruştur.

Maaş masrafından ayrı olarak alayın yıllık tayinat masrafı 697.106 kuruş ve elbise masrafı 119.292 kuruştur. Geçici olarak yazılan zaptiyeler harici Sivas Zaptiye Alayının bir yıllık masrafı toplam 1480358 kuruştur.[151]

Geçici zaptiye birlikleriyle bir alayın masrafı daha da artmaktadır bu sebeple maaşların ödenmesi her zaman kusursuz bir şekilde yapılmamıştır. 1850 tarihinde Sivas derbentlerinde müstahdem bulunan zaptiye neferatının sebep gösterilmeden 8 aydan beri maaşlarının verilmediği ve 1848 yılından da neferlerin bir hayli alacakları maaşları olduğu bildirilmiştir.[152] Ayrıca muvakkaten yazılan zaptiyelerde maaş konusunda sorunlara sebep olmaktaydı. Sivas Eyaleti'nde zaptiye neferi yeterli sayıda olmadığından ve Anadolu ordusuna erzak ve zahire yardımı yapıldığı için fazladan zaptiyeye ihtiyaç duyulmuştur. Bundan dolayı Kasım 1855 itibariyle 50 nefer muvakkaten süvari neferi yazılmıştır. Ancak bu zaptiyelerin görevde oldukları süre boyunca ödenmesi gereken maaşları ödenmemiştir.[153] Bu tür sorunların yaşanmasında en büyük etken mali kaynak konusunda sıkıntı çekilmesidir. 1893'te Sivas'ta 135 nefer süvariden mürettep bir süvari zaptiye bölüğü ve 124 neferle bir piyade bölüğü kurulması lazım gelmiştir. Ayrıca bunlara ek olarak polis istihdamı da gerekli görülmüştür. Zaptiyelerin yıllık maaş ve tayinat masrafı 537.331 kuruş ve polis masrafı ise 145.900 kuruşa denk gelmektedir. Ödenecek olan bu meblağların karşılığı bulununca tekrar ödenmesi üzere ait oldukları dairelerin bütçesine ilaveten hazinece verilmesi ve neferlerin muvakkaten kaydedilmeleri kararlaştırılmıştır.[154]

[151] *BOA, ZB., 11/45,* 22 Teşrinievvel 1295 / 3 Kasım 1879.
[152] *BOA, A.}MKT.MVL., 36/78,* 21 Safer 1267 / 26 Aralık 1850.
[153] *BOA, İ.MVL., 351/15272,* 8 Şaban 1272 / 14 Nisan 1856.
[154] *BOA, DH.MKT., 47/,*8 Zilkade 1310 / 24 Mayıs 1893.

Zaptiyeler görev sırasında sakatlanırlarsa belirli bir miktar maaş ile emekli edilmekteydiler. Sivas Meclisinde gönderilen 1850 tarihli mazbatada süvari zaptiye neferi Seyyid Mehmed'e maaş bağlanması istenmiştir. Görevli olarak Darende'ye giden nefer fırtınanın çıkmasıyla kırk sekiz saat boyunca karda kalmış ve iki ayağını da bu yüzden kaybetmiştir. Artık iş göremez halde olan nefer geçimini sağlaması için 130 kuruş maaşla emekli edilmiştir.[155] 1855'te ise eşkıya takibi sırasında eşkıya tarafından sağ kolu sakat bırakılan Mikdad isimli nefere 30 kuruş maaş tahsis edilerek emekli edilmiştir.[156] Sivas zaptiye neferlerinden olan Çil Şabanoğlu Ömer'e yaralanarak sakat kaldığından dolayı münasip bir miktar maaş tahsis edilmesi istenmiştir.[157]

Görev sırasında hayatlarını kaybeden neferlerin ailelerine maaş tahsisi yapılmıştır. Sivas Sancağı İdare Meclisi tarafından düzenlenen mazbatanın 25 ve 6. maddelerine göre görev sırasında vefat edenlerin yetimine 50 kuruş eğer yetim birden fazlaysa bu meblağnın yarısı kadar ve zevcesi içinde yine bu miktarda maaş tahsisi sağlanacaktı. Ölen kişini oğullarına 25 yaşına kadar kızlarına ise evleninceye kadar maaş verilecekti. Sivas Gök Medrese ahalisinden ve kır serdarı maiyetinde bulunan İlbeyli Ömer eşkıyanın ıslahı için görevlendirilmiştir. Ancak çıkan çatışma sonucunda hayatını kaybetmiştir. Geride dört yetim bırakan bu neferin ailesi için geçimlerini sağlayacak kadar maaş tahsisi istenmiştir. Eşi ve dört çocuğunun her biri için yirmi bir buçuk kuruş maaş belirlenmiştir.[158]

C. Bina ve Kullanılan Teçhizat

Zaptiyeler hükümet konağında veyahut da koğuş olarak kullanabilecekleri yerlerde toplu bir şekilde ikamet edeceklerdi. Evli olanlar sırayla olacak şekilde haftada bir gece kendi evlerinde kalabileceklerdi.[159] Sivas Zaptiye Alayı içinde durum farklı olmamıştır. Barınma için hükümet konaklarıyla koğuş ve ahır olarak kullanıma uygun binalardan yararlanılmıştır. 1870 yılının şubat ayında kiralanarak zaptiye koğuşu olarak kullanılan binanın kirası 300 kuruştur. Maliye Nezaretine gönderilen telgrafta bu koğuş ve ahırların kira bedelinin 1871 yılı için gönderilen 8.500 kuruşluk konak ve

[155] *BOA, MVL, 89/12*,25 Recep 1266 / 6 Haziran 1850.
[156] *BOA, A.}MKT.NZD., 142/4,* 16 Recep 1271 / 4 Nisan 1855, *MVL, 1782/5,* 29 Şaban 1271 / 17 Mayıs 1855.
[157] *BOA, A.}MKT.NZD., 421/53,* 28 Zilkade 1278 / 27 Mayıs 1862.
[158] *BOA, ŞD., 1782/5,* 27 Safer 1285 / 19 Haziran 1868.
[159] Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi*, s.175.

karakolhane kira bütçesine dâhil olup olmadığı sorulmuştur.[160] Aynı yıl Amasya Sancağı'nda hükümet konağında zaptiyeler ve hayvanları için koğuş ve ahır olarak kullanılacak bir yer yoktur.Bu sebeple hapishane civarında zaptiyelere yetecek bir koğuş ve hayvanları için ahır inşa ettirilmesi gerekmektedir. Bu inşaat için gerekli olan 16.000 kuruşun Sivas emval sandığından karşılanması için 21 Ekim 1870'te Sivas Meclisinden bir mazbata gönderilmiştir. Alınan cevapta inşaat masrafı dâhiliye bütçesine ait olup bu bütçede 1870 senesi inşat tertibine müsaadesizdir. Ayrıca Amasya Sancağı'nda bulunan zaptiye sayısının çok fazla olmamasından dolayı zaptiyeler daha önce nasıl ikame ettiriliyorsa bu sene de öyle devam etmesi istenmiştir.[161]

Bir başka yazıda Sivas Vilayeti'nde yeniden inşa olacak olan hükümet konağına ek olarak zabitan odaları, zaptiye koğuşlarıyla hayvanlar için ahır yapılması istenmiştir. İnşaat için lazım olacak meblağ 48.000 kuruştur. Bu miktar taşradaki jandarma ve zaptiye alayları efradının ikamesine mahsus karakolhane, koğuş, derbent inşası ve tamiri için ayrılan 1885 yılı bütçesinden karşılanacaktır. Gerekli olan bu paranın bir an önce mal sandığından karşılanarak inşaata başlanması talep edilmiştir.[162]

Binaların inşasının yanı sıra tamirleri de gündeme gelmekteydi. Amasya Sancağı dâhilinde bulunan Çengelbeli isimli yerde mevcut olan karakol harap bir duruma gelmiştir. Bu karakolun tamiri için gerekli para 700 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu miktarla, teşkil olunacak komisyonun nezaretinde tamir edilecektir. Gerekli olan miktar ise jandarmanın 1886 yılı bütçesine dâhil bulunan inşaat ve tamirat bedelinden düşülerek mal sandığından karşılanacaktır.[163]

Zaptiyeler için hizmet binalarının yapımı ve tamiri dışında kiraları için de belli bir bütçe ayrılmaktaydı. Hükümet konağının bulunduğu arsa üç hisse olup bunlardan ikisi Baltacı Mehmet Paşa Vakfına aittir. Zaptiye koğuş ve süvari hayvanlarının ahırının da içinde bulunduğu arsa bu vakfın arazisindedir. 1890 yılı itibariyle ödemiş olduğu kira bedeli ise 365 kuruştur.[164]

1894 yılında gönderilen telgraftan anlaşılacağı üzere Sivas, Amasya ve Tokat'ın kazalarında uygun olan mahallere toplam 16 karakol yapılması kararlaştırılmıştır.

[160] *BOA, DH.MKT., 1311/96,* 21 Rebiülahir 1287 / 21 Temmuz 1870.
[161] *BOA, ŞD., 1782/60,* 19 Zilhicce 1287 / 12 Mart 1870.
[162] *BOA, İ.DH., 951/75269,* 8 Rebiülahir 1302 / 25 Ocak 1885.
[163] *BOA, DH.MKT., 1480/85,* 12 Cemaziyelevvel 1305 / 26 Ocak 1888.
[164] *BOA, ŞD., 623/38,* 24 Cemaziyelahir 1307 / 15 Şubat 1890.

Ancak inşaat için gerekli olan meblağ henüz gönderilmediğinden ve bu bölgede inşaat için uygun mevsimin kısa olmasından dolayı havalenin hızlı yapılması istenmiştir. Yapılacak olan bu 16 karakol için gerekli miktar ise toplam 10.0000 kuruştur.[165] Kullanılan binaların yapısı genellikle zabitanlar için oda, neferler için koğuş ve süvari zaptiyelerinin hayvanları için ahırdan oluşmaktadır.

Zaptiye teşkilatının ilk yıllarından itibaren tek tip kıyafet uygulamasına dikkat edilmiştir. Tımarlılar zaptiye birliklerine katılmaya başladıklarında fes ve bulundukları bölgenin uygun bir kıyafeti giydirilerek zaptiye neferleriyle birlikte kıyafetlerinin tek tip olması sağlanmıştır.[166] 1861 nizamnamesine kadar zaptiyelerin kıyafetleri ve silahları kendi maaşlarından karşılanıyordu. Seraskerlik makamı tarafında oluşturulan komisyonun çalışmaları sonucunda yapılan bu uygulamanın zaptiyeleri halktan karşılıksız eşya almaya sevk ettiği tespit edilmiştir. Bu komisyonun çalışmaları sonucu hazırlanan nizamnamede yüzbaşı ve altı neferin elbise, ayakkabı ve silahlarının devlet tarafından verilmesi kararlaştırılmıştır.[167]

Zaptiye ile ilgili son düzenleme olan 1869 nizamnamesinde de teçhizat konusunda değişiklik yapılmamıştır. Zaptiyenin teçhizatının devlet tarafından karşılanması devam etmiştir. Bu nizamnameye göre zaptiyeye senede bir setre bir pantolon bir fes ve üç senede bir yağmurluk, piyadelere senede iki çift kundura ve süvariye bir çift çizme verilecektir. Piyade neferleriyle kol vekillerinin, muavinlerinin ve jurnal eminlerinin elbiseleri ve tüm zaptiyelerin yağmurlukları tek tip olacaktır. Hem elbise ve yağmurlukların hem de fes, çizme ve kunduraların masrafları devlet tarafından karşılanacaktı. [168]

Sivas Vilayeti Zaptiye Alayının bir yıllık elbise masrafı 1879 yılında toplam 119.292 kuruştur.[169] Elbiseler vilayetlerden gönderilen bütçelerle imal ettirilmekteydi. Sivas'tan gönderilen akçeyle yaptırılan 839 takım elbise, çizme ve fes 16 Ocak ve 12 Eylül 1895 tarihlerinde iki parça olarak Sivas'a gönderilmiştir. Bu elbiseler için toplam 202.782 kuruş gönderilmiş olup 839 takım elbisenin toplam bedeli ise 117.652 kuruştur. Bu meblağdan geriye kalan 85.130 kuruşun alayın eksik olan elbise ve diğer gerekli

[165] *BOA, İ.HUS., 26/8,* 3 Muharrem 1312 / 7 Temmuz 1884.
[166] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,* C.3 Kısım 5, s.250.
[167] Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi 1840-1869", s.209-210.
[168] *Düstur,* 1. Tertip, C. 2, s. 730-731.
[169] *BOA, ZB., 11/45,* 22 Teşrinievvel 1295 / 3 Kasım 1879.

olan şeyler için harcanması istenmiştir. Mamuretülaziz Vilayeti'nden gönderilen meblağ ile imal ettirilen 220 takım elbise, çizme, fes ve diğer levazım 23 Ekim 1895 tarihinde Sivas yoluyla gönderilmiştir. Ancak bu elbise Sivas zaptiyesi için alıkonulmuştur. Bu durum Mamuretülaziz Vilayeti'ni güç durumda bıraksa da elbiselerin tekrar Sivas Vilayeti'nden gönderilmesinin güç olacağı aşikârdır. Bu sebepten dolayı hem Sivas Vilayeti'nin hem de Mamuretülaziz Vilayeti'nin eksiklerinin tamamlanıp gönderilmesi kararlaştırılmıştır.[170] Şakir Paşa tarafından elbiselerin tabur merkezlerince imal edilmesi kararlaştırılmıştır. Gerekli olan meblağnın verilmesi için Nisan 1896'da Seraskerlik makamına telgraf gönderilmiştir. Ancak gelen cevapta elbiselerin Dersaadet'te imal ettirilmesi uygun görüldüğü için bu istek kabul edilmemiştir.[171]

Zaptiyelerin silahları da devlet tarafından karşılanmaktadır. Piyade zaptiyelerinin 1 tüfeği, 1 kasaturası, 1 tabancası, süvari zaptiyelerinin ise 1 filinta, 1 çifte tabanca ve 1 kılıçları olacak bunların palaskalarıyla cephaneleri devlet tarafından verilecekti. [172]

Sivas Valiliği'nden gönderilen 22 Eylül 1882 tarihli yazıda alayın silah noksanlarının tamamlanması istenmiştir. Sivas Zaptiye Alayının eksiği olan 325 adet kasatura şınayder tüfek ile buna mahsus 3250 deste fişek ve 117 tane winchester filintayla bunlar için 2890 deste fişek istenmiştir. Ayrıca zabitanlar için 40 adet revolver ve 400 adet fişek ile süvari sınıfı için lazım olan 385 adet silah ve mühimmatın Harbiye ambarlarından karşılanması talep edilmiştir.[173] Bir başka yazıda ise Haziran 1893 tarihinde Sivas zaptiyesine verilmesi kararlaştırılan 14869 adet kurşunlu winchester tüfeği 8 sandık olarak düzenlenmiştir. Jandarma dairesinden gönderilen yazıda bu mühimmatın zaptiye mülazımı Ömer Ağaya teslim edileceği bildirilmiştir.[174] Aynı yılın ekim ayında alayın ihtiyacı olan 88 adet süngülü ve 210 adet süngüsüz İngiliz tüfeğiyle 2980 deste cephanesinin Tophane-i Amire ambarından tamamlanması istenmiştir.

[170] *BOA, A.}MKT.MHM., 657/37,* 5 Cemaziyelahir 1313 / 23 Kasım 1895.
[171] *BOA, DH.TMIK.M., 3/44,* 27 Zilkade 1313 / 10 Mayıs 1896.
[172] *Düstur,* 1. Tertip, C.2, s.730.
[173] *BOA, Y.MTV., 9/103,* 19 Zilkade 1299 / 2 Ekim 1882.
[174] *BOA, Y.PRK.ASK., 75/41,* 27 Muharrem 1307 / 23 Eylül 1889.

Ancak bu konuda bir irade buyrulmadığı için birkaç kez daha aynı istekte bulunulmuştur.[175]

Eşkıya takibi ve yakalanması için sevk edilen zaptiye müfrezelerine Aziziye Kazası'nda bulunan Afşar ve Çerkezlerden münasip olanları zaptiye neferlerine eşlik edecektir. Bu eşlikçilere Sivas redif deposundan cephanesiyle birlikte 10 adet martini tüfek verilmesi için bir telgraf gönderilmiştir. 1893 tarihli bu telgrafa gelen cevapta zaptiyeler eşlik edecek olan bu kişilerin sadakatlerine güven olmayacağı için bir kısmının takipten çıkarılması istenmiştir. Diğerleri için lazım olan silah ve mühimmatın Sivas redif deposundan verilmesine izin verilmiştir.[176]

Sivas Vilayeti'nin asayişini muhafaza etmek için lüzumu kadar muvakkaten zaptiye silahlandırılarak istihdam edilmesi istenmiştir. Bu nedenle Kasım 1895'te Dördüncü Ordu-yu Hümayun Müşiriyetine bir yazı gönderilmiştir. Zaptiyeler için gerekli olan 400 adet tüfek ile bu tüfekler için gerekli olan cephanenin redif deposundan karşılanması istenmiştir.[177] Ermeni eşkıyasının Zeytun, Maraş havalisine girmiş oldukları ve Sivas'ın bazı kazalarına da baskın düzenleyecekleri haberi gelmiştir. Ayrıca Karahisar'ın bazı karyelerinde de Laz ve yabancılardan dolayı asayiş bozulmuş durumdadır. Tüm bu sebepler neticesinde daha önceden muvakkaten yazılan 100 nefer zaptiye ilave olarak 300 nefer daha yazılması istenmiştir. Bu neferlere redif deposundan martini tüfek ve cephanesi verilmesi için Dördüncü Ordu-yu Hümayun Müşiriyetine bir yazı gönderilmiştir. Redif deposundan zaptiyeler için 300 martini tüfek alınsa bile depoda hala fazlaca tüfek kalacağı bildirilmiştir. Ancak gelen cevapta zaptiye erlerine martini tüfek verilemeyeceğinden dolayı depoda bulunan martini tüfek benzeri kapaklı tüfeklerden verilmesi istenmiştir.[178]

Gerekli durumlarda zaptiyelere verilecek silah, cephane ve elbise gibi teçhizatlar vilayette bulunan redif ve zaptiye depolarından karşılanmaktadır. Ancak vilayetin içerisinde bulunduğu koşullar bunu her zaman mümkün kılmamıştır. 1895 yılının ekim ayında Ermeni çetelerinin saldıracaklarının haber alınması üzerine yazılacak olan muvakkaten zaptiyelerin silahlarının Sivas redif ve zaptiye deposundan karşılanması

[175] *BOA, Y.MTV., 86/6,* 13 Rebiülahir 1311 / 29 Ekim 1893, *Y.MTV., 87/62,*11 Cemaziyelevvel 1311 / 20 Kasım 1893, *88/2,*1 Cemaziyelahir 1311 / 10 Aralık 1893.
[176] *BOA, DH.MKT., 80/23,* 22 Zilhicce 130 / 6 Temmuz 1893.
[177] *BOA, A.}MKT.MHM., 660/ 21,* 14 Cemaziyelevvel 1313 / 2 Kasım 1895.
[178] *BOA, A.}MKT.MHM., 660/22,* 15 Cemaziyelevvel 1313 / 3 Kasım 1895.

istenmiştir. Fakat vilayette bulunan depolarda bu ihtiyaçları karşılayacak yeterli teçhizat bulunmamaktadır[179]

Bazı durumlarda zaptiye alayının silah eksiklerinin tamamlanması iteği reddedilmiş ve bazen de yukarıdaki örnekte olduğu gibi alternatif çözüm yolları sunulmuştur. Ekim 1891 tarihli yazıda eşkıya takibine çıkacak müfrezeler ve posta tatarlarına eşlik edecekler için Amasya, Tokat ve Karahisar taburlarına martini tüfek ve yeteri kadar fişek gönderilmesi istenmiştir. Seraskerlik makamından gönderilen cevapta zaptiye askerine martini tüfek verilmediğinden bu istek reddedilmiştir.[180]

Sivas'ta bulunan Deliklitaş derbent memurları tarafından postanın sevki ve muhafazası için derbent atlıları istihdam edilmiştir. Bu atlıların elinde adi eczalı tüfekler olduğu bu tüfeklerle postanın sevk ve muhafazasının mümkün olmadığı açıktır. Derbendin önemi de göz önünde bulundurularak bu atlılar için cephanesiyle birlikte 6 adet martini tüfek verilmesi için derbent ağaları tarafından verilen dilekçe alay beyine havale edilmiştir. Bunun üzerine Sivas Vilayeti'nden gönderilen yazıda bu derbent memurlarının derbendin bağlı olduğu kazanın, derbendin ve postanın güvenliğinden sorumlu oldukları bildirilmiştir. Bu sebeplerden dolayı bu atlıların da zaptiye efradından sayılacağı için tıpkı onlar gibi silahlandırılarak zaptiyelere verilen şınayder tüfeği verilmesi talep edilmiştir. Bu yazıya cevaben derbent atlılarının zaptiye efradından olup olmadıkları eğer zaptiye efradından iseler zaptiye alayının hangi taburundan olduklarının bildirilmesi istenmiştir. Sivas Vilayeti'nden alınan cevapta bu atlıların zaptiye olmadıkları derbent ağaları tarafından istihdam edilmiş oldukları anlaşılmıştır. Zaptiye olmadıkları için bu adamlara silah verilmesi uygun bulunmadığından istek reddedilmiştir.[181]

Sivas Zaptiye Alayının silah eksikleri Harbiye ve Tophane-i Amire ambarlarının yanı sıra Sivas redif ve zaptiye[182]depolarından karşılanmıştır. Yakalanan eşkıyadan ele geçirilen silahlar da bu depolara sevk ediliyordu. 1894 tarihli yazıda Aziziye Kazası'nda yakalanan Ermeni eşkıyası ve haydutluk yapan diğer kişilerden alınan silahlar merkez

[179] *BOA, A.}MKT.MHM., 660/20,* 12 Cemaziyelevvel 1313 / 31 Ekim 1895.
[180] *BOA, DH.MKT., 1912/16,* 16 Cemaziyelahir 1309 / 17 Ocak 1892.
[181] *BOA, DH.MKT., 202/24,* 29 Zilhicce 1311 / 3 Temmuz 1894.
[182] *BOA, A.}MKT.MHM., 660/20,* 12 Cemaziyelevvel 1313 / 31 Ekim 1895.

vilayet zaptiye deposuna teslim edilmiştir. Kaydedilen silahlar, 12 tüfek, 10 revolver,12 tabanca, 2 kılıç,1 çakmaklı tüfek, 3 eczalı tüfek, 4 bıçak ve 2 kamadır.[183]

Zaptiye birliklerinde kullanılan hayvanlar için 3 okka 80 dirhem arpa ve 4 kıyye samandan ibaret yem tayını verilmekteydi. Neferler için 1, tabur ağaları için 2 ve alay beyleri içi üçer defa verilmekteydi. Süvari zaptiyesinin hayvanı kendisine ait olduğu için diğer eşyalarının bedelleri kendilerine aitti. Vazifede ya da karakollar da bulunan zaptiye erlerinin her zaman elbiselerinin temiz ve tertipli, silahlarının bakımı yapılmış ve noksansız olmasına özen gösterilecekti. Bunların denetiminden sırasıyla bölük zabitanları, tabur ağaları ve alay beyleri sorumluydu. Eğer kullanılan teçhizatta bir noksan varsa bu noksanlar devlet tarafından karşılanacaktı.[184]

Zaptiyelerin toplu halde kalmaları disiplin altında tutulmaları açısından oldukça önemliydi. Bu yüzden hükümet konağı ve tevkifhane yakınlarında zaptiyeler için koğuşların yapılmasına dikkat edilmiştir. Bunların dışında koğuş olarak kullanılmaya müsait binalar ve karakollar da zaptiyelerin barınması için kullanılmıştır. Zaptiyelerin elbise ve silah ihtiyaçlarını kendilerinin karşılamasının sebep olduğu sorunların önüne geçilmek istenmiştir. Bu sebeple 1861 yılından itibaren zaptiyelerin kullanacakları eşyalar devlet tarafından karşılanmaya başlanmıştır. Zaptiyelerin her zaman tertipli ve noksansız olmasına özen gösterilmiştir.

D. Ödül ve Cezalar

Her kurumda olduğu gibi zaptiye teşkilatında da zaptiyeleri teşvik etmek için ödül yöntemi kullanılmıştır. Sivas Zaptiye Alayında da pek çok zabitan ve nefer göstermiş oldukları hizmetlerden dolayı ödüllendirilmiştir.

1883 tarihili yazıda Tokat ve çevresinde dolaşan ve bir müddettir hırsızlık yapan eşkıya yakalanmıştır. Bu eşkıyanın yakalanmasında büyük bir başarı gösteren Dördüncü Tokat Taburunun Birinci Süvari Bölüğü jurnal emini Mehmet Efendi bir kıta Mecidi nişanıyla ödüllendirilmiştir.[185]

Sivas, Amasya, Tokat, Canik ve Yozgat Sancaklarında haydutluk yapan ve uzun zamandır peşlerinde zaptiyelerin olduğu eşkıya Yenihan yakınında sıkıştırılmıştır. Üç

[183] *BOA, Y.PRK.UM., 29/89,* 7 Zilkade 1311 / 12 Mayıs 1894.
[184] *Dütur,* 1. Tertip, C. 2, s.730-731.
[185] *BOA, İ.DH., 912/72460,* 12 Cemaziyelahir 1301/ 9 Nisan 1884.

saat boyunca nasihat edilse de teslim olmamışlardır. Bunun üzerine yaşanan çarpışmada eşkıyalar katledilmiş ve iki zaptiye eri de yaralanmıştır. Bir türlü ele geçirilemeyen bu eşkıyanın yakalanmasında fayda gösteren Yenihan Kaymakamı ve zaptiyeler ödüllendirilmiştir. Yenihan Kaymakamı İsmail Hakkı Efendi'nin rütbesi binbaşılığa yükseltilmiştir, bölük ağası Osman ve muavini Bekir Ağalara beşinci rütbeden bir kıta Mecidi nişanı verilmiştir. Bunlardan başka bu görevde bulunan 29 nefer vardır bu neferlerden ikisi yaralanmış ve yaralılardan birisi vefat etmiştir. Yaralanan nefere ikişer ve diğerlerine birer lira verilmesi kararlaştırılmıştır.[186]

1888 senesinde ise Sivas Zaptiye Alayı Birinci Merkez Taburunun Süvari Birinci Bölüğü bölük ağası Arapkirli Osman Ağa ile jurnal emini Sivaslı Ahmed Ağa'ya nişan verilmiştir. Karapapak muhacirlerinden olan eşkıyanın yakalanmasında göstermiş oldukları başarıdan dolayı ikisi de Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edilmişlerdir.[187]

Tablo 12. Ödül Verilen Bazı Ümera, Zabitan ve Neferler

Ne İçin Verildiği	Ödül Sahibi	Ödül Türü
Eşkıya takibinde göstermiş olduğu gayret ve başarıdan dolayı.	Sivas Zaptiye Alayı Üçüncü Taburu Süvari Birinci Bölüğü Kol Vekili Seyyid Çavuş	Beşinci Rütbeden Bir Kıta Mecidi Nişanı[188]
Memuriyetinde gösterdiği gayreti ve hizmeti sırasında bir gözünü kaybetmesi.	İkinci Amasya Taburu Tabur Ağası Hafız Mehmet Efendi	Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı[189]
Eşkıya takibinde gösterdiği hizmetlerinden dolayı.	Amasya Zaptiye Mülazımı İbrahim Ağa	Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı[190]
Eşkıya takibinde gösterilen başarıdan dolayı.[191]	Alay Beyi Hüsrev Bey	Üçüncü Rütbeden Bir Kıta Nişan-ı Alî Osman
	Tabur Ağası Mehmed Bey	Beşinci Rütbeden Bir Kıta Mecidi Nişanı
	13 Nefer	İftihar Madalyası
Ermeni eşkıyasını yakalamada gösterdikleri gayretten dolayı.[192]	Zaptiye Memuru Salih Çavuş	Bir Derece Terfi
	Zaptiye Neferatı Ahmed, Mevlüd ve Raşid	Onbaşılığa Terfi

[186] *BOA, İ.DH., 887/70593*, 29 Recep 1300 / 5 Haziran 1883.
[187] *BOA, İ.DH., 1096/85940*, 27 Zilhicce 1305 / 4 Eylül 1888.
[188] *BOA, İ.DH., 931/73802*, 17 Muharrem 1302 /6 Kasım 1884.
[189] *BOA, İ.DH., 960/75901*, 29 Zilkade 1302 / 9 Eylül 1885.
[190] *BOA, DH.MKT., 254/23*, 28 Zilhicce 1311 / 2 Temmuz 1894.
[191] *BOA, İ.DH., 1184/92615*, 8 Zilkade 1313 / 21 Nisan 1896.
[192] *BOA, DH.TMIK.M., 20/103*, 22 Cemaziyelevvel 1314 / 29 Ekim 1896.

Bu örneklerin yanı sıra bazı durumlarda zaptiye neferleri verdikleri dilekçelerle hizmetlerinde göstermiş oldukları başarılardan dolayı rütbelerinin yükseltilmesini talep etmişlerdir. Birinci Merkez Taburu tabur kâtibi Mehmed Tahir Efendi yazdığı dilekçesinde otuz yıldır tabur kâtibi olduğunu belirtmiş ve şimdiye kadar terfi almadığından bir kıta Mecidi Nişanıyla taltif edilmesini istemiştir.[193] 24 Ocak 1896 tarihli dilekçede ise Karahisar-ı Şarki Zaptiye jurnal emini Seyyid eşkıya takibi ve yakalanmasında göstermiş olduğu hizmetlerinden dolayı alayının boş olan zaptiye yüzbaşılığına tayinini istemiştir.[194]

Zaptiyelerin vefatlarında bu nişanlar iade edilmektedir. Amasya Sancağı Süvari Yüzbaşısı müteveffa Ahmet efendi'nin varisinden beşinci rütbeden bir kıta Mecidi Nişanı alınmıştır. 14 Şubat 1889 tarihli belgede nişanın henüz gelmediği bildirilmiştir.[195]

Diyarbakır'dan Katırcı Ahmet Ağa Sivas'a gelmiş ve şehirde bulunduğu sırada zaptiye memuru Arap Mercan kendisinden tezkiresini istemiştir. Tezkiresinin yanında olmamasından dolayı zaptiye neferi getirene kadar silahını rehin vermesini istemiştir. Ancak aralarında yaşanan arbedede silahın yanlışlıkla ateşlenmesiyle Ahmet Ağa ölmüştür. Bu olay sonucu zaptiyenin diyet olarak on bin dirhem vermesi gerekmekteydi. Zaptiye memuru Mercan'ın bu miktarı verebilecek bir durumu olmadığı için iki yıl hapis cezası almıştır.[196]

Zabitan ve ümera hakkında cezai işlemler yalnızca açıkça meydana gelen suçlar vasıtasıyla gerçekleşmemiştir. Kurum içerisinde meydana gelen anlaşmazlık ve itaatsizliklerde zaptiye neferleri hakkında işlem başlatılmasına sebep olmuştur. Sivas Vilayeti Zaptiye Alayının Amasya Taburu tabur ağası Ali Sinan Efendi'nin bir takım yolsuzluklara karışmış olması ve sert tabiatı dolayısıyla değiştirilmesi istenmiştir. Bunun üzerine Seksen Dördüncü Sivas Mukaddem Alayı Miralayı Cemal Bey tarafından bir tahkikat başlatılmıştır. Tahkikatın sonucunda Otuz Üçüncü Tali Kumandanı Mirliva Rıza Paşa tarafından tutulan evrak Ser Askeri ile Şura-yı Devlete gönderilmiştir. Gönderilen evrakta Ali Sinan Efendi'nin memuriyeti süresince bir gün bile kötü bir hareketi ve idaresi olmadığı belirtilmiştir. Değiştirilmesinin istenmesinin

[193] *BOA, BEO, 264/19758,* 12 Safer 1311 / 25 Ağustos 1893.
[194] *BOA, BEO, 733/54960,* 8 Şaban 1313 / 24 Ocak 1896.
[195] *BOA, DH.MKT., 1610/1,* 24 Recep 1306 / 26 Mart 1889.
[196] *BOA, MVL 743/1,* 7 Şaban 1282 / 26 Aralık 1865.

sebebi ise asiliğinin yanı sıra Sivas'ta bulunan Almanya Konsolosu vekilinin emlak ve temettü vergisinden vermesi gereken meblağnın tahsili istenmesinden dolayı olmuştur. Memuriyeti mülkiye taraflarından ümera, zabitan ve zaptiyeler hakkındaki şikâyetler hep bu şekilde olduğundan gönderilen evrakın dikkate alınması istenmiştir. Gönderilen evrakta belirtildiği üzere tabur ağası hakkındaki şikâyetin üstlerinin vermiş olduğu emirleri yerine getirmede itaatsizlik etmesi olup olmadığının anlaşılması gerekmektedir. Mevcut olan ast üst ilişkisinde her emrin yerine getirilmesi mecburidir. Aksi halde hareket kanununun bu konudaki maddesi gereğince kişiler sorumlu tutulur. Ali Sinan Efendi'nin memuriyeti boyunca verilen emirleri yerine getirip getirmediği ispat olunur ise tabur ağalarının mahkemeye alınmaları hakkındaki muamele icra olunacaktır.[197]

Tokat süvari zaptiyelerinden Hakkı, bakkala 100 adet kapaklı tüfek fişeği satmış olup bunun dışında 400 adet daha fişek satacağı ihbar edilmiştir. Bunun üzerine yakalanmış ve fişekleri tabur kâtibi Kamil Efendi'den aldığını itiraf etmiştir. Kamil Efendi ve zaptiye neferi Hakkı'ya ilişkin tahkikat başlatılmış ve Divan-ı Harb'e sevk edilmişlerdir.[198]

Gürcü kıyafetleriyle dolaşan şahıslar yakalanıp bulundukları mahallerce ceza verilmiştir. Onbaşı Mehmed ve nefer Arif'in tutuklunun kaçmalarına sebep olmalarından dolayı haklarında cezai işlem uygulanmıştır.[199]

Dört mahkûm Amasya tevkifhanesinden kaçmıştır. Bu mahkûmların kaçmalarından zaptiye mülazımı Ahmed Ağa, beş nefer zaptiye neferi ve hastane hademesi sorumlu tutulmuştur. Bunlar Sivas Vilayeti Meclis İdarece yargılanacaklar ve haklarında verilecek hüküm askeriye tarafından yerine getirilecektir.[200]

Hatiboğlu Molla Ahmed, reji kolcusu Ahmed ve zaptiye İbrahim Ermeni eşkıyasından rüşvet aldıkları iddiasıyla dört yıl küreğe mahkûm edilmişlerdir. Ancak daha sonra Sivas Vilayeti'nden gönderilen bir telgrafla bunların affedilmeleri istenmiştir.[201]

---

[197] *BOA, ŞD., 625/7,* 9 Recep 1308 / 18 Şubat 1891.
[198] *BOA, DH.ŞFR., 180/40*, 6 Recep 1311 / 13 Ocak 1894*, DH.ŞFR., 180/86,* 15 Recep 1311 / 22 Ocak 1894.
[199] *BOA, DH.MKT., 323/43,* 26 Cemaziyelahir 1312 / 25 Aralık 1894.
[200] *BOA, İ.AS., 5/16,* 1 Cemaziyelevel 1311 / 10 Kasım 1893, *DH.MKT., 171/97,* 14 Cemaziiyelevvel 1311 / 23 Kasım 1893.
[201] *BOA, DH.MKT., 361/28,* 14 Ramazan 1312 / 11 Mart 1895.

E. Emeklilik İşlemleri

Diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de sosyal güvenlik konusuna önem verilmiştir. Yardımlar vakıflar ve dini vecibeler doğrultusunda yapılmakla birlikte devletin kendi eliyle oluşturduğu kurumlarla da yürütülmekteydi.[202] Devlet tarafından sağlanmış olan en önemli sosyal güvenlik uygulaması emeklilik işlemidir.

Emeklilik sisteminin düzenli bir hale getirilmesi Tanzimat sonrasında gerçekleşmiş olsa da bu dönem öncesinde de emeklilik kavramı Osmanlı Devleti'nde mevcuttur.[203] Emeklilik ya da Osmanlı Devleti'nde yaygın olan ismiyle tekaütlük sistemi Fatih Kanunnamesi ile birlikte düzenlenmiştir.[204]Devlet görevinde bulunmuş olan kişiler yaşlılık yahut sakat kalma gibi artık hizmetetmeye engel olan durumların ortaya çıkmasıyla birlikte tekaüdiye, arpalık, oturak ulufesigibi farklı isimler altında emekliye ayrılırlardı.[205] Fakat emeklilik süresince alınacak olan maaşların ne miktarları ne de kimlere ne şekilde verileceği konusunda belirli bir kural yoktu, verilen bu maaşlar devletin bir ihsanı olarak görülürdü.[206]

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra her alanda yapılmaya çalışılan merkezileştirme çabaları emeklilik sistemi üzerinde de etkili olmuştur. Daha öncesinde bir lütuf olarak yapılan emeklilik yardımı bu dönemden itibaren verilen hizmetlerin hak edilmiş bir karşılığı olarak tezahür etmiştir.[207] Yapılan tüm yenileşme hareketlerinde olduğu gibi bu konuda da değişim ilk olarak askeri alanda başlamıştır.[208]

Zaptiye Teşkilatında ise kuruluşu itibariyle herhangi bir yaş sınırı belirlenmemiştir. Talep etmeleri halinde neferlerin zaptiye birlikleriyle ilişkileri

---

[202] Yunus Özger, *Osmanlı Ordusunda Emeklilik İşlemi ve Askerî Tekaüd Sandığı (1865-1923),* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011, s.72.
[203] Yunus Özger, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekaüt Kanunnamesinin Tahlili", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* S. 30, 2011, s. 206.
[204] Özger, *Osmanlı Ordusunda Emeklilik İşlemi ve Askeri Tekaüd Sandığı (1865-1923),* s. 88.
[205] Abdullah Martal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Emeklilik ve Buna İlişkin İlk Düzenlemeler", *XIII. Türk Tarih Kongresi 4-8 Ekim 1999 Ankara,* C. 3, 3. Kısım, s. 1691.
[206] Abdullah Martal, "Osmanlı Ordusunda Emeklilik ve Buna İlişkin Bir Nizamname", *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I 25-27 Ekim 1999 İstanbul,* Genelkurmay Basımevi, s. 29.
[207] Özger, *Osmanlı Ordusunda Emeklilik İşlemi ve Askeri Tekaüd Sandığı (1865-1923),* s. 100.
[208] Özger, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekaüt Kanunnamesinin Tahlili", s. 208.

kesilecek ve yerlerine yenileri atanacaktı.[209] Ayrıca görev başında yaralanıp artık zaptiyelik görevine devam edemeyecek olanlar sivil hayatlarında kendilerini idame ettirecek kadar bir maaşla emekli edileceklerdir. Bu maaşın ne kadar olacağı yaralanmalara ve alınan hasara göre değişiklik göstermektedir.[210] 1844 senesinden itibaren Zaptiye birliklerinde görev almaya başlayan Tımarlı zaptiyelerin ise emekliye ayrılmak isteyenler tımar gelirinin yarısı ile görev sırasında yaralanarak sakat kalanlar ise tımar gelirlerinin üçte ikisi ile emekli edileceklerdi.[211] Zaptiyelerin görev ve emeklilik yaşlarının kesin olarak belirlenmesi kuruluşundan sonra çıkarılan nizamnameler ile gerçekleşmiştir.

Zaptiye zabitlerinin görev sürelerini doldurmadan görevlerinden ayrılmaları yasaktı. Ancak bazı durumlarda bu sürenin dolması beklenmeyebilirdi. Bunlardan ilki zaptiye neferinin istifa ederek görevinden affını istemesidir. İkincisi üç aydan daha uzun bir süre boyunca hapis cezası almaları, üçüncüsü askeri ve mülki vazifelerini yerine getirmelerinde kusur ederek mahkûm olmaları. Dördüncüsü zabitanlık sıfatına aykırı olacak şekilde hareketlerde bulunulması ve son olarak artık hizmet edemeyecek şekilde sakatlanmalarıdır.

Zabitler otuz sene boyunca hizmet ettikten sonra eğer isterlerse asker emeklilik nizamnamesine göre rütbelerinin dereceleri dâhilinde belli bir miktar maaşla emekli olabileceklerdir. Zaptiye erlerinin ve zabitanların olağanüstü bir durum olmadığı müddetçe görev sürelerini doldurmadan görevlerinden ayrılmaları yasaktır.[212]

Maliye Nezaretinin Ocak 1864'te Meclis-i Vâlâ'ya havale olunan yazısında bazı zaptiye erlerinin emeklilikleri talep edilmiştir. Sivas süvari zaptiye erlerinden Ahmed, Mehmed ve İbrahim gönderildikleri görev sırasında şiddetli soğukta kalmışlardır. Bu yüzden Ahmed ve İbrahim'in hem elleri hem de ayakları donduğu için kesilirken Mehmed'in sol elinden üç parmağı kesilmiştir. İş göremeyecek şekilde vazifelerinin başlarındayken sakatlandıkları için bu erlerin belli bir miktar maaş ile emekli edilmeleri istenmiştir.[213]

---

[209] Sönmez, "Zaptiye Teşkilatı'nın Düzenlenmesi (1840-1869)", s. 203.
[210] *BOA, MVL, 666/62, 4 Ramazan 1280 / 12 Şubat 1864.*
[211] Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı",* s. 320.
[212] *Düstur* 1. Tertip, C. 2, s. 733.
[213] *BOA, MVL, 666/62,* 4 Ramazan 1280 / 12 Şubat 1864.

Sivas Vilayeti Zaptiye Alayı Dördüncü Tokat Taburu Tabur Ağası İzzet Efendi'nin sağlığı bozulmuştur. Şuurunda bazı sorunların meydana gelmesinden dolayı taburu tarafından verilen rapor neticesinde tedavi olmak üzere Dersaadet'e gönderilmiştir. Haydar Paşa Hastanesince muayenesi yapılmış ve tabipler tarafından verilen raporda gösterilen hastalıktan dolayı üçüncü dereceden emekli edilmesi istenmiştir. [214]

Zaptiye erleri ve zabitanları iş göremeyecek şekilde sakatlanır ya da hastalanırlarsa belli bir miktar maaş ile emekliye ayrılmaktaydılar. Bunların dışında bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi karışmış oldukları rüşvet, hırsızlık ve cinayet gibi gayri hukuki işler neticesinde görevlerinden uzaklaştırılmaktaydılar.

[214] *BOA, İ.AS., 10/8*, 4 Rebiülahir 1312 / 5 Ekim 1894.

III. BÖLÜM

3. GÖREV VE FAALİYETLER

A. Zaptiyenin Görevleri

Osmanlı Devleti'nin iç güvenlik meselelerini çok uzun bir zaman boyunca Yeniçeriler ve eyalet askerleri yürütmüşlerdir. Ancak Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra iç güvenlik konusunda bir açık meydan gelmiştir. Bu açık redif birlikleri, vali ve mutasarrıfların maiyetlerinde bulunan kapı halkı ve büyük ayaklanmalar içinde nizamiye askeriyle kapatılmaya çalışılmıştır. Asıl görevi ülke içinde asayiş ve emniyeti sağlamak olan müstakil bir teşkilata fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktaydı. Tanzimat'la beraber bu ihtiyaç daha fazla gündeme gelmiş ve zaptiye teşkilatı kurulmuştur. [215]

Zaptiyelerin en temel amacı huzur ve düzeni sağlamaktır. Teşkil edildikleri ilk andan itibaren bulundukları bölgenin asayiş ve nizamını sağlamakla görevliydiler. Ayrıca yol ve derbentlerin güvenliği, posta tatarlarına eşlik ederek postanın muhafazasını sağlamak da görev tanımlarını içermektedir. Derbentlerin güvenliğinden sorumlu olan derbent memurları ve cebelüler ilk yıllarda zaptiye birlikleri içerisinde varlıklarını korumuşlardır. Yine kır serdarları da gerekli görülen durumlarda bağ, bahçe ve merkezden uzak yerlerin asayişi için kullanılmışlardır. [216] Sivas Zaptiye Alayında 1892 yılı itibariyle mevcut nefer ve görevleri ise şu şekildedir.

Sivas Taburu Süvari Sınıfı; Dersaadet ve Bağdat postaları için 12, Karahisar ve Kayseri postaları için 4 nefer kullanılmaktaydı. Daimi surette seyyare dolaşan, eşkıya takibi ve askere çağırılacaklar için 24 nefer mevcuttu. Adliyeye çağrılacakları tebliğ için 6, kumandan kitabeti, alay ve tabur kaleminde istihdam olunan 3, vali hizmetinde 3,merkez ve kaza tahsilâtında 31 ve kala hizmetinde 26 nefer kullanılmaktaydı. Piyade Sınıfı; Hapishane muhafazasında 30, çarşı karakol hapishanesinde 4, mal sandığı muhafazasında 3, mahkeme nöbetinde 4, kaza tahsilâtında 10 ve kala hizmetinde 12 nefer kullanılmaktaydı. Merkez taburunun süvari sayısı 236, piyade sayısı 196 toplam mevcudu 432'dir.

---

[215] Çadırcı, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s.317.
[216] Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı*, s. 155-156.

Amasya Taburu Süvari Sınıfı; Dersaadet ve Bağdat Postası için Çengel Derbendinde 6, merkez ve kaza tahsilâtında 14, Amasya'dan Havza, Mecitözü, Osmancık ve Bağdat postalarının sevkiyat merkezlerinde 8 nefer kullanılmaktadır. Piyade Sınıfı; Derbent muhafazasında 6, Mal sandığı muhafazasında 4, hapishane muhafazasında 15, tahsilâtta 12 ve kala hizmetinde 14 nefer kullanılmaktadır. Amasya taburunun süvari sayısı 83, piyade sayısı 54 ve toplam nefer sayısı 137'neferdir.

Karahisar Taburu Süvari Sınıfı; Merkez ve kaza tahsilâtında 11, adliye celb ve ihtar işlerinde 5, kol postalarında 6 ve kala hizmetinde 8 nefer kullanılmaktadır. Piyade Sınıfı; Hapishane muhafazasında 12, karakol muhafazasında 6, derbent muhafazasında 9, tahsilâtta 3 ve kala hizmetinde 8 nefer kullanılmaktadır. Karahisar taburunun süvari sayısı 85, piyade sayısı 49 ve toplam mevcudu 134 neferdir.

Tokat Taburu Süvari Sınıfı; Dersaadet ve Bağdat postası için 6, kol postasında 12, tahsilâtta 14, adliyede celb ve ihtar tebliğinde 3 ve kala hizmetinde 16 nefer kullanılmaktadır. Piyade Sınıf; Hapishane muhafazasında 12, mal sandığı muhafazasında 1, derbent muhafazasında 3, tahsilâtta 12 ve kala hizmetinde 15 nefer kullanılmaktadır. Tokat taburunun süvari sayısı 74, piyade sayısı 47 ve toplam mevcudu 121 neferdir.[217]

Zaptiye teşkilatıyla birlikte asayişin sağlanmasında bir iyileşme gerçekleşse de düzenin kusursuz bir şekilde ilerlemesi mümkün olmamıştır. Bu alanda bir ilk olan zaptiye teşkilatının düzenlenmesi ve görevlerinin belirlenmesi belli bir vakit almıştır. Zaptiye teşkilatının kurulmasıyla beraber başlayan düzenlemeler ve nizamnameler sürekli yenilenmiştir.[218]

Zaptiyenin görevleri düzenlenen nizamnamelerle birlikte idari ve adli olarak iki kısımdan oluşacak şekilde tertip edilmiştir.

[217] *BOA, Y.PRK.ZB., 10/19,* 9 Şevval 1309 / 7 Mayıs 1892.
[218] Çadırcı, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s.317-321.

1. İdari Görevler

İdari görevler asayiş ve emniyetin devamlı surette muhafazasını sağlamak için yerine getirilecek olan faaliyetleri içermektedir. Toplumun huzurunu bozacak olan her türlü durumu kontrol altında tutarak olayların gerçekleşmesine fırsat vermeden müdahale edilmesidir.

Yapılan toplantılar, basılacak olan her türlü içerik ve kurulan cemiyetlerin faaliyetleri zaptiyelerin denetimi altında gerçekleşmektedir. Ayrıca tezkire ve pasaport kontrolü yapmak, izini olanlar dışında silah taşınmasına mani olmak, ülkeye kaçak mal girmesini engellemek de idari görevler arasında yer almaktadır. Bunların yanı sıra salgın hastalıkların başka bölgelere sirayetini önlemek ve sakıncalı hareketleri bulunabilecek kişileri göz hapsinde tutmak da zaptiyenin idari görevlerindendir. Ülkede iç karışıklığa sebep olacak olayları daha gerçekleşmeden önlemeye yönelik bütün faaliyetler idari vazifeden sayılmaktadır.[219]

Amasya Sancağı'nda müretteb bulunan zaptiyeye ek olarak muvakkaten 250 kuruş maaşla 1 nefer kır serdarı ile 80'er kuruş maaşla 25 nefer süvari istihdamı talep edilmiştir. Bu zaptiyelerin istihdamı için Sivas Meclisi'nden 1857 tarihinde bir mazbata gönderilmiştir.[220] Zaptiye teşkilatı kurulsa bile özellikle yol ve kırsal bölgelerde eski birimler hala kolluk görevlerinde kullanılmaktaydı. Ancak sistem oturduktan sonra ülkenin kolluk görevleri tamamen zaptiyeler eliyle yürütülmüştür.

Yollarda meydana gelen eşkıyalık ve hırsızlık olayları hem yolcuların hem de ulaşımın yegâne yolu olan postaların güvenliği tehlikeye atmaktaydı. Bu sebeplerden dolayı yolların ve geçitlerin güvenliği için derbentler kurulmuştur. Postaların sevki sırasında güvenliği sağlamak için postaya eşlik edecek zaptiyeler tahsis edilmiştir. Yine de tam anlamıyla bir korumadan söz etmek mümkün değildir. Bazen kolluk güçlerinin yetersiz kalmasından bazen de yöneticilerin gerekli özeni gösterememesinden dolayı güvenlik açıkları meydana gelmektedir.

---

[219] Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* s. 187-202.
[220] *BOA, A.}MKT.NZD., 211/86,* 6 Cemziyelahir 1273/ 1 Şubat 1857.

Amasya Sancağı emval sandığından Anadolu Ordu-yu Hümayunu'na 1848 yılında düşen akçe 800 kesedir. Bu akçenin teslim edilmesi için Amasya Mutasarrıfı tarafından bir memur hazinebend olarak görevlendirilmiştir. Memur Sivas'a geldiğinde memurun tek olması nedeniyle miralay tarafından akçenin güvenliği için yanına refakatçi olarak bir cebelü tahsis edilmiştir. Eyalet sınırına kadar kendisine eşlik edecek refakatçiyi almadan yola çıkan memurun peşinden adam gönderilerek Sivas'a üç saat mesafede durdurulup geri getiriliş ve sorguya çekildikten sonra bir saat hapis olarak bekletilmiştir. Daha sonra tıpkı posta tatarlarında olduğu gibi yanına yeteri miktarda zaptiye neferi ve cebelü verilmiştir. Bu konuda bu kadar hassas davranılmasının sebebi bölgede çok fazla aşiret ve ekrad taifesinin mevcut bulunmasıdır. Bu durum yolcuların, postaların ve özellikle yüklü miktarda taşınması gereken devlet parasının güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bu sebeplerden dolayı yolların ve postaların güvenliğinde herhangi bir zafiyet ve ihmal olmamasına özen gösterilmektedir.[221]

Tablo 13. Zaptiye Vasıtasıyla Gönderilecek Posta Mahalleri[222]

Dersaadet ve Bağdat Postası	**Zaptiye Vasıtasıyla**	**İzlenecek Yol**
Amasya	Kangal	Aziziye, Gürün, Darende'ye gönderilecek muharrirat Bağdat postasına verilecek oradan da zaptiye vasıtasıyla yerine ulaştırılacaktır.
Tokat	Aziziye	
Yıldızeli	Gürün	
Divriği	Darende	
Karayün	Zara	Her pazartesi günü zaptiye ile Zara'ya oradan da Tozanlı ve Karahisar'a gidecektir.
Kıyyeli	Tozanlı	
	Karahisar-ı Şarki	
	Tonus Merkezi Ak Viran	Cumartesi günleri zaptiye ile gönderilecektir.
	Baharözü İlbeyli Nahiyesi	Cumartesi günleri zaptiye ile gönderilecektir.

Zaptiyeler devlet görevlilerinin de güvenliğini sağlamak için kullanılmaktaydılar. Sivas'ta oturan İngiliz konsolosu Binbaşı Bolman Erzincan'a gitmek için kendisine eşlik etmesi için zaptiye talebinde bulunmuştur. Binbaşının

[221] *BOA, MVL, 21/59,* 3 Rebiulevvel 1264 / 8 Şubat 1848.
[222] Salname-i Vilayeti Sivas, 1289, s. 85.

refakatine verilmek üzere 1 nefer onbaşı ve 2 nefer zaptiye süvarisi görevlendirilmiştir.[223]

1858 tarihinde Diyarbakır'dan Hacı Ahmet Ağa Sivas'a bakkal Artin'e göndermek üzere Diyarbakır postasına 250 adet altın teslim etmiştir. Ancak altınların sahibine ulaşmaması nedenliye bir dilekçe verilmiştir. Postanın sevki sırasında bir hayvanın çalınmasıyla toplam 50 bin küsur kuruş kaybolmuştur. Hayvanı çalan kişilerin bulunup kaybolan eşyanın sahibine ulaştırılması için bir emirname gönderilmiştir. Tatarlar postayı Ergani Hümayun Madeni'nde kaymakam konağına on dakikalık bir mesafede kaybetmişlerdir. Hırsızlığın nerede yapıldığı tespit edilse de hırsızlar bulunamamıştır. Postaların emniyeti için kazadan kazaya gönderilirken cebelü veyahut da zaptiye neferinin bulunması gerekmektedir. Eşlikçi memurların dikkatsiz ya da özensiz davranmaları durumunda meydana gelen hırsızlık olayından sorumlu tutulmaktaydılar. Buna rağmen kaymakam postanın sevki sırasında eşlik etmesi için hiçbir kolluk memurunu görevlendirmemiştir. Posta memuru ifadesinden bu bölgede çok fazla hırsızlık olayları yaşandığı belirtmiştir. Bunun üzerine postadan yapılacak bir hırsızlıkta eşyası çalınan kişinin beyanı esas sayılarak ve hırsızlığın yapıldığı bölge memur ve ahalisinden çalınan eşyanın bedeli karşılanacaktır.[224] Bu şekilde farklı önlemlerle hırsızlık gibi olayların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Posta sevki, yolların güvenliğinin yanı sıra eşkıya takibi de zaptiyelerin görevleri arasında yer almaktaydı. Birkaç yıldır Zile Kazası'nı mesken tutup burada haydutluk yapan eşkıyanın yakalanması için bir zaptiye grubu görevlendirilmiştir. Ele geçirilen eşkıya hasta olanlar dışında yanlarına zaptiye verilerek Dersaadet'e sevk edilmişlerdir.[225]

Martini tüfeklerle silahlanmış ve yanlarında yüklü miktarda kaçak tütünle 7-80 Laz süvari ve piyadelerden kaçarak Trabzon'dan çıkmışlardır. Kayseri'yi geçerek Niğde hududunda görüldükleri haberi gelmiştir. Kayseri tabur ağası yerlerini tespit etmiş ancak üzerlerine gidildikçe silahla karşılık vermişlerdir. Ancak yapılan çatışmadan zaptiye neferlerinin sayısının azlığı sebebiyle Ankara, Adana ve Konya Vilayetlerinden süvari zaptiyeleri istenmiştir. Çok fazla olay çıkmadan eşkıyanın yakalanıp ellerindeki

[223] *BOA, DH.ŞFR., 191/36,* 23 Safer 1312 / 26 Ağustos 1894.
[224] *BOA, A.}MKT.UM., 334/28,* 14 Rebiülahir 1275 / 21 Kasım1858.
[225] *BOA, A.}MKT.UM., 167/3,* 17 Muharrem 1271 / 10 Ekim 1854.

kaçak silah ve tütünün ele geçirilmesi için Sivas ve Trabzon Vilayetlerinden de destek kuvvet istenmiştir. Ankara ve Sivas Vilayetlerinden gönderilen telgrafta eşkıyanın yakalanması için çıkarılan kollardan Yüzbaşı Seyfullah'ın müfrezesi Aziziye Kazası yakınlarında eşkıyaya yetişmiştir. Yaşanan muarazanın sonucunda eşkıyanın kimi sağ kimi yaralı ele geçirilmiştir.[226]

İç güvenlikte sürekli meydana gelen sıkıntılardan dolayı bazı durumlarda nizamiye askerlerinin yardımına ihtiyaç duyulmuştur. 25 Aralık 1893 tarihinde Amasya Sancağı'ndan gönderilen telgrafta Ermenilerin bölgede yürüttükleri kanundışı faaliyetlerin önüne geçilmesi için bir asakir-i nizamiye şahane bulundurulması istenmiştir. Ancak alınan cevapta buna gerek olmadığı ve mevcut olan zaptiye birlikleriyle güvenliğin sağlanması bildirilmiştir.[227]

Kaçak tütün ve silah araması yapmak ve bunlara el koymak zaptiyenin görevleri arasında yer almaktadır. Tokat Sancağı'nın bir kazasında 10 bin kıyyeden fazla kaçak tütün bulunmuştur. İhbar olunandan daha fazla tütün olup olmadığı konusunda memurlar ve ahali arasında karşılıklı bir arbede yaşanmıştır. Bunun üzerine vilayetten bir tabur ağası gönderilmiştir.[228]

Ankara ve Sivas Vilayetlerinin bazı mahallerinde ortaya çıkan Ermeni fesadına dair tedbir amaçlı bir komisyon oluşturulmuştur.[229]

1894'te Sivas Vilayeti'nde zuhur eden kolera salgının Adana ve havalisine yayılmasını önlemek için bir zaptiye kordonu oluşturulmuştur. Adana Vilayeti'nin talebi üzerine bu zaptiye kordonunu başına Kozan Taburu kolağası Zihni Efendi getirilmiştir.[230]

Zaptiye birlikleri idari görevleri dâhilinde hem devletin hem de halkın güvenliğini tehlikeye atacak ve karışıklıklara sebep olacak olaylara gerçekleşmeden müdahale ederek önleyici polislik görevini de yürütmüşlerdir. 1895 yılında Ermeni çetelerinin Zeytun ve Maraş üzerinden gelerek Sivas Vilayeti dâhilinde bulunan bazı kazaları basacakları ve bazı Laz çetelerinin de sorun çıkarttığı haber alınmıştır. Bunun

[226] *BOA, DH.MKT., 1564/112,* 13 Rebiülevvel 1306 / 17 Kasım 1888.
[227] *BOA, BEO, 337/25236,* 25 Cemazeyilahir 1311 / 3 Ocak 1894.
[228] *BOA, DH.MKT., 1727/127,* 11 Şevval 1307 / 31 Mayıs 1890.
[229] *BOA, BEO, 147/10962,* 12 Recep 1310 / 30 Ocak 1893.
[230] *BOA, Y.MTV., 94/4,* 18 Şevval 1311 / 24 Nisan 1894.

üzerine Dördüncü Ordu-yu Hümayundan müşiriyetinden gelen telgrafta nizamiye süvarisinin gönderilemeyeceği bildirilmiştir. Yaşanacak kargaşayı ve çetelerin faaliyetlerini önlemek için yeterli miktarda muvakkaten zaptiye yazılarak bunların Sivas redif ve zaptiye depolarından silahlandırılmaları istenmiştir.[231]

2. Adli ve Mülki Görevler

Zatiye memurlarının adli görevleri, olaylara yaşanmadan müdahale etmeyi kapsar. Zaptiye memurları bulundukları bölgelerde gerçekleşen ihbarları değerlendirmek zorundadırlar. Ayrıca kabahat oluşturan suçları araştırarak olayların önüne olmadan geçmeyi kapsar.[232]

Zaptiyenin mülki görevleri hükümetin çıkarlarını zarara sokacak her türlü durum, olay ve kişilere mani olmaktır. Zaptiyeler, sakıncalı işlerle uğraşıp yabancı devletlerle iş birliği yapan kimseleri yakalayıp, yasaklı silah, eşya ve belgeleri tespit edeceklerdi. Yasaklı cemiyetleri tespit ederek faaliyetlerini önlemek, güvenliği bozacak her türlü duruma süratle müdahale etmek mülki görevlerden sayılmaktadır.

Adli görevler ise delil toplamak, ihbarları değerlendirmek, kaçakları takip etmek, arama yapmak olarak sıralanabilir.[233]

Sivas Vilayeti'ne bağlı Kangal Nahiyesi yakınlarında bir adamı katledip bazı yolcuları soyan eşkıyanın yakalanması için bölgeye zaptiye birliği gönderilmiştir. Zaptiye yüzbaşısı Osman Ağa ile mülazım Raşit Efendi yanlarında bir miktar askerle Sivas'a 14 saat mesafede eşkıya ile karşılaşmıştır. Aralarında geçen çatışmada Osman Ağa ile zaptiye neferi Mevlüd şehit edilirken bazı eşkıyalar da öldürülmüştür. Bunun üzerine tabur ağası Dursun Bey yanına bir miktar asker alarak eşkıya takibine çıkmıştır.[234]

Hafik Kazası'ndan bir tutukluyu götürmekte olan zaptiye neferi Seyfebeli adlı yerde laz kıyafetinde iki Ermeni eşkıyasının saldırısına uğramıştır. Yaşanan çatışma sırasında eşkıyalardan biri yakalanırken diğeri firar etmiştir. 1 Ağustos 1893 tarihinde

---

[231] *BOA, A.}.MKT.MHM., 660/20,* 12 Cemaziyelevvel 1313 / 31 Ekim 1895.
[232] Tongur, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* ss. 205-206.
[233] Alyot, *Türkiye Zabıta Tarihi*, s.224-228.
[234] *BOA, DH.MKT., 1656/63,* 18 Muharrem 1307 / 14 Eylül 1889, *DH.MKT., 1658/123,* 22Muharrem 1307 / 18 Eylül 1889.

Sivas Vilayeti'nden gönderilen telgrafta zaptiyelerin firar eden eşkıyayı aradıkları bildirilmiştir.[235]

Aziziye Kazası'nda Serkez, Ohannes ve Kigork isimli Ermenilerle Kars muhacirlerinden olan Recep ve kardeşi Osman arasında kavga çıkmıştır. Bu olaya müdahale etmek için gelen zaptiye neferi Nusret ve Receb'in yaralanması sonucunda gönderilen polis ve zaptiyelerin gayretleriyle dört Ermeni tutuklanmıştır. Herhengi bir yolsuzluğa meydan verilmeden bu olay bastırılış ve faillerin evlerinin aranmasıyla Ohannes'in evinden yasa dışı silahlar bulunmuştur.[236] Daha sonra bu silahlar Sivas Redif deposuna sevk edilmiştir.[237]

Merkez Vilayet Sancağı'na tabi Hafik Kazası dâhilinde ve yedi saat mesafede Tuzhisar Karyesi'nde Hınçakyan isimli bir Ermeni komitesi bulunmaktadır. Bu komitenin bir şaibesinin olduğu hafiye vasıtasıyla araştırılmıştır. Bu şaibeye dair dört parça halinde bulunan mührün bir parçası tedbir amaçlı kayra ahalisinde biri tarafından hükümete teslim edilmek için merkez vilayete getirilmiştir. Daha önceden Tuzhisar Karyesinde yaşamakta olan ancak birkaç seneden beri Sivas'ta ikamet eden bir Ermeni her nasılsa bu durumu haber alarak mührü saklamaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Polis komisyonunca verilen talimatla birlikte yeterli miktarda süvari zaptiye araştırma için Tuzhisar Karyesine sevk edilmiştir. Mührün bir parçası komite reisinde, üçüncü parçası komite azasında bulunmuştur. Son parçası ise başka bir komite azasında olup bu kişi Sivas'ta tevkif edilmiştir. Karye ahalisinden bazılarının ve komisyon üyelerinin karyeye yarım saat mesafede olan bir tarlada sakladıkları bazı eşyalar ele geçirilmiştir. Tarlada saklanan silahlar da 24 parça tüfek ve tabanca ile yatağan bıçağı ve revolver ele geçirilmiştir. Yine aynı tarla içerisinde gömülü olan bir gaz sandığı ve iki tulum derisi içerisinde bir takım kitap, dergi, bazı evraklar ile revolver için birkaç adet kurşun bulunmuştur. Komisyon üyelerinden 12 kişi tutuklanarak merkez vilayete gönderilmiştir. Yapılan incelemeler sonucu bulunan kitap, dergi ve evrakların bazılarının sakıncalı oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca komisyon mensubu olan eşkıyalarında karye ahalisinden mal, eşya ve hayvan gasp ettikleri ve

[235] *BOA,Y.A.HUS., 278/106,* 18 Muharrem 1311 / 1 Ağustos 1893.
[236] *BOA,Y.A.HUS., 292/30,* 7 Receb 1311 / 14 Ocak 1894.
[237] *BOA, Y.PRK.UM., 29/89,* 7 Zilkade 1311 / 12 Mayıs 1894.

komisyon adına silah silah satın aldıkları da öğrenilmiştir. Bu olayın ortaya çıkmasıyla bir daha böyle bir duruma müsaade edilmemesi istenmiştir.[238]

[238] *BOA, Y.PRK.UM., 29/25,* 23 Recep 1311 / 30 Ocak 1894.

IV. BÖLÜM

4. SİVAS ZAPTİYE ALAYININ JANDARMAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ

Jandarma teşkilatı ilk kez Fransa'da ortaya çıkan daha sonra Avrupa ve diğer ülkelerde de kurulan bir iç güvenlik örgütüdür.[239] Osmanlı Devleti'nde ise ilk olarak Tanzimat dönemiyle beraber kurulan zaptiye teşkilatıyla varlık göstermiştir.

Zaptiye Teşkilatı kurulduğu ilk günden itibaren ülkede hem polis hem de jandarma görevlerini yerine getirmiştir. Merkezlerde asayişi sağlamak, yolların ve derbentlerin güvenliğini temin etmek gibi bütün kolluk işlerini yürütmüşlerdir. Ancak devletin içinde bulunduğu durum her alanda kendini hissettirdiği gibi iç güvenlik konusunda da etkili olmuştur. 1870'lerin başından itibaren ülkede meydana gelen karışıklıklar Zaptiye Teşkilatının önemini daha fazla ortaya çıkarmıştır. Ancak bununla birlikte teşkilattaki yetersizlik ve eksikliklerin de daha net anlaşılmasına sebep olmuştur.[240] 19 yüzyılın sonu itibariyle ülkede iç karışıklıklar artmış ve güvenlik konusunda sıkıntılar baş göstermiştir. Balkanlarda meydana gelen karışıklıkları önlem görevi de kolluk kuvvetlerine verilmiştir.[241] Ancak Zaptiye Teşkilatı böyle büyük ve devamlı olan sorunlar noktasında yetersiz kalmıştır. Ayrıca yaşanan bu isyanlar ve karışıklıklar sebebiyle genel kolluk hizmetlerin aksamasına ve halkın bu konuda şikâyetçi olmasına sebebiyet vermiştir. Tüm bunların yanı sıra ekonominin yeterince iyi bir durumda olmaması da başka bir sorun olarak teşkilatı etkilemiştir. Bu dönemde devletin en büyük problemlerinden birisi olan Avrupalı Devletlerin ülkenin iç meselelerine karışmak için her fırsatı değerlendirmeleridir. Bu sebepten dolayı 1876 yılında bütün valilere iç güvenliğin bir an önce tesisi edilmesi için bir yazı gönderilmiştir. Ancak çok geçmeden beklenen gerçekleşmiş ve Osmanlı- Rus savaşı Avrupalı Devletlerin iç meselelere müdahil olmasını sağlayacak bir ortamın doğmasını

---

[239] Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839)", s. 334.

[240] Ali Sönmez, "Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatı'ndan Jandarma'ya", *38. ICANAS (Uluslar arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi),* Ed. Zeki Dilek vd., 10-15 Eylül 2007, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, C. 1, s. 2860.

[241] Güray Alpar, "Güvenliğin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olan Jandarmanın Geçmişten Günümüze Rolü ve Dünyadaki Konumu", *Güvenlik Bilimleri Dergisi,* C. 2, S. 1, Mayıs 2013, s. 89.

sağlamıştır. Avrupalı Devletler iç güvenliği yetersiz ve geliştirilmesi gerektiği yönünde baskılarını artırmışlardır. Esasında devlet yöneticilerinde isteği aynı yöndeydi. Yeni bir teşkilat kurarak ülkede iç güvenlik mekanizmalarını geliştirerek merkezi otoritenin artmasını sağlamak istiyorlardı.[242]

Ülkede yeni bir teşkilatın kurulmasını sağlayacak donanımda hiçbir kurumun bulunmaması çalışmalara başlamayı engelliyordu. Bu yüzden Avrupa'dan bu konuyla ilgili çalışmalar yapacak subayların getirilmesi kararlaştırılmıştır. İlk olarak İngiltere'den General Valentine Baker çalışmalar yapmak üzere ülkeye davet edilmiştir. Kendisinden güvenlik konusundaki açıkları ve bu konuda nasıl bir yol izlenilmesine dair bir rapor hazırlaması istendi. Çalışmaları sonucu 1877'da raporunu Sadaret makamına sunmuştur. Raporda polis ve jandarma işlerinin birbirinden ayrılması ve bu alanlarda eğitim verecek okulların açılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca vazifelerin açıklandığı ayrıntılı talimatnameler hazırlanması, lüzumu olan durumlarda müdahale edebilmek için bir yedek kuvvet bulundurulması, teftişlerin yeterli sayıda ve düzeyde yapılması gerektiği bildirilmiştir. Bu çalışmaların aksatılmadan doğru bir şekilde yürütülebilmesi için bir Jandarma Komisyonu oluşturulmalıydı. Bu çalışma doğrultusunda 1879'da bir tezkire hazırlanmıştır. Tezkiredeki emirler;

1) Asakir-i Zaptiye jandarma usulüne göre tertip ve teşkil edilerek bir Vilayet Jandarma Nizamnamesi hazırlanması

2) Bu nizamname hazırlanana kadar asakir-i zaptiye işlerinin Zaptiye Nezareti'nden alınarak Seraskerliğe bağlanması ve Nezaret bünyesindeki Meclis-i Fırka-i Zaptiye'nin Seraskerliğe nakledilmesi

3) Zaptiye Nezareti'nin bundan sonra sadece İstanbul ve mülhakatının işlerine bakacağı

4) İstanbul'da kurulacak olan Jandarma Meclisi'nde aza ve vilayetlerdeki jandarma birliklerinde eğitmen olarak yabancılardan birkaç kişinin istihdam edilmesi

Yapılan bu düzenlemelerle Zaptiye Teşkilatı jandarmaya çevrilmiş ve bir Jandarma Dairesi kurulmuştur. Bir Jandarma Nizamnamesi hazırlanmış ancak yürürlüğe konmamıştır. Otoritesini sağlamak ve iç güveni sağlamak için yeni bir teşkilat

[242] Sönmez, "Osmanlı, Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatı'ndan Jandarma'ya", s. 2861.

kurulurken bu teşkilatı ilgilendiren nizamname ancak 1903 yılında yürürlüğe girmiştir.[243] Bunun sonucunda da tıpkı Zaptiye Teşkilatında olduğu gibi jandarma birlikleri de kurulurken birdenbire değil zamanla ülkenin her yerinde faaliyete geçmiştir.[244]

Sivas'ta zaptiyeler 1841 yılından itibaren kolluk görevlerini yerine getirmekteydiler. Ancak ülkenin içinde bulunduğu durumdan dolayı yeni bir güvenlik biriminin teşkilatlanması kaçınılmaz bir hal almıştır. Sivas Vilayeti Zaptiye Alayını jandarma olarak düzenlenmesi için vilayetten 30 Ağustos 1896 tarihinde bir yazı gönderilmiştir. Ancak henüz izin verilmediğinden bir uygunsuzluğa mahal vermemek için zabitan ve efradın düzenlenip istihdam edilmeleri hakkında bir başka yazı gönderilmiştir. Bunun üzerine alayın jandarma olarak düzenlenmesine dair tezkire Babıâli'ye sevk edilmiştir.[245]

16 Ekim 1896 tarihli yazıda Sivas Zaptiye Alayının jandarma olarak değiştirildiği belirtilmiştir. Zaptiye Alayının jandarma olarak düzenlenmesinden sonra alay sayısının 1500'e çıkarılması istenmiştir.[246] Jandarma alayının bölünmüş olduğu tabur ve bölüklere yeniden alınacak olan neferatın bir an önce seçilip kaydedilmeleri istenmiştir. Yeniden istihdam edilecek zabitanların redif zabitanları arasından nakledilecekler Daire-i Askerice onaylanarak seçileceklerdir. Zaptiye zabitan ve çavuşlarının istihdam edilip edilmeyecekleri konusunda da Seraskerlik makamına bir tezkire gönderilmiştir.[247]

10 Eylül 1895 tarihinde Sivas Vilayeti'nden gönderilen telgrafta jandarma birliklerinde bir ıslahat yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Ermeni komitelerinin yürütmüş olduğu faaliyetlerin artması pek çok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Hükümeti işgal amacıyla fedai ismi verdikleri şahıslar tayin etmişler ve faaliyetlerini bunlar vasıtasıyla yürütmeye başlamışlardır. Faaliyetlerine muhalif olanları katledip, posta arabalarını basmak, mahkûmları kaçırmak, komiteleri adına para toplamak, cinayete azmetmek, bazı neşriyat ve ilanlar basmak gibi olaylar düzenliyorlardı. Ayrıca

---

[243] Hatice Sevinç Tinç, Mehmet Mert Çam, *Binbaşı Ömer Fevzi (Mardin) Osmanlı Jandarması ve İç Güvenlik Harekâtı,* İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 11-12.
[244] Ali Sönmez, "Jandarma Teşkilatı'nın Kuruluş Sürecinde Baker Paşa'nın Rolü", *Yakın Dönem Türkiyat Araştırmaları,* S. 11, 2010, s. 167-172.
[245] *BOA, DH.TMIK.S., 1/50,* 8 Cemaziyelevvel 1314 / 15 Ekim 1896.
[246] *BOA, DH.MKT.S., 1/64,* 11 Cemaziyelevvel 1314 / 18 Ekim 1896.
[247] *BOA, DH.TMIK.S., 2/93,* 10 Cemaziyelahir 1314 / 16 Kasım 1896.

Ermeniler ve Müslüman grup arasında çatışmalar çıkarıp ayrılıkçı hareketler sebep olmaları vilayeti oldukça güç bir duruma sokmuştur. Tüm bu olanlara karşı alınacak tedbirlerin başında jandarmalar gelmektedir. Bu sebeple vilayette de mevcut olan jandarma sayısı artırılarak 1500 nefere çıkarılmasına müsaade verilmesi istenmiştir. Mevcut olan 1185 neferin 1500'e çıkarılmasıyla yeterli olacak zaptiye sayısını aştığından ve askerlere verilmesi gereken meblağnın bu neferlere verilmesi uygun olmayacağından bu konuya pek sıcak bakılmamıştır. Bu yüzden Bab-ı Ali'ce bir komisyon oluşturulmuş ve Müşir Şakir Paşa'da Anadolu Vilayet-i Şahane'sine teftiş ve tedkik yapmak üzere gönderilmiştir. Başlangıçta 691 nefer mevcutken daha sonra bu sayı 1185'e çıkarılmış şimdi ise 315 nefer daha ilave edilmesi istenmektedir.[248] Islahat çalışmaları için Anadolu'da teftişte bulunan Şakir Paşa'nın Sivas'a geldiğinde ilgilendiği ilk konu zaptiye sayısının artırılması ve iç güvenlik birimlerinin düzenlenmesi olmuştur. Jandarma sayısının 1500'e yükseltilmesini fazla bulan Şakir Paşa Babıâli ve Dahiliye Nezareti'ne bir yazı göndererek mevcudun eski haline getirilmesini talep etmiş ve bu talep kabul edilmiştir. Şakir Paşa'nın üstünde durduğu bir başka konu ise alayda istihdam edilecek olan Gayrimüslimlerdir. Gayrimüslimlerin istihdam edilmeleri için aynı sayıda kadro boşaltılması gerekmekteydi. Şakir Paşa ise daha evvel Erzurum Vilayeti'nde jandarma tertibinde üstünde durduğu gibi bu uygulamanın sıkıntılara sebep olabileceğini Nezaret'e bildirilmiştir.[249]

Zaptiye teşkilatında olduğu gibi jandarma bünyesinde Gayrimüslimler de görevlendirilmişlerdir. 1896 Kasım ayında Sivas Jandarma taburunda 70, tokat Taburunda 30, Amasya Taburunda 14 ve Karahisar Taburunda eski mevcudun aynı olduğu ve alayın tamamında toplam 118 Gayrimüslim nefer bulunduğu bildirilmiştir.[250] 8 Ocak 1896 tarihli yazıda alayın Gayrimüslim sayısının 190 nefere çıkarılması istenmiştir.[251]

Jandarma alayı kurulduktan sonra ilk ayları zabitan ve neferlerin ne şekilde ve kimlerden oluşacağı konusunun kararlaştırılmasıyla geçmiştir. Ayrıca Gayrimüslimlerin ne kadar istihdam edilecekleri de bir başka anlaşılamayan konu olmuştur.

---

[248] *BOA, HR.TH..,163/47,* 12 Rebiulahir 1313 / 2 Ekim 1895.
[249] Ali Karaca, *Anadolu Islahatı ve Ahmet Şakir Paşa (1838-1899),* Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s.108-109.
[250] *BOA, DH.TMIK.S., 3/61,* 22 Cemaziyelahir 1314 /28 Kasım 1896.
[251] *BOA, DH.TMIK.S., 5/76,* 4 Şaban 1314 / 8 Ocak 1897.

SONUÇ

Örgütlü bir şekilde yaşamak için bazı kurallar mevcuttur. Ancak bu kuralların eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesini takip edecek bir sistemin olması gerekmektedir. Toplumlarda huzurun ve asayişin sağlanması ve korunması için kolluk güçleri ilk sırada gelmektedir.

Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar boyunca inzibat işleri farklı birimlerce yürütülmüştür. Ancak değişen dünya düzeninde farklı görüşlerin ortaya çıkmasıyla teşkilatlı bir iç güvenlik biriminin kurulması kaçınılmaz bir hal almıştır. Özellikle merkezden uzak bölgelerde devletin varlığını hissettirecek bir güce ihtiyaç duyulmaktadır. Bu düşünce merkezileşme çabalarının had safhaya ulaştığı Tanzimat Dönemiyle birlikte iyice ön plana çıkmıştır. Bu sebeple bazı bölgelerde zaptiye birlikleri kurulmaya başlanmıştır. Eski sistemin son kalesi olan tımarlıların da zaptiyeye katılmasıyla 1844 yılında zaptiye teşkilatı resmen kurulmuştur.

Hem posta hem aşiretlerin güzergâhında bulunan Sivas, zaptiye birliklerinin kurulduğu ilk yerlerden biri olmuştur. İlk zaptiye birlikleri kurulacakları bölgede bulunan halktan seçilmiştir. Duyulan ihtiyaca göre de geçici olarak zaptiye istihdam edilmiştir. Özellikle aşiretlerin hareket halinde olduğu bahar ve güz aylarında zaptiyeye duyulan ihtiyaç oldukça fazladır. Fakat her zaman ihtiyaç üzerine zaptiye yazılmıyordu ve yazılan bu fazla zaptiyeler özellikle ekonomik açıdan sıkıntılara sebebiyet vermektedir. Belirli bir yönetmeliğin olmaması suiistimalleri de beraberinde getirmiştir. Bu yüzden zaptiye işlerinin daha iyi takip edilebilmesi için 1846 senesinde Zaptiye Müşiriyeti kurularak kolluk ve asker işleri birbirinden ayrılmıştır. Zaptiye yazılması da bir sisteme bağlanmış ve geçici zaptiyelerin istihdamı en aza indirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu konuda başarılı olunamamıştır. Başlangıçta belli mevsimlerde aşiretlerin sebep oldukları olayların önüne geçmek için istenilen geçici zaptiyeler daha sonraları belli grupların devlete ve halka karşı girişmiş oldukları ayrılıkçı faaliyetler sebebiyle istenmeye başlanmıştır.

Zaptiyelerin yetersiz gelmesinin sebebi ise kolluk işlerini yürütmeye yetecek kadar istihdamın yapılıyor olmasıdır. Ancak göç zamanlarında yaşanan olaylar veyahut da alınan bir baskın haberinde mevcut kolluk güçleri yetersiz kalabiliyordu.

Bunun yanı sıra vilayetin her yerinde eşit bir dağılım da söz konusu değildir. Sancaklardan gönderilen yazılarda bölgede bulunan geçit, posta güzergahları ve yaşanan olayların çokluğu vurgulanmıştır. Merkez vilayetle her konuda hemen hemen denk olmalarına rağmen zaptiye sayılarında ki eşitsizlik konusuna dikkat çekilmiştir. Bu eşitsizliğin de yeni zaptiyelerle ya da merkez vilayetten gönderilecek zaptiyelerle giderilmesi istenmiştir.

Teşkilatın daha düzenli çalışması için zaptiye birliği olan her bölgede alay sistemine geçilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu kadar büyük bir alanda atılan her adımın kusursuz ve eksiksiz olması oldukça zordur. Bu sebeple Anadolu'da alay sistemine geçilmesi ancak 1869 yılında gerçekleşmiştir. Sivas'ta da birliklerin hemen kurulması gibi alay sistemine de hemen geçilmiştir. Sivas Vilayeti'nin her bir sancağında bir tabur olacak şekilde bir alay kurulmuştur. Böylece bölgede bulunan birlikler daha teşkilatlı bir hale getirilerek, tek bir çatı altından idareleri sağlanmıştır. Bununla birlikte kimlerin ne şekilde zaptiye teşkilatında görev yapacağı da kesin kurallara bağlanmıştır.

Yalnızca göreve nasıl başlayacakları değil görevlerine nasıl ve ne şekilde son verileceği de belli kurallara bağlanmıştır. İstedikleri takdirde emekli olabilecekleri bir yaş sınırı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra teşkilatın kural ve kaidelerine uygun şekilde davranmayanların görevlerine son verilecektir. Ayrıca görev sırasında sakatlanarak artık vazifelerine devam edemeyecek olanlarda durumlarına göre belli bir maaşla emekliye ayrılacaklardır.

Zaptiyeler genellikle hükümet konaklarının yanında bulunan ve kendilerine ayrılmış olan koğuşlarda barınmaktaydılar. Hükümet konağı olmayan yerlerde de toplu halde konaklamalarına imkân veren binalar kullanılmıştır. Evli olanlar için bazı esnemeler yapılsa da zaptiyelerin bir arada bulunmaları zorunlu tutulmuştur. Bunun en önemli sebeplerinden birisi toplu halde müdahale edilecek bir olay karşısında hazır bulunmalarıdır. Bu konuya oldukça önem verilmiş ve her daim göreve hazır olmaları istenmiştir. Elbise, silah ve cephanelerinin noksansız olmasına dikkat edilmiştir. Bu yüzden bir eksiklik olmaması için sık sık teftişler yapılmıştır.

Başlangıçta mesailerinin tamamını aşiretler, posta, hırsızlık gibi sıradan kolluk işleri oluştururken daha sonra bunların yerini devlete karşı girişilen faaliyetleri önlemek

almıştır. Zaptiye birliklerinin son dönemlerinde mesailerinin çoğunu özellikle Ermeni komitacıların giriştiği faaliyetleri takip etmek ve önlemek almıştır. Yeni bir dönemin başlangıcında kurulmuş olan zaptiye teşkilatı son zamanlarında sıradan bir kolluk gücü olmaktan çıkmıştır. İhtilallerin ve kayıpların bu topraklarda yankılanan ayak seslerini bastırmaya çalışmışlardır.

Zaptiye Teşkilatı, müstakil bir kolluk kuruluşu olarak dönemi için oldukça radikal bir girişim olmuş ve faaliyet gösterdiği süre boyunca da ilk olmasının vermiş olduğu eksikliklere rağmen oldukça başarılı olmuştur. Buna rağmen bu kadar çok değişimin yaşandığı bir dönemde zaptiye teşkilatının da ömrünün süresi dolmuştur. Tıpkı kuruluşunda olduğu gibi ülkenin her yerinde aynı anda olmasa da bölge bölge zaptiye teşkilatı jandarmaya dönüştürülmüştür.

Yeni belgelerle bu alandaki eksiklikler giderilebileceği gibi özellikle komşu vilayetlerin bir baskını önleme ya da sürdürülen bir takipte birbirlerine yardım etmesindeki yol izlenerek yapılacak bir çalışma bizlere çok daha geniş bir alanda ki iç güvenlik ağını sunar.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Vesikaları

A. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşiv Belgeleri (BOA)

Sadaret Mektubi Kalemi Evrakı (A.}MKT.)

11/45; 109/69; 136/44; 145/53; 666/62.

Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.}MKT.MHM.)

155/47; 221/64; ; 657/37; 660/20; 660/21; 660/22; 660/38.

Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı (A.}MKT.MVL)

36/78.

Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.}MKT.NZD)

142/4; 211/86; 421/53.

Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.}MKT.UM)

167/3; 334/28; 521/55.

Babıâli Evrak Odası (BEO)

147/10962; 264/18758; 337/25236; 350/26235; 733/54960; 800/59938.

Cevdet Zabtiye (C..ZB..)

54/2693.

Dahiliye Mektubi Klaemi (DH.MKT)

47/08; 80/23; 171/97; 202/24; 254/23; 323/43; 361/28; 1311/96; 1452/109; 1480/85; 1564/112; 1610/1; 1633/99; 1656/63; 1727/127; 1859/88; 1912/16; 2037/42;

Dahiliye Şifre Kalemi (DH.ŞRF)

180/40; 180/86; 191/36.

Dahiliye Muamelat (DH.TMIK.M..)

3/4; 20/103.

Dahiliye Islahat (DH.TMIK.S.)

1/50; 1/64; 2/93; 5/76.

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi (HR.MKT.)

113/8.

Hariciye Tahrirat (HR.TH..)

163/47.

İrade Dahiliye (İ..DH.)

887/70593; 912/72460; 916/72736; 931/73802; 951/75269; 960/75901; 1096/85940; 1184/92615.

İrade Hususi (İ.HUS.)

26/8; 30/118.

İrade Meclis-i Vala (İ.MVL.)

351/15272.

İrade Meclis-i Vala (İ.MVL.)

351/15272.

Meclis-i Vala (MVL)

21/41; 21/59; 28/39; 89/12; 612/24; 646/13; 652/32; 667/80; 706/14; 708/42; 722/6; 743/1.

Maliye Masrafatı Defteri (ML.MSF.d…)

2585/; 2706/; 3704/; 3775/; 4864/; 5061/; 5408/; 7114/.

Plan Proje Kroki (PLK.p..)

3462-

Şurayı Devlet (ŞD)

623/38; 625/7; 1284/8; 1782/5; 1782/43; 1782/60.

Yıldız Hususi Maruzat Kalemi (Y..A.HUS.)

278/106; 292/30.

Mütenevvi Maruzat Kalemi (Y.MTV.)

9/103; 86/6; 94/04.

Yıldız Parakende Askeri Maruzat (Y..PRK.ASK.)

75/41.

Yıldız Umumi (Y..PRK.UM)

29/25; 29/89; 30/78.

Yıldız Parakende Zabtiye (Y..PRK.ZAB..)

10/19.

Zabtiye (ZB.)

5/54; 10/34; 11/45.

B. İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Arşivi

Salname-i Askeri, 1291.

Salname-i Askeri, 1292.

*Salname-i Askeri,*1293.

Salname-i Askeri, 1304.

Salname-i Askeri, 1306.

*Salname-i Askeri,*1307.

Salname-i Askeri, 1309.

*Salname-i Askeri,*1311.

*Salname-i Vilayet-i Sivas,*1287.

*Salname-i Vilayet-i Sivas,*1288.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1289.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1292.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1298.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1300.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1301.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1302.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1304.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1308.

C. Yayınlanmış Kaynak

Düstur, Tertib-i Evvel, C. 2, Matbaa-i Amire, İstanbul 1289.

II. Araştırma İnceleme

AÇIKEL, "Rum Eyaleti", *TDV. İA.,*C. 35, İstanbul 2008, ss. 225-226.

AKBULUT, Gülpınar, " Sivas Şehrinin Tarihi Coğrafyası", *Cumhuriyet Üniversitesi osyal Bilimler Dergisi,* C. 35, S. 2, Sivas 2009, ss. 212-222.

Alpar, Güray, " Güvenliğin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olan Jandarmanın Geçmişten Günümüze Rolü ve Dünyadaki Konumu", *Güvenlik Bilimleri Dergisi,* C.2, S. 1, 2013, ss-79-106.

Alyot, Halim, *Türkiye'de Zabıta,* İç İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1947.

Aydın, Veli, "Tımar Sisteminin Kaldırılması Süreci ve Bazı Değerlendirmeler", *OTAM,* C. 12, S. 12, 2001, ss.65-100.

Başar, Fehameddin, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Mülki İdare", *1864 Vilayet Nizamnamesi,* Ed. Erkan Tural-Selim Çapar, Öncü Basımevi, Ankara 2015, ss.9-18.

Beyazıt, Yasemin, "Osmanlı Kadısının Emniyet ve Asayiş İşlerindeki Rolü", *Türk Polis Tarihinin Kökenleri,* Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017, ss. 235-258.

Bingöl, Sedat, "Osmanlı Mahkemelerinde Reform ve Ceride-yi Mahâkim'deki Üst Mahkemeler Kararları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 20, S. 1, ss. 19-38.

Bozdemir, Mevlüt, *Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.

Çadırcı, Musa, "Tanzimat'ın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* C.13, S. 24, 1980, ss. 45-58.

Çadırcı, Musa, "Osmanlı Ordusunda Yeni Düzenlemeler (1792-1869)", *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II 24-27 Mayıs 1983,*Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983, ss. 85-100.

Çadırcı, Musa, "Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Kurulması", *Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1985.

Çadırcı, Musa, *Tanzimat Sürecinde Askerlik,* İmge Kitabevi, Ankara 2008.

Çadırcı, Musa, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Demirel, Ömer, "Sivas", *TDV.İA.,* C. 37, İstanbul 2009, ss. 282-284.

Demirel, Ömer, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri – Makaleler-,*Sivas Valiliği Yayınları, Sivas 2006.

Erdem, İlhan, "Türkiye Selçuklu-İlhanlı İlişkilerinde Sivas",*Selçuklular Dönemi Sivas Sempozyum Bildirileri 29 Eylül 1 Ekim 2005 (Ed. İbrahim Yasak),*Sivas,1000 Temel Eser, Sivas 2006, ss. 65-82.

Ergut, Ferdan, *Modern Devlet ve Polis Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Denetimin Diyalektiği,* İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

İlgürel, Mücteba, "Osmanlı Devleti'nde Şehirlerin Emniyet ve Asayişi: Subaşılık Müessesesi", *Türk Polis Tarihinin Kökenleri,* Ed. Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017, ss. 225-234.

İnalcık, Halil, "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler", *Belleten,* C. XXVII, S. 112, 1997, ss. 623-690.

Karaca, Ali, *Anadolu Islahatı ve Şakir Paşa (1838-1899),*Eren Yayıncılık İstanbul 1993.

Kasalak, Kadir, "Kara Ordusunda Subay Rütbeleri (1826-1861), *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I 25-27 Ekim 1999,* Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2000, ss. 391-404.

Kılıç, Selda, "Tanzimat'ın İlanından 1864 Düzenlenmesinin Uygulanmasına Kadar Geçen Valilik Kurumu", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi,* C. 28, S. 45. 2005, ss. 43-62.

Konukçu, Enver, "Moğol Noyanları, Kayılar ve Sivas", *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyum Bildirileri 29 Eylül 1 Ekim 2005 (Ed. İbrahim Yasak),*Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2006, ss. 52-64.

Mahmut Şevket Paşa, *Osmanlı AskeriTeşkilatı ve Kıyafeti,* Yay. Haz. Nurettin Türsan-Semiha Türsan, Ankara Basımevi, Ankara 1983.

Martal, Abdullah, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Emeklilik ve Buna İlişkin İlk Düzenlemeler", *XIII. Türk Tarih Kongresi 4-8 Ekim 1999,* Ankara 1999, ss. 1691- 1700.

Martal, Abdullah, "Osmanlı Ordusunda Emeklilik ve Buna İlişkin Bir Nizamname", *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I 25-27 Mayıs 1999,* Genelkurmay Basımevi, ss. 29-42.

Mercan, Mehmet, "Sivas Vilayeti'nin Teşkil ve İdare Yapısı (1867-1920)",*Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyum Bildirileri 21-25 Mayıs 2007(Ed. Şeref Boyraz),*Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2007, ss. 549-558.

Okçabol, Derviş, *Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi,* Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2016.

Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı,* Eren Yayıncılık, İstanbul 1990.

Ortaylı, İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi,* Cedit Neşriyat, Ankara 2020.

Özcan, Abdülkadir, "Osmanlı Devleti'nin Askeri Teşkilatı", *Hunlardan Günümüze Türk Askeri Kültürü,* Ed. A. Sefa Özkaya, Kronik Kitap, ss. 345-377.

Özcan, Ahmet, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839), Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017, ss. 331- 354.

Özger, Yunus, *Osmanlı Ordusunda Emeklilik İşlemi ve Askeri Tekaüd Sandığı (1865-1923),*IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011.

Özger, Yunus, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekaüt Kanunnamesinin Tahlili", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* S.30, 2011, ss. 201-237.

Reyhan, Cenk,"1864-1871 Vilayet Nizamnamelerinde İdare Meclisleri: Osmanlı Taşrasında Bir Örnek Modeli'nin Kuruluş Sorunu", *1864 Vilayet Nizamnamesi,* Ed. Erkan Tural-Selim Çapar, Öncü Basımevi, Ankara 2015, ss. 51-68.

Sönmez, Ali, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* C. 25, S. 39, ss. 199-219.

Sönmez, Ali, "Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatından Jandarmaya", *38. ICANAS (Uluslar arası Asya ve Kuzey Afrika Çlaışmaları Kongresi)* Ed. Zeki Dilek vd., 10-15 Eylül 2007, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, , C. 1,ss. 2855-2864

Sönmez, Ali, "Jandarma Teşkilatının Kuruluş Sürecinde Baker Paşa'nın Rolü", *Yakın Dönem Türkiyat Araştırmaları,* 2010, S. 11, ss. 163-173.

Sönmez, Serpil, *Tanzimat'a Giden Yolda Bir Osmanlı Şehri Sivas (1877-1838),* Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.

Tezcan, Mehmet, "XI. YY. Başlarında Ermenilerin Doğu Roma Tarafından Bölgeye Göçürülmesi Ve Selçuklu Döneminde Sivas", *Selçuklular Dönemi Sivas Sempozyum Bildirileri 29 Eylül- 1 Ekim 2005 (Ed. İbrahim Yasak),*Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2006, ss. 121-140.

Tinç, Hatice, Mehmet Mert Çam, *Binbaşı Ömer Fevzi (Mardin) Osmanlı Jandarması ve İç Güvenlik Harekâtı,* İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2018.

Tongur, Hikmet, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi,* Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2016.

Tufantoz, Abdurrahim, "Selçuklular Çağında Sivas'ın Stratejik ve Ekonomik Önemi",*Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri 29 Eylül- 1 Ekim 2005 (Ed. İbrahim Yasak),* Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2006, ss. 141-156.

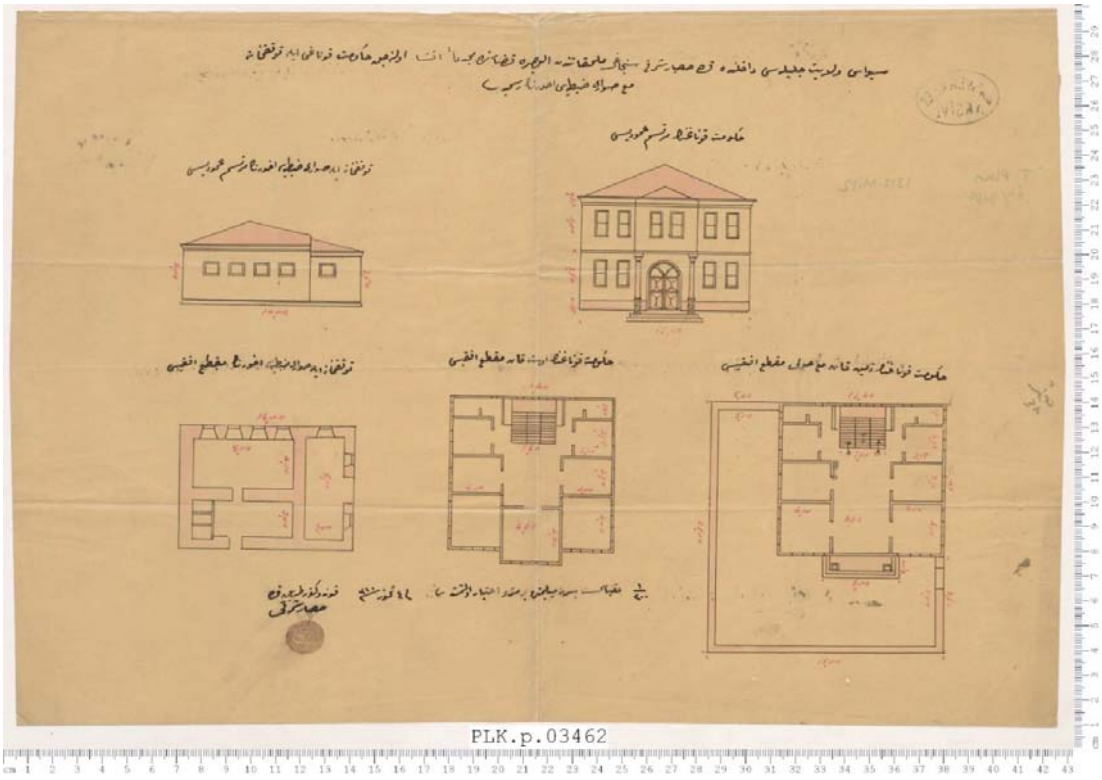
Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1906), C. 3, Kısım 5, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ankara 1978.

Uyar, Mesut , ERİCKSON, Edward J., *Osmanlı Askeri Tarihi,* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020.

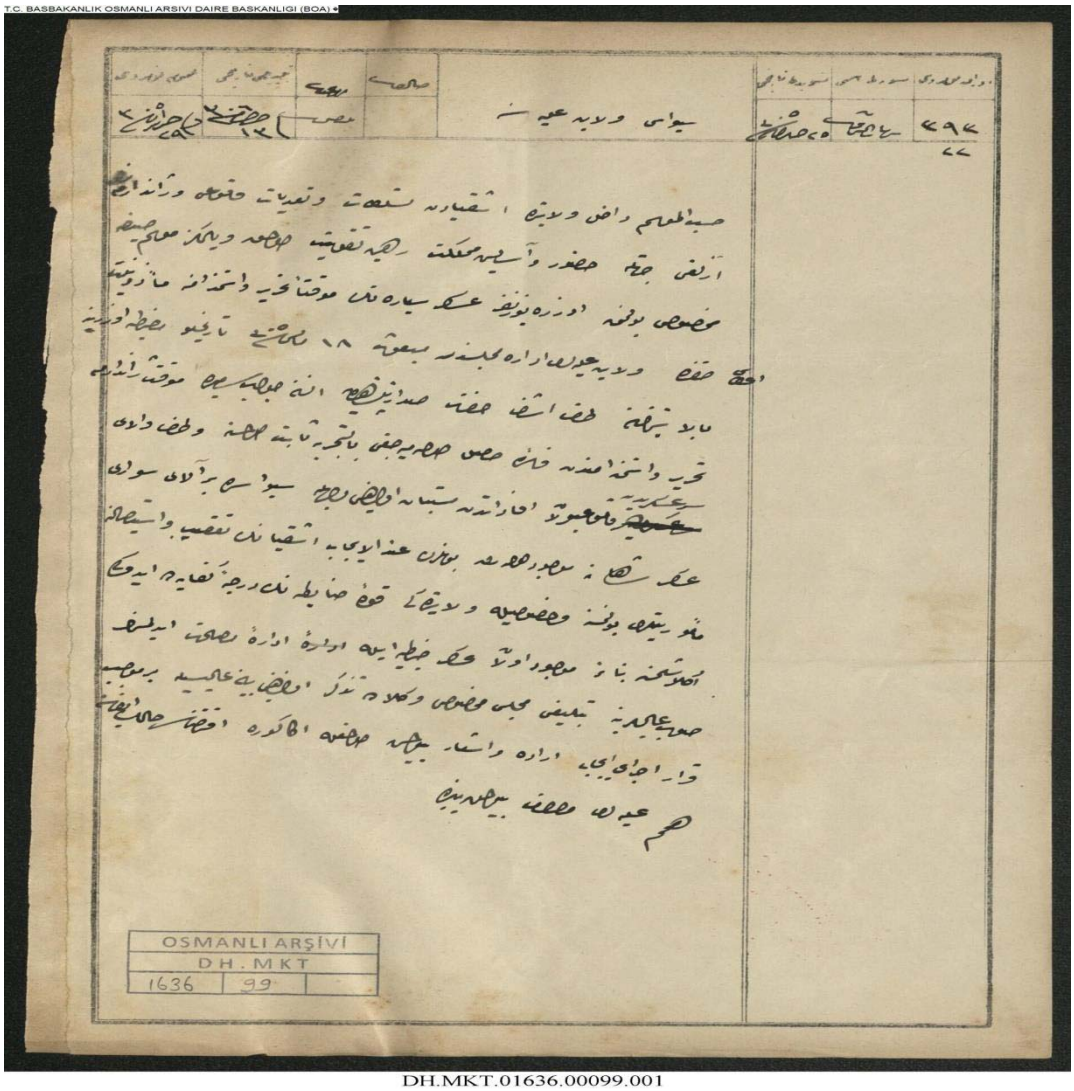
Ünal, Uğur, *Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876),* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.

EKLER

Ek 1. Sivas Vilayeti Karahisar-ı Şarki Sancağı Alucra Kazası'nda yapılacak hükümet konağı, tevkifhane ve süvari zaptiye ahırının resmi. (*BOA, PLK.p.., 3462-*)

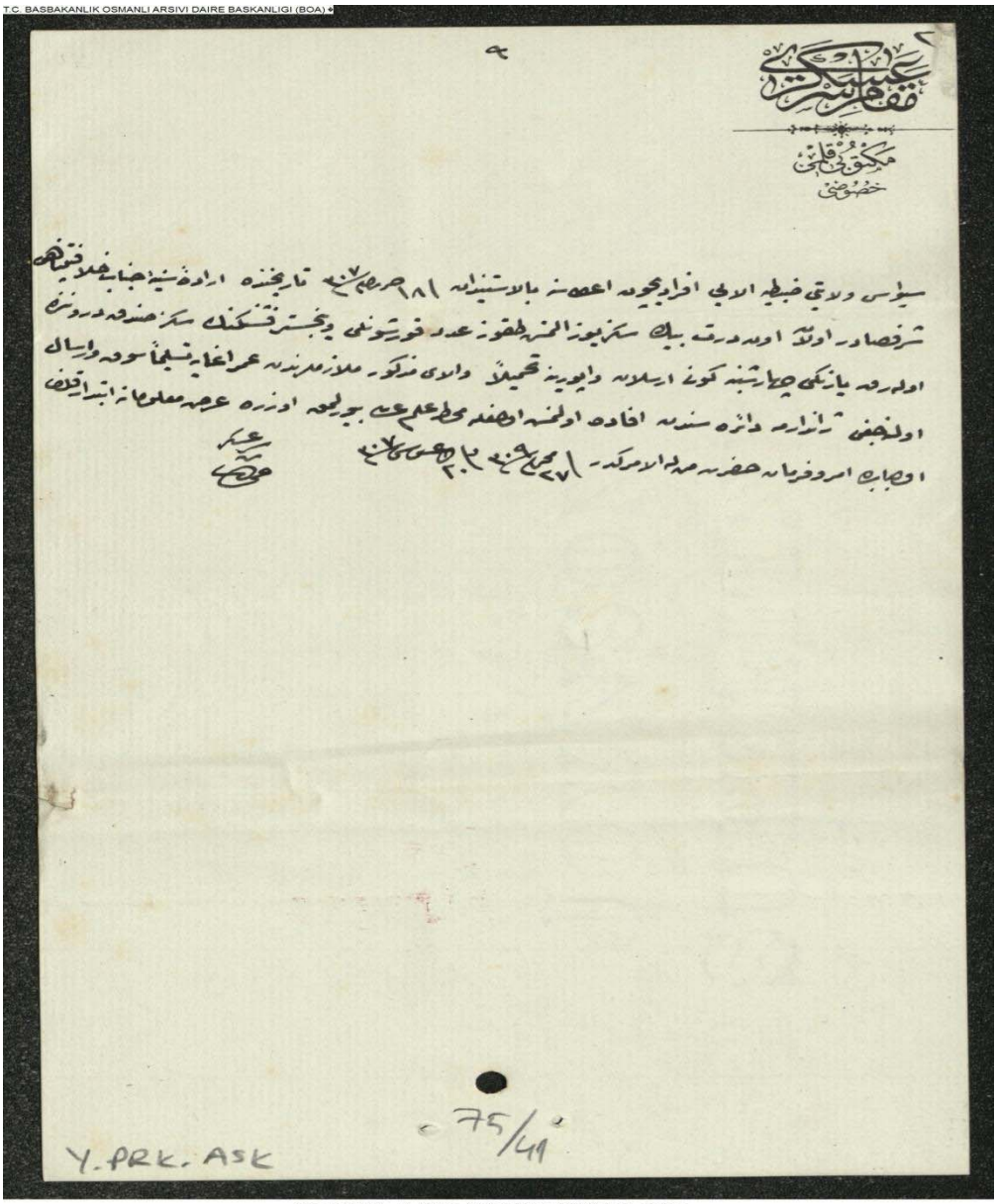

Ek 2. Yaza mahsus olmak üzere jandarma tahrir ve istihdamı teklifinin makul bulunmadığı Sivas'taki mevcut zaptiye ve süvari alayıyla eşkıya hususunda gerekli takibin yürütülmesi. (*BOA, DH.MKT., 1636/99).*

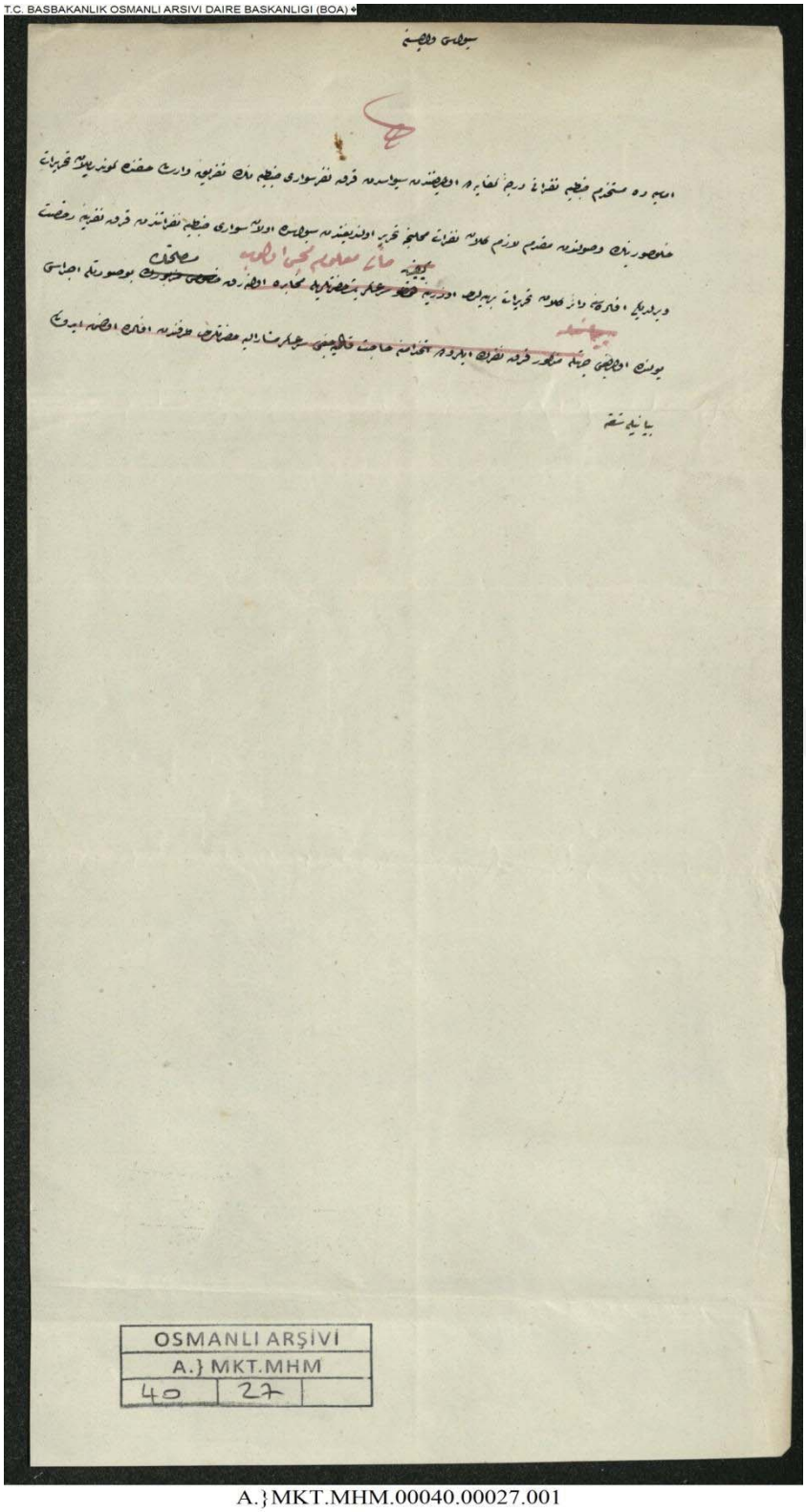
DH.MKT.01636.00099.001

Ek. 3. Sivas Vilayeti Zaptiye Alayı için cephane sevki. (*BOA, Y..PRK.ASK.,75/41).*

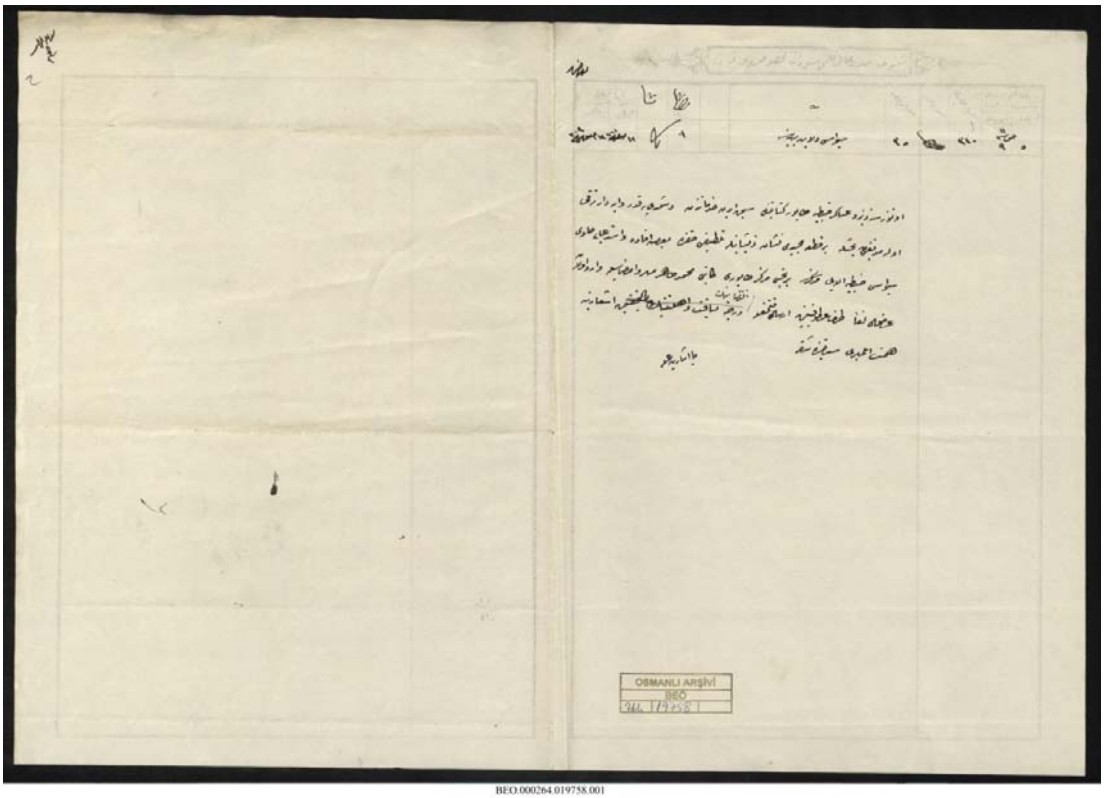
Y.PRK.ASK.00075.00041.001

Ek 4. Amasya'da yeterli olmayan zaptiye neferinin Sivas'tan gönderilecek süvari zaptiyelerle takviyesi. (*BOA, A.}MKT.MHM., 40/27).*

A.}MKT.MHM.00040.00027.001

Ek 5. Otuz seneden beri asakir-i zaptiye tabur kitabetinde hizmet eden Mehmed Tahir Efendi'nin bir kıta mecidi nişanı ile taltifi. (*BOA, BEO, 264/19758)*.

BEO.000264.019758.001